

COMMENTARI^I
DE REBUS
IN
SCIENTIA NATVRALI
ET
MEDICINA
GESTIS.

VOLVMINIS XX PARS I.

LIPSIAE MDCCCLXXIV.
APVD IOH. FRIDERIC VM GLEDITSCH.

Venduntur etiam

Amstelodami apud I. Schreuder, Londini apud Io. Nourse, Parisii apud
Briasson, Venetiis apud I. B. Pascali, Parauii apud Io. Manfre,
Holmiae apud L. Salvium.

UNIVERSITY OF OKLAHOMA
LIBRARY

C736
v.20

I.

Noui Commentarii academiae scientiarum imperialis Petropolitanae. Tom: XIV. pro anno 1769 *. Pars prior continens classem mathematicam, physico - mathematicam et physicam. Petropoli 1770. 4 mai. 3 alph. 14 pl. 25 tab. aen. Eiusdem tomus pars posterior, continens classem astronomicam. ibid. eod. 3 alph. 14 pl. 7 tab. aen. Tomus XV. pro anno 1770. ibid. eod. 3 alph. 21 pl. 31 tab. aen. Tomus XVI. pro anno 1771. ibid. eod. 4 alph. 20 tab. aen.

Classis physico - mathematica commenta- T.XIV.
riorum, ad annum sexagesimum no- P.I.
num pertinentium, continet sequen-
tes commentationes:

Cl. D. A. BERNOVLLI *Commentarius de fri-* p. 249.
Bionibus, variis illustratus exemplis.

Cl. L. EVLERI *Commentarius II. de principiis p. 270.*
motus fluidorum.

In classe physica legitur:

p. 389.

1) Cl. A. I. GULDENSTAEDT *descriptio Mu-*
ris Suslicae (Suslick). Cl. Au&tor, qui inter eos eru-

A 2 ditos

*) Ex errore typographico in titulo annus 1759 legitur.

ditos est, quos Imperatrix Russorum augustissima CATHARINA secunda, ad disquirendam historiam naturalem in varias terrarum suarum regiones misit, animal hic describit, minus adhuc cognitum, quod in campis desertis australis orientalisque Russiae habitat. Incolae earum regionum illud *Suslick* vocant. Character vero specificus eiusdem est: *Mus corpore fuscō flauescēte, dorso maculis rotundis albīdis variegato; cauda pedūm longitudine, depresso, pilosa; palmis tetradaestylis, plantis pentadactylis.* Sub terra ea cauernas fodit, quas, autumno appropinquante, petit et alto somno sepulta ibidem, ut alia eiusmodi animalia, hybernat. A *Marmota* differt buccis protuberantibus plane non saccatis; trunco laxissimo, ventricoso, immaculato, magnitudine vel decies maiori. Cum vero tanta sit horum animalium affinitas et nomen specificum *M. Marmotae*, ab ILLINNAE o propositum, etiam *M. Suslicae* respondeat, marmotae characterem ita nunc describit CL. GÜLDENSTAEDT; ut ea sit: *M. corpore fuscō flauescēte, immaculato; cauda pedūm longitudine, depresso, pilosa; palmis tetradaestylis; plantis pentadactylis.* Inter *Cricetum* et *Suslicam* minor est affinitas. Quamquam enim pedibus et statura conueniunt; facci tamen buccalis musculus alio loco in *Criceto* inseritur, qui etiam dentibus molaribus, cauda abrupta breuissima, mammarum numero et genitalium structura a *Suslica* differt. Auctor summi, commentariis praemissi *Suslicam*, *Citillum* esse AGRICOLAE suspicatur.

p. 403. 2) *Anatis Nyrocae descriptio*, Auctore EODEM.
Nomen triuale, quod Cl. Auctor speciei huic minus cognitae imposuit in lingua Russica vrinatorem indicat. Character eius specificus est: *Anas rufo-*

rufo-nigricans, abdomine, speculo alarum, crissoque albis. Affinis est *Anati fuligulae*, multifaria tamen obseruatio Cl. GÜLDENSTAEDT docuit, species has duas omnino a se inuicem differre: maior autem feminarum similitudo est, quam marium.

3. *Sphalax, nouum Glirium genus. Auctore E.O. p. 409.*

D E M. Cum species quaedam, quae ad glirium ordinem pertinet, ad nullum ex Linnaeanis generibus apte referri possit, nouum quoddam genus constituum esse Noster iudicauit. Ad muris genus sensu latissimo cum LINNAEO III. sumtum proprius accedit, sed dentes inferiores primores minime subulati sunt. Character vero huius noui generis, cui nomen *Sphalax* Noster ob affinitatem cum *Talpa* imposuit, ponit Noster in *dentibus primoribus in utraque maxilla cuneiformibus planis; rostro proboscideo; pedibus pentadactylis; auriculis caudaque nullis.* Corporis structura et moribus cum talpa conuenit, hinc idem forte animalculum est, quod SEBAE *Talpa Sibirica versicolor*, LINNAEO vero *Talpa ecaudata palmis tridactylis* dicitur. Interna vero canalis cibarii genitaliumque structura et diaeta a *Talpa Europaea* LINN. differt species hic descripta, quae Nostro ob oculorum minutiem *Sphalax microphthalmus* audit. Nulli enim oculi, vt. accuratissima dissectio Auctorem Cl. docuit, per cutem apparent, nec ullum foramen in cute capitis detegitur. Spatium tamen inter apophysin zygomaticam ossis maxillaris et inter musculum temporale occupat conglomeratum aliquod glandulosum, liquidum puriforme in cellulis continens, cuius centro oculus, vix semine papaverino maior, adhaeret anomalus, qui vero, cum musculo subcutaneo valido et cute integra tegatur, non videre potest. Hinc animal hoc visu plane carere vide-

tur, auditu vero et olfactu pollet. Vegetabilibus tantum vescitur et frequentissime in campis apri-
cis vastissimisque desertis Tanaicensibus reperitur.

p. 441. 4. IDEM de *Peregrusna*, noua *Mustelae* specie.
In iisdem campis Tanaicensibus, quas *Sphalax* in-
habitat, mustelae etiam species inuenitur, quam
Auctor Cl. nouam esse putat. *Mustelae Putorio* ali-
quantum minor et, vt congeneres, omnes carnivo-
ra est *Peregrusna*, quae nomine specifico *Mustelae*
pedibus fissis, capite et corpore subtus aterrimis; cor-
pore supra bruneo luteoque vario, ore, fascia frontali,
auriculisque albis a Cl. Auctore insignitur.

p. 456. 5. *Ouum simplex gemelliferum*. Auctore Cl. c.
F. WOLF. Descriptionem oui vno vitello ac
duobus embryonibus instructi et sex dies incu-
bati Cl. Auctor hic tradit, qui, vt ex praece-
dentibus commentariorum academiae voluminibus
patet, in oui et pulli in ouo inclusi anatome
plurimum laboris impendit. A nemine hactenus
eiusmodi ouum obseruatum fuisse Cl. Auctor asse-
rit. Plurimi enim scriptorum, qui similioum ouo-
rum mentionem faciunt, eiusmodi tantum gemelli-
fera descripserunt, quibus duplex vitellus inerat,
quorum vterque proprium embryonem contine-
bat: et quae gemella potius, quam gemellifera oua
vocanda sunt, cum ex duplice vitello composita
sint. Gemella vero oriuntur oua, dum in gallina
nimium secunda duo praeter naturam vitelli simul
in vterum ingeruntur, vbi albumina eorum con-
funduntur, vel in vnam melem compingun-
tur, quae materia testacea obducta vnicum tan-
tum ouum praebet. Quamquam vero eiusmodi
oua gemella non adeo rara sunt, mirum tamen est,
nullum Auctorem pullos inde productos vidisse:
suspica-

suspicatur tamen Cl. Auctor cum ARISTOTELI
nonnisi gemellos ex iis prodire.

Praemissa descriptione conditionis oui, sex dies p. 461.
incubati, et naturaliter constituti, ouum gemelliferum, vti illud eodem incubationis die obseruauit, verbis depingit. Vnum erat in hoc ovo albumen commune, vnum vitellus communis, vna area vasculosa communis, quae tamen iam incipiebat aliquas duplicitatis notas in distributione vasorum ostendere; vna porro, sed maior et quasi ex duabus confluens areola pellucida; denique amnium spurium, et, quod loco veri est, duplex, sed tamen adhuc cohaerens. Embryo tandem duplex, sed perfecte separatus erat. Tandem Cl. Auctor de partu vel exclusione eiusmodi gemellorum disserit et ostendit, eos vix hunc terminum superuovere posse. Monstra bicorporea non ex gemellis compressis et concrescentibus; sed ex vegetatione, quam in formatione fetus Noster assumit, luxurianti oriri demonstrat.

6. Cl. I. T. KOELREUTER descriptio piscis e p. 484.
Gadorum genere Russis Nawaga dicti historico-anatomica. Est piscis hic *Gadus* (*Callarias*) *tripterygius cirratus varius*, *cauda integra*, *maxilla superiore longiore*, LINN.

7. Cl. I. LEPICHTIN descriptio quorundam animalium. Quinque aues et vnum mammale Cl. Auctor describit et depingit. Aues sunt 1) *Parus dorso dilute coeruleo, inferne albus, capite albo, tænia ad oculos, et medio abdomine macula oblonga ex atro coeruleis, fascia alarum media alba*. Copiosissime in montibus hyperboreis habitat. An *Parus Indicus* ALDROV. et WILLVGB.? 2) *Sterna superne ex albo cana, inferne nivea; capillitio nigro ali-*

bedine irrorato, rostro coccineo, pedibus nigris. Ad mare Caspium frequens est et voce risum aemulatur. 3) *Tringa inferne alba, supra nigra, litoris longitudinalibus flavescentibus, fascia alarum alba, pedibus lobatis.* 4) *Ardea (pumila) capite et collo flauiente castaneo alboque variis, dorso castaneo, inferne albicans, rectricibus niveis, quae etiam ad mare Caspium habitat.* 5) *Motacilla (pleschanka) dorso pectoreque nigris, capillitio abdomineque albis.* Mammale vero, quod a Cl. Auctore *Mus oculis minutissimis, auriculis, caudaque nullis, corpore rufo cinereo* vocatur, est idem animal, quod Cl. GÜLDENSTADT *Sphalax* nominavit, et cuius descriptio iam superius (p. 5) data est.

p. 512. 8) Cl. s. G. G M E L I N *dissertatio de Capra Saiga et Erinaceo aurito.* Capram iam olim b. G M E L I N, patruus nostri Auctoris, nomine *Ibicus imberbis* in actis Petropolitanis descripsit *). Ill. LINNAEVS eam *Capram (Tataricam) cornibus rectiusculis, terebitibus, perfecte annulatis, apice diaphanis, gula imberbi* vocat. Cum vero omnes hae descriptiones adhuc mancae sint, vberiorem hic Cl. Auctor com-

p. 519. municat. De *Erinaceo aurito* autem notandum est, nouam hanc *Erinacei* speciem in regione Astrachanensi frequenter reperi, et a vulgari, magnitudine longe minore et auriculis admodum extantibus differre.

p. 525. 9) *Lychnanthes volubilis et Limnanthemum petatum, nua plantarum genera, Auctore RODEM.* Prioris noui generis character est. *Cal. Per. monophyllum, quinquesfidum, persistens. Cor. Petala quinque, bifida, fauce dentibus coronata. Stam. Filamenta decem, alterna. Antherae simpliees.* Pi-

fil.

*) vid. comm. T. V. p. 345. et Tom. VII. p. 39.

fil. Germen globosum. Styli tres, subulati. Stigmata contra solem versa. *Peritarp.* Bacca globosa, vnilocularis, apice dehiscens. *Sem.* plura, reniformia. Planta ipsa a *Curubalo* fauce coronata, ab eodem et *Silene* bacca globosa, vniloculari, et a *Saponaria* stylo trifido differt. Maxime tamen cum *Cucubalo baccifero* LINN. conuenit et forte eadem planta est.

Alterius generis characterem sequentem Cl. p. 527.
Auctor proponit: *Cal.* Per. pentaphyllum, foliolis lanceolato oblongis, distantibus. *Cur.* Pet. quinque, vnguiculata; vnguis pilosis. *Stam.* Fil. quinque, basi petalorum inserta, incuruata. Antherae longissimae, arcuatae, lateri filamentorum insertae. *Pift.* Germen sphaericо - cylindricum. Stylus nullus. Stigma quadrifidum. *Peric.* Capsula cordato oblonga, acuminata, bilocularis. *Sem.* plura, longitudinaliter affixa, ciliata. Crescit haec nymphaeae in modum, quam foliis, crescendo modo et florum colore refert, in aquis stagnantibus.

10. *Observationes et descriptiones botanicae*, Au- p. 531.

Auctore I. G A E R T N E R O. Prima est: *Veronica* (grandiflora) racemis lateralibus laxis; foliis oppositis, crenatis, hirsutis; caule adscendente stolonifero, quae in Kamtschatka habitat. Secunda est *Veronica* foliis inferioribus ovatis, crenatis; superioribus rotundis mucronatis, caule spica terminata. *Flor.* Sibir. T. III. p. 219. Haec ad nouum genus a Cl. Auctore constitutum pertinet, quod calycem monophyllum, in latere altero fissum, corollam monopetalam ringentem, stamina duo, filamentis breuissimis fauci corollae insertis, germen ouato-acuminatum, stylum filiformem, capsulam ouato acuminatam bilocularem, semen in singulo loculamento unicum cet. habet. Species vero hic descripta ei dicitur: *Lagotis* (glaуca) foliis radicalibus petiolatis, cauli-

nis et spica terminali sessilibus. Duo deinde noua gramina: *Bromum* scilicet *ouatum* et aliud describit Noster, ex quo nouum genus *Agropyri* facit, quod medium quasi inter *Bromum* et *Triticum* locum occupat: tandemque *Rubiae cordifoliae*, *Anemones pufillae* et *Digitalis glutinosae* descriptiones addit.

p. 548. 11) *Descriptiones quadrupedum et avium a. 1769 obseruatarum*, Auctore P. S. PALLAS. Primum animal est *Mus citillus* seu *fuslick*, quod Cl. GÜLDENSTAEDT etiam descripsit (p. 389 vid. supra p. 4) cuius animalis mores, cum facile mansuefcat, copiose Cl. Auctor hic tradit et duas quoque varietates addit. Secundum est *Mus talpinus*, qui etiam in Germania teste Auctore Cel. reperitur et *Räutmauß* vocatur; quem tamen nullus zoologus ad huc descripsit. Tertia descriptio est *Erinacei auriti* a Cl. GMELIN etiam communicata (vid. supra p. 8) Haec mammalia excipiunt: *Anas rutila*, *Sterna Caspia* (vid. Cl. LEPECHIN sup. p. 7); *Motacilla leucomela*; *Loxia erythrina* et *Parus cyanus*.

p. 593. 12) *Nouae insectorum species*, Auctore Cl. E. LAXMANN. Cum Russica et Sibirica insecta nondum cognita sint, tredecim eorum hic Cl. Auctor nouas species describit. Speciosissimae ex his sunt quatuor ultimae: *Myrmeleon* scilicet *Kolywanense*, *Ichneumon gigas*, *Conops petiolatus* et *Arena Singorienis*.

T.XVI. In classe physico-mathematica tomii decimi quinti, qui ad annum septuagesimum huius seculi pertinet, reperiuntur:

p. 219. L. EULERI Comment. III. de motu fluidorum linearie potissimum aquae.

D. BER-

D. BERNOVLLI *examen physico-mechanicum*, p. 361.
de motu mixto, qui laminis elasticis a percussione
simil imprimitur.

L. EULERI *genuina principia doctrinae de statu* p. 381.
aequilibrii et motu corporum tam perfecte flexibilium,
quam elasticorum.

IDE M *de istu glandium contra tabulam explo-* p. 414.
sarum.

In classe physica occurrit:

1) Cl. s. g. GMELIN *rariorū avium exposi-* p. 426.
tio. Aues sunt, quas Cl. Author in itinere suo ob-
seruauit, quae vero non omnes plane nouae,
sed tantum nondum accurate descriptae sunt.
Praecipuae ex iis sunt: *Accipiter macrourus*; cuius
semina, ut in hoc genere saepius fit, maxime a
mare differt; *Accipiter ferox*; *Accipiter korschun*;
Aquila mogilnick; *Noctua minor*; *Perdix rufa*; *Pha-*
eanus colchicus; *Ardeae* porro quatuor species;
Numenius igneus, qui, dum per aerem volitat et a
sole illustratur, totus aureus resplendet; *Nume-*
nius viridis; duae *Anatum* species et *Onocrotalus*.

2) Cl. LEPECHIN *descriptions avium.* Omnes p. 485.
fere minores sunt et ad *Emberizas* et *Motacillas* per-
tinent. Addita tamen est *Strigis* etiam minoris et
Cyprini noui descriptio.

3 et 4) Cl. KOELREVTER *descriptio historico-* p. 494
anatomica Cyprini rutili LINN. et alias e *Coregono-* et 504.
rum genere. Prior Russis *Halawell*, posterior *Sig*
vocatur, et hic quidem idem pisces est, quem
LINNAEVS *Salmonem Louaretum* nominat. In po-
steriori lien ex tribus quasi lienis compositus est.

Hac

Hac occasione quoque *Lerneae* quaedam species, quae pinnis *C. rufili* inhaeret et nouum vermium genus, quod in intestinis horum piscium reperitur, Cl. Auctor describit, cui nomen *Acanthocephali* imponit.

p. 517. 5) Cl. c. r. WOLF *obseruationes anatomicae de leone*. Viscera non modo, sed et praecipuos musculos et neruos extremitatum anteriorum huius animalis Cl. Auctor describit, singularumque partium structuram cum structura hominis et felis comparat. In hoc commentario muscularum et neruorum tantum descriptio traditur, ex qua apparet musculos omnes validissimos esse et ita ossibus adhaerere, ut magnum inde robur acquirant. Contra vero in hoc animali motuum varietatem non tantam, quanta in homine esse solet, existere posse, eadem anatomica disquisitio docet. Duo musculi respectu magnitudinis inter omnes in corpore leonis eminent, erector scilicet magnus ceruicis, qui proprius leoni musculus est, et anconeus magnus. Illud vero maxima attentione dignum est, quod nerui pro ratione magnitudinis huius animalis longe minores sint, quam in homine aequa aequaliter. Hinc Cl. Auctor concludit: neruos animae quidem ad determinandos motus, quos vult in muscularis excitari, minime vero muscularis ad efficiendos hos motus inseruire. Hinc ea tantum animalia maiori neruorum copia pro muscularis indigent, in quibus maior motuum varietas obtinet. In iis contra, quae non tantam motuum varietatem praestant, minor neruorum copia sufficit.

p. 533. 6) Cl LAXMANN *descriptio nouarum specierum plantarum*. Quinque hae plantae omnes in Siberia habitant. Sunt vero 1) *Veronica pinnata* LINN. 2) *Spi-*

2) *Spiraea Altaiensis*; 3) *Dracocephalum Altaiense*;
 4) *Robinia spinosissima*, quam **G M E L I N V S, S T E L-**
L E R V S cet. pro *Robinia pygmaea* **A M M A N N I**, a qua:
 tamen differt, habuerunt. 5) *Trifolium Dauricum*.

Accedimus iam ad ea, quae in tomo decimo **T. XVI.**
 sexto reperiuntur, qui commentarios continet ad
 annum huius seculi septuagesimum primum per-
 tinentes.

Ex his in *classe mathematico-physica* repe-
 riuntur:

Cl. D. **B E R N O V L L I** *Commentatio de vibratio-* p. 257.
nibus chordarum, ex duabus partibus tam longitudine,
quam crassitie ab inuicem diuersis, compostiarum.

L. **E V L E R** *de motu aeris in tubis.* p. 281.
 IDEM *de perturbatione motus terrae ab actione* p. 426.
Veneris oriunda.

Classis autem physicae commentarii sunt:

1) Cl. c. r. **W O L F** *de corde leonis.* Pergit numeri p. 482.
 Cl. Auctor in explicandis iis obseruationibus, quas
 in leone instituit, et quarum priorem partem, in
 qua de musculis leonis cet. agitur, iam superius
 (p. 12) ex tomo decimo sexto commentariorum
 academiae Petropolitanae (p. 517) indicauimus. De-
 scribit vero Cl. Auctor cor leonis copiose, tum
 quoad figuram et situm, tum ratione internae stru-
 cturae et fabricae. Leonis cor paruum quidem,
 sed ventriculis praegrandibus instructum est, ut pa-
 rietes et septum eius minorem, quam in aliis ani-
 malibus magnitudinem habeant. Trunci vero ar-
 teriarum cum ventriculis comparati iterum iis mi-
 nores sunt, ramique earum arteriarum simili quo-
 que modo decrescent; ut itaque celeritas, qua san-
 guis

guis in leone mouetur, necessario celeritatem eiusdem in aliis animalibus multo superet. Ex hac autem insigni sanguinis in hoc animali celeritate, non modo ex parte robur corporis et insignis agilitas eius, sed etiam audacia et ferocitas eius pendere videntur.

p. 511. 2) Cl. I. F. KOELREVTERI *obseruationes planchnologicae ad Acipenseris Rutheni LINN. anatomam spectantes.* Zoologicam descriptionem viscerum abdominalium huius piscis Cl. Auctor tradit, nullis tamen de oeconomia vel physiologia eiusdem obseruationibus additis. Hepar in duodecim lobos diuiditur. Ventriculus crassus et durus est ac ventriculo avium graniuorarum similis. Pancreas renum figuram et similem fere structuram habet, cum ex corticali et medullari substantia, ut renes, compositum sit. Addita quoque est cordis huius animalis anatome et delineatio.

p. 525. 3) Cl. I. LEPEGHIN *de hermaphrodito ad sexum virilem pertinente.* Scrotum in duos facculos oblongos profunda aliqua rima diuisum erat, quorum quisque testem continebat, qui extremitate sua anteriori supra basin penis coniungebantur, ut facculi et rima vuluam, et penis solito breuior clitoridem elongatam referrent. Ipse quoque penis imperforatus et, loco vrethrae, non, nisi sulco longitudinali instructus erat, cum vrethra iam sub radice penis intra labia terminaretur. His accedebat vox feminea, facies imberbis et mammae muliebres turgidae, papillis crassioribus areola cinctis instructae. Duo quoque fratres huius hominis similem structuram in genitalibus, similemque muliebrem habitum ostendebant. Interim, quod mirum omnino dictu, senior eorum vxorem duxit

xit et liberos procreauit, cum in erekctione penis
etiam apertura vrethrae elongetur et turgescat.

4) *Salmo leucichthys et Cyprinus chalcooides* de p. 531.
scripti. Auctore Cl. GÜLDENSTAEDT. Mare Caspium quamquam piscibus abundat, vix tamen quadraginta eorum species continent, quarum plurimae aquis dulcibus Europae communes sunt. Duas tamen nouas Cl. Auctor hic determinat, ex quibus prior cum *Salmore Albula* LINN. confundi potest. Hinc Auctor Cl. *Salmonem Albulam* ita determinat, ut eam *S. maxillis edentulis*, *inferiore longiore*, *radiis membranae branchioflegae septem* vocet, cum *S. leucichthys* decem in hac membrana radios ostendat. *Cyprinus vero chalcooides*, *pedalis*, *radius pinnae ani 19*, *maxilla inferiore longiore incurua* Cl. Auctori vocatur. Variae quoque species Acipenserum, in Caspio mari obuiæ, determinantur.

5) *Kraschenninikoua, nouum plantarum genus.* p. 548.
Auctore EODEM. Plantam a TOVRNEFORTIO inventam, quam ultimo loco LINNAEVS *Axiridem* appellavit, Cl. Auctor ad nouum genus retulit, quod inter *Vrticam*, *Ceratocarpum* et *Atriplicem* quasi medium tenet. Additur speciei, quam KOELREUTER *Ceratoidem* vocat, et *Ceratocarpi* characteris descriptio.

6. *Koelreuteria, nouum plantarum genus.* Au- p. 561.
store Cl. LAXMANN. Nouam plantam, cuius flores diu in horto academico Petropolitano expeditati fuerunt, Cl. Auctor describit et nomine *Koelreuteriae paniculatae* insignit. Character eius genericus consistit in calyce pentaphyllo, infero, foliolis inaequalibus; corolla tetrapetala, petalis aequalibus; nectariis petaloideis et corpusculo receptaculo analogo, genitalia tantum sustinente.

II.

ANTON. GOUAN Reg. Consil. et Medici, Prof. Reg. Monspeliens, etc. illustrations et obseruationes botanicae, ad specierum historiam facientes; seu rariorū plantarum indigenarum, pyrenaicarum, exoticarum adumbrationes, synonymorum reformationes, descriptionum castigationes, varietatum ad species genuinas redactarum determinationes; cum iconibus, ex naturae typo et magnitudine naturali ab Auctore delineatis. Tiguri, apud Orell, Gessner et sociis 1773. Fol. alph. I. tab. aen. 28.

Dudum inter principes botanicos locum obtinuit Cl. Auctor, ideoque Eius obseruationes, nunc in lucem emissas, ad rem herbariam augendam perficiendamque multum conferre posse, quilibet facile intelliget. Et cum ex titulo satis cognoscamus, quantum in hoc fasciculo III. Auctor praestiterit, nihil, nisi id in genere praemoneamus, Illum plantarum dubiarum specimina cum Celeb. Viris, LINNAEO, IVSSIAEO, SEGVIERIO et HALLEO communicasse, atque ex hoc litterario commercio de speciebus, varietatibus, et synonymis prius ambiguis, certiorem factum fuisse. Praecipue Lectoribus interest, scire, quasnam plantas delineatas Cl. Auctor dedit, hinc earum indicem exhibeamus:

Veronica Ponae.
— numularia.
Agrostis bromoides.
Galium pyrenaicum.
Poa diuaricata.
Gentiana pyrenaica.

Pastinaca lucida.
— Opopanax.
Pimpinella orientalis.
Allium monspessulanum.
Daphne dioica.
Ranunculus pyrenaicus.
Bupleurum

<i>Bupleurum spinosum.</i>	<i>Saxifraga retusa.</i>
<i>Statice echioïdes.</i>	— <i>geranioides.</i>
<i>Eryngium Bourgati.</i>	— <i>petrea.</i>
<i>Bupleurum pyrenaicum.</i>	<i>Aquilegia viscosa.</i>
<i>Selinum pyrenaicum.</i>	<i>Rosa pyrenaica.</i>
<i>Angelica Razulii.</i>	<i>Sisymbrium cracastrum.</i>
<i>Bupleurum semicompositum.</i>	<i>Brassica Tournefortii.</i>
<i>Seseli elatum.</i>	<i>Bunias balearica.</i>
<i>Oenanthe globulosa.</i>	<i>Geranium petraeum.</i>
<i>Thapsia gorganica.</i>	<i>Lauatera maritima.</i>
<i>Hieracium prunellaeformium.</i>	<i>Leontodon pyrenaicum.</i>
— <i>cerinthoides.</i>	<i>Carduus carlinoides.</i>
<i>Onopordon graecum.</i>	— <i>medius.</i>

Vel ex his allatis nominibus patet, plures novas, antea vix cognitas, aut insufficienter determinatas, ocurrere plantas, ex quibus aliquas, speciminis gratia, commemoremus.

Veronica nummularia, a T O V R N E F O R T I O me- p. I.
morata, ad *Serpillifoliam* a L I N N A E O reducta, eu-
denter ab eadem, nec non a *fruticulosa* differt.
Flores habet axillares, subsessiles, solitarios, folia
suborbiculata integerrima, et caulem prostratum
fruticosum. *Eryngium Bourgati*, quod in itineri- p. 7.
bus comes D. B O V R G A T inuenit, proxime ad *tri-
cuspidatum* accedit; ast differt, foliis digitatis, biter-
natis, non vero palmatis, et paleis integerrimis,
non tricuspidatis. *Artediam muricatam* et *Caucali- p. 9.
dem pumilam* in *Dauco muricato* coniunxit L I N-
N A E V S, diuersissimas vero esse, Ill. Auctor voluit,
dixitque: *Artedias* caulis erectus hispidus, folia tri-
pinnata, umbellae aliae sessiles oppositifoliae, aliae
terminales radiis 20 ad 30; praeterea *Carotae* fa-
cient belle repraesentat, inquirendum ergo, an non
sit *Daucus* degener. *Caucalidis pumilas* vero caulis

subprorumbens, pubescens, pedunculi umbelliferi semper oppositifolii, radii 5 raro 6 inaequales, fructus aculeati hispidi facie *Caucalidis platycarpos*. In vtraque planta flores radiatos semper vidit, quos absque radio esse, LINNAEVS notauerat.

p. 10. *Bunium bulbocastanum* magnitudine differre dum cognouerunt, hinc et *maius* et *minus* separarunt veteres, vtrumque vero coniunxerunt recentiores; genuinum et specialem cuiuslibet characterem inuenit Cl. Auctor, et *maius* foliis caulinis angustissimis, inuolucro vniuersali nullo, fructibus ouatis acuminatis, stylisque persistentibus differt a *minori*, quod folia vniiformia, inuolucrum polyphyllum, fructus subcylindricos apice crassiores, et stylos reflexos deciduos ostendit.

p. 11. In *Hasselquistia* vmbellas nudas rarissime, potius inuolucrum vniuersale dimidiatum, foliolis setaceo subulatis 3—4 inaequalibus constans, et quandoque ex centro receptaculi pedunculum coloratum sterilem, apice tumidum, carnosum et fere

p. 13. peltatum vidit. *Angelica* nouam, foliis bipinnatis, foliolis lanceolatis serratis decurrentibus, praeditam, pharmacopola Perpiricanensis Dn. RASSOVLIS, qui in Pyrenaicis itineribus socius fuit,

p. 19. cum aliis plantis inuenit. *Pastinaca lucida*, quam LINNAEVS in Mantis recensuit, diuersa gerit folia, radicalia sunt lobata cordata, caulina ternata quinataque, ramea cuneiformia. Ex vmbellis numerosissimis terminalibus una, quae princeps est, et summo cauli insidet, ad basini emittit ramos duos, tres vel quatuor, vnde sumimus caulis quasi prolifer euadit. *Pastinaca* *Opopanax*, et *Laserpitium chironium* vnam modo constituere speciem ex multorum speciminum collatione intellexit, hinc posteriorem ad priorem reduxit plantam, et *Pastinaca* foliis

foliis bipinnatis, foliolis oblique cordatis, petiolis paleaceo strigosis appellavit.

Pimpinella orientalis, foliis radicalibus quinatis, p. 21.
foliolo intermedio basi auriculato, caulinis pinnatis, foliolis palmato-pinnatifidis a reliquis differt speciebus; *Pimpinellae saxifragae* etiam varietatem Linnaeanam maiorem separauit, dixitque *Pimpinellam maiorem*, foliis pinnatis, foliolis petiolatis, ouato acuminatis, duplicato dentatis, intimis duobus, imparique trilobis, ceteris deorsum auriculatis.

Narcissi tres adduxit species, a LINNAE O non p. 22. commemoratas. Prior est *Narcissus dubius*, *spatha multiflora*, *petalis ouatis*, *nectario campanulato integerimo*, *petalis triplo breuiore*; alter, quem *Bulbocodium Hispanicum* I. BAVHINVS dixerat, est *Narcissus Hispamicus*, *scapo ancipiti exstriato unifloro*, *nectario petalis aequali*, *sexfido*, *patulo*, *lobulis dentatis*. Tertius, qui multum variare solet, et ex synonymis difficile cognoscitur, dicitur: *Narcissus odorus*, *scapo ancipiti unifloro exstriato*, *nectario petalis duplo breuiore erecto sexfido crenulato*, *antheris reflexis*.

In *Tulipa sylvestri* stamina tria longiora ad p. 25. plana latera germinis insident, breuiora vero angulos germinis respiciunt; omnia basi sunt barbata; scapus a latere bulbi oritur. *Bulbus criophorus* p. 26. Orient. c. BAVH. dubiae sedis planta fuit, florentem Cl. Auctor vidit, dixitque *Scillam hyacinthoidem*, *racemo longissimo*, *floribus subuerticillatis*, *pedunculis patentibus*; et obseruationem DODONAEI, quod, nisi saepius a bulbo principe auellantur bulbilli, per annos saepe viginti non floreat planta, propria experientia confirmauit.

Adonides, *apenninam et vernalem*, non adeo sibi p. 33. similes esse, sicut LINNAEVS voluit, Cl. Auctor

docuit, et, omissis aliis differentiis, in primis seminum figura differre tradidit. *Apennina* habet semina angulata, acuminato-mucronata glabra, *vernalis* vero semina aequalia, apice crassiora, infra apicem stylata et hirsuta.

p. 39. De *Ruellia clandestina* monuerat LINNAEVS H. Vpl. 179, eandem primis annis non florere, fructum tamen ferre, sequentibus annis pulchre florere. In Cl. Auctoris horto autem non solum primo anno, sed duobus aetatis suae prioribus mensibus diuerso se praebuit modo: flores nempe primordiales intra calicem floruerunt, corollis eodem conclusis, ceteri vero flores extra calicem prominebant. In nostro horto obseruatio Linnaeana confirmata fuit; floruit, per duos annos, nulla apparente corolla, tertio demum eadem coerulea et magna apparuit.

p. 52. *Tragopogon asperum* et *picroides*, multum quidem inter se conueniunt, calices in utroque pilis hispidis aculeati sunt; *Picroides* etiam in umbrosis variat foliis modo integris, modo runcinatis, radicalibus saepè obouatis integris, caule vix ramoso, humili, ut hinc facile pro *aspero* haberi posset; ast differt manifeste foliis caulinis basi semper dilatatis, quae in *aspero* sunt apice latiora, basi angustata.

p. 64. Nonnullae *Carlinae* species difficile distinguuntur, quas sedulo considerauit et inter se comparauit Auctor. In *lanata* caulis albus, primum lanatus, dein caluus ut plurimum, folia ad flores minus integra, calices duplo maiores, quam in ceteris, radius utrinque purpureus. *Corymbosa* habet caulem apice purpurascem, vix hirsutie pubescentem, folia etiam ad flores subpinnata, calices duplo fere minores, radium flavum, sed foliola extus, et ad basin tantum purpurascientia. *Vulgaris* priori omnino similis est, ast corollas centrales

trales atro purpureae, et capitula spinis atris obvallata. *Racemosa* denique habitu proxima est tertiae et quartae; caulis albidus, radii calicina foliola a basi ad apicem subtus atro purpurascens, a parte superiori magis flava. Affinis speciei secundae ob flores sessiles, qui tamen multo minoris sunt, quam in tertia et quarta.

Cacaliae alpinae varietatem, a LINNAEO as. p. 65. sumtam, in speciem peculiarem mutauit, eamque *Cacaliam Alliariae*, *calicibus trifloris*, *foliis cordatis petiolatis dentato angulatis*, *caulinis subhastatis*, *vaginis stipularibus cordato amplexicaulibus* appellavit. Manifeste igitur ab *alpina* differt, cuius folia orbiculato cordata, dentibus aequalibus, sibibus armatis, stipulis petiolorum vaginalibus nullis; calix duplo maior, constans foliolis 4 — 5, uno ceteris duplo maiore, emarginatoque, corymbi denique laxiores.

Buphthalmum salicifolium et *grandiflorum*, affines p. 71. nimis species, aegre distinguendae; in vtraque folia angusta, caulis hirsutus, qui in horto caluescoit, non secus ac calices, corollae etiam similes, differunt tamen: *salicifolium* habet folia radicalia longe petiolata, obtusiuscula, leuissima, denticulata; caulina fere vncialia, longiora, non raro integerima, sessilia, vix semiamplexicaulia, auriculis amplexicaulibus, vix ac ne vix quidem deorsum productis, corollulas radiantes trifidas, trineruias. In *grandiflora* autem folia omnia sunt angustiora, acutiora, bi- et triuncialia, denticulis breuioribus, amplexicaulia magis, lobisque amplexantibus deorsum valde prominentibus rotundatis. Corollulae radiantes saepe quadri- vel quinquefidae, neruis plurimis, parallelis. Plura repetere nolumus, cum ex his abunde pateat, quam accurate plantas disquisuerit, et inter se comparauerit Cl. Auctor,

hinc libellum botanicis gratissimum utilissimumque fore, omnes facile concedent.

III.

IOANNIS ANTONII SCOPOLI principia mineralogiae systematicae et practicae, succincte exhibitia structuram telluris, systemata mineralogica, lapidum classes, genera, species, cum praecipuis varietatibus, eorumque characteribus et usu, nec non regulis nonnullis generalibus, ad docimasiam et pyrotechniam pertinentibus. Pragae 1772. apud Wolfgangum Gerle. 8. plagg. 15*½*.

Vtilissimum atque acceptissimum hunc Clarissimi in historia naturali Auctoris fore librum omnibus, qui utilia quaerunt, speramus atque praeuidemus, cum breuitate succincta atque definita certaque dictione omnia corpora mineralia denuo describat *), omittat ea, quae non proprie ad mineralia pertinent, petrefacta nimirum, atque varia addat ex propriis obseruatis, quae in fusione metallorum requirantur. Paucas cognoscit species mineralium, e. g. *Calcarei* duas tantum species, *vulgarrem*, et *Marmor* constituit; reliquas, quae ab aliis dicuntur, vel ut varietates, vel ut metamorphoses aspicit, et sic de reliquis, cum unum easdem definiendi fontem e partium componentium diuersitate hauriendum iudicet: ea igitur, quae a figura, habitu, colore aliquique externis signis desumuntur, criteria varietatibus discernendis tribuit. Vbiique vero ad ideam mineralisationis, ex habitu metallorum ad sulphur et acida desumendam, diligenter attendit.

Structura

*) Edidit Cl. Auctor anno 1769 *Einleitung zur Erkennniß und Gebrauch der Fossilien.*

Structura telluris, insigniter a primaeua facie mutata, exposita, ac systematibus eo ordine enarratis, vt eos coniungat Auctores, qui mineralia in easdem numero classes diuiserunt, atque de quibusdam breviter iudicium suum apponat: Ipse duas mineralium classes *Terras* et *Mineras* agnoscit, cum natura vim patiatur, quoties lapides a terris totis classibus separantur. Diuidit *Terras* in *puriōres*, vel *calcareas*, vel *argillosas*, vel *siliceas*; et *impuras*. Prioris ordinis sunt *Calcareus*, *Gypsum*, *Argilla*, *Mica*, *Amiantus*, *Gemma*, *Crystallus*, *Quarzum*, *Silex* atque *Cos*; posterioris *Zeolites*, *Lazulus*, *Marga*, *Bolus*, *Basaltes* et *Magnesia*. Classis mineralarum continent *Salia*, vel *acida*, vt *Vitriolum*, *Alumen*, *Halotrichum*, *Nitrum*, *Muriām*, *Ammoniacum*, *Sal mirabile* et *Boracem*; vel *alcalina*, *Natrum*; deinde *Bitumina*, *Ambram*, *Succinum*, *Picem montanam* et *Sulphur*; denique *Metalla* vel *inductilia*, *Hydrargyrum*, *Stibium*, *Arsenicum* et *Wismutum*, vel *dustilia*, *Zincum*, *Platinum*, *Stannum*, *Ferrum*, *Cuprum*, *Plumbum*, *Argentum* et *Aurum*. Appendix loco *Cobaltum* et *Nicolum* proponit, cum illa vnanimi doctorum consensu nondum sint recepta. Nunc quaedam sigillatim deligamus.

Metamorphoses calcarei lapidis esse putat Cl. p. 23.
 Auctor cretam, tophum, stalactitem atque spatum, quod sit purior pars calcarei, a peculiari acido in rhombos solidata, qui ob immixta heterogenea vel acidi alienam indolem varias assumant figurās. Neque M E Y B R I; neque Blackiana hypothesis *) Nostro facit satis; neque tamen suam aperit sententiam. Ad *Argillam* lapideam refert Noster lapidem p. 35. *Serpentinum*, *Nephriticum*, *Steatitem* aliosque si-

B 4 miles

*) vid. comm. nostr. Vol. XII. p. 468. Vol. XVIII. p. 481 seqq.

- p. 38. miles torno aptos. *Molybdaena* est *Micæ species.*
- p. 47. Colorem *gemmarum* esse a volatili substantia, intro-
- p. 50. ducta a metallo, putat. Terram, quae *crystallos* fo-
vet, argillosam, martialem, micaceam ac fabulosam
iudicat: easdemque in fluido et ex eo natas affir-
mat, atque, cum glaciei crystalli sint hexagonae,
quaerit, pendeatne similis terrearum crystallorum
figura, a singulari hac aquae proprietate? Proba-
- p. 57. bile Nostro videtur *Silicem* natum esse ab indurato
glutine vermium marinorum; cum Ipse Cl. Auctor
inuenerit lapidem corneum ex variis stratis compo-
situm, et coralliorum ramenta fouentem/ *Zeolitus*
fusibilitatem et intumescentiam deriuat a terra al-
calina acido quodam saturata. *Lazulum* differre a
Zeolite ait, quod fusus non intumescat, atque pyri-
tem spatumque foueat. *Basaltes* compositus est e
terra silicea, ac martiali, alia metallica irreducibili,
p. 69. et alcalina specifica aluminosa proxima: *Magnesia*
vitro violaceum colorem tribuit, inestque ei, praे-
ter martem, terra aluminis, et subinde inflammabi-
lis quidquam.
- p. 75. Terram metallicam, igneo sulphuris principio
auolante animatam, ab acido eiusdem diluto solui
atque *Vitriolum* producere affirmat Cl. Auctor: *Alu-
minis* terram, cum variis salibus tractauit, atque
semper aliquid metallici obtinuit, vt ideo certus
sit, hanc ei proxime accedere, quae firmam praæ-
beat metallis basin. Monet, vt, qui *Alumen* con-
ficiunt, caueant, ne illud momentum temporis
praeteruideant, quod id ipsum intra terras aut mi-
neras ad debitam maturitatem perduxit; atque ne
semper id inutile putent, ex quo *Alumen* semel ex-
coctum fuit. Per *Halotrichum* sal intelligit, capil-
lorum ad instar efflorescens, crystallis prismaticis,
subpentagonis apice vtroque truncatis; quod in igne
p. 80. fere

sere vt vitriolum se habeat *). *Nitrum* constat ex p. 84.
alcali vegetabili, substantia inflammabili et acido
specifico, quod, cum Cl. Auctor viderit, acidum
muriaticum, certa methodo tractatum, in forma ru-
bentium vaporum in excipulum transiisse, non certe
acidum vitriolicum habendum est. Etsi *Natrum* p. 97.
non facile crystallisatur; vidit tamen Cl. Auctor p. 99.
crystallos alcalinas, rhombeas, in aere deliquescen-
tes. Atque putat, nec *Natrum* fixum, nec volatile
nudum esse in rerum natura, idque solum putredini-
nis, fermentationis, aut ignis ope produci, decom-
positis succis saponaceis, et sic alcali euoluto aut
producto ex intima vnione terreae substantiae cum
oleo attenuato **). Praeter acidum vitriolicum et p. 112.
inflammabile terram vitrescentem *Sulphuri* inesse af-
firmat; hoc quoque ab alumine destrui, vt etalu-
men ex parte aliqua a sulphure.

In metallorum genesin inquirens Cl. Auct^{or}, ex p. 115.
perimentis edoctus contra Cl. w ALLERIV M ***)
affirmat, eorum principia esse 1. terram specificam, alcalinam, aluminosae proximam, tum demum vitrescentem, cum ab acido soluta ac cum eo intime coniuncta fuerit; 2. salinum quid, acidum volatile, muriatico proximum, nunquam a terreo principio separabile; 3, inflammabile. Metalla igitur sola partium proportione ac forte puritate inter se differre. Coniungi vero haec principia, cum p. 118. terra ab acido soluatur, huic adhaereat phlogiston, quae igne moueantur; aqua vero solutiones motusque promoueantur: atque praeterea materies p. 121.

B 5 adfit,

^{*)} cf. Cl. Auctoris *tens.* de vitriolo Idriensi.

^{**) vid. STAHL opusc. phys. chym. Zymosec. c. 7. p. 96 etz.}

P. 96 97.

^{***}) vid. *EIVS D. elementa metallurg. sed. 2. c. I. p. 145.*
comm. nostr. Vol. XVI. p. 31.

- adfit, huic operi idonea. Opinioni de venarum metallicarum origine, eas olim vacuas fuisse fissuras, et mineris postea repletas, repugnare earundem p. 122. structuram, situs, ac directionem. Fissuras, quas fibras dicit, ab eodem terreo, quod maiores venas p. 124. constitutat, effectas esse *). Metallica corpora occurere ait 1. nuda; 2. laruata, perfecta, impura, fusione separanda; 3. mineralisata, quae, expulso corpore mineralisante, calcem metallicum relinquunt. Mineralisans corpus, ex mente Cl. Auctoris, est *Sulphur*, non *Arsenicum*. 4. *Calciformia*. His p. 130. expositis theoriam de praeparatione minerarum ad fusionem, regulasque generales, circa eandem obseruandas, eximie exponit. Cum *Hydrargyrum*, *Platina*, *Aurum*, *Argentum*, neque igne, nec salibus suo inflammabili spolientur; ea, ex suis soluentibus praeципitata male calces metallicas appellari p. 136. monet. Reducuntur calces metallicae addito phlogisto; neque vila Cl. Auctori nota calx metallica, quae, vt ait WALLERIVS, sine illo restitui pos p. 140. sit. Tabularis conspectus menstruorum, cum iis, quae quodque soluit, corporibus, curata est nobisque maxime placet.
- p. 156. Reperitur in Hungaricis *Folsöbanya* fodiinis, praeter alias notatas varietates, *Stibium mineralisatum capillare*, quod crystallis quarzosis vel *Stibio crystallisato* inhaeret, atque instar capillorum biuncialium et triuncialium, coloris atro fusci, inde ef p. 160. florescit. Principia arsenici, et si ab acido et forte muriatico, genitum videatur, etiamnum ignorari p. 163. ait. Wismutum, non mineralisatum, sed semper nudum esse.
- p. 166. Zincum non nudum, sed calciforme reperitur; huc pertinet *lapis calaminaris* et *Pseudogalena*.

De

*) Aliter sentit WALLERIVS l. c. p. 93. vid. ib. p. 37.

De praesentia *Stanni nudi*^{*)} et *mineralisati* dubitat. p. 173.
Ferrum nudum dubitanter admittit, atque vix percipi posse ait, adeo rarum esse metallum natuum, cuius terra ubique sit dispersa. De *ferrariis lapis*. p. 183. dibus dicit, species legitimas difficile detegendas esse, eandem varietatem esse retractoriam et intrastabilem; terram metallicam in omnibus unam, originem alias ex alia, limites nullos. Docimam p. 184. siam *Ferri* hanc Noster optimam expertus, si minerae, prius cum oleo lini tostae, centenario unius adderentur boracis calcinati centenarii duo, nitri centenarius unus et calcis viuae librae septem. Vel si eiusdem minerae centenarius misceretur, cum centenariis quatuor fluxus nigri, pollinis carbonum libris 24, tantundem arsenici, et parua quantitate vitri puluerisati; quod tamen malleo non cederet. Docet postea Cl. Auctor modum, quo copia *Lechi*, vel massae metallicae, in pyrite primum liquando inuenienda exploretur; varias ferri pro diuersitate terrarum adhaerentium dotes, atque, quae sint obseruanda, ut ferrum bonae notae obtineatur.

Cuprum natuum assumit Cl. Auctor, cum ex p. 189. aquis caementariis vitrum cupri nascatur, ex cuius solutione cum acidis metallum praecipitetur. Vedit etiam *Cuprum mineralisatum* cinereum, crystallisatum, crystallis subtrigonis nitidis. Ut separatio p. 194. cupri ab heterogeneis facile succedat, cuprum a ferro ope sulphuris superflua huius quantitate, et maxima arsenici stibisque parte vestigatione dissipatis tum separandum, cum quantitas cupri docimatis indicata est: quod, quo modo fiat, egestie docetur.

Plumbum

^{*)} vid. LINN. syst. nat. III. p. 256. v. comm. nostr.
Vol. XVI. p. 341.

p. 202. *Plumbum nudum in dubium vocat.* Cum calx plumbi nativa solo phlogisto, cannula applicata *) reducatur; non adsentitur WALLERIO, qui docuit plumbum a sulphure non calcinari, neque reducente materie opus habere **).

p. 208. *Calx Argenti nulla possibilis.* Docet postea Cl. Auctor copiam argenti, quae vnicuique minerae insit, atque modum, illud e mineris et docimastice, et in operibus fusoriis educandi. Posteriorem in tres classes diuidit, quarum prima praeparationem minerarum, secunda extractionem argenti, et tertia separationem eiusdem respicit.

p. 221. *Aurum laruatum nunc statuit, quod imperfictum olim ***)* dixit Cl. Auctor. Id ut obtineatur purum, separetur a terris, mineris et metallis. Vsum eiusdem maximum quis ignorat? Igitur reftissime colligit Noster, cum chemia et mathefis sint duo cardines, quibus tota voluitur fodinarum oeconomia; patere reipublicae interesse plurimum, ut illi, quibus rei metallicae cura committatur, his scientiis sint probe iniciati, neque arbitrium aut benevolentia; sed merita ac virtus stipendia distribuant.

IV.

*Des Ritters CARL VON LINNE vollständiges
Natursystem, nach der zwölften lateinischen Ausgabe und nach Anleitung des Holländischen Houttuynischen Werks mit einer ausführlichen Erklärung ausgefertiget von PHILIPP LUDWIG STATTIVS MÜLLER, Prof. der Naturgeschichte zu Erlang und Mitglied der römisch kaiserl.*

Akademie

*) vid. STAHL fund. chym. P. III. p. 456.

**) in Metallurg. p. 337. comm. nostr. Vol. XVI. p. 50.

***) vid. EIVSD. ann. hist. nat. III. p. 107. comm. nostr. decad. secund. suppl. II. p. 251.

*Akademie der Naturforscher u. s. w. Erster Theil.
Von den säugenden Thieren. Mit 32 Kupfern.
Zweyter Theil. Von den Vögeln; nebst 28 Ku-
pfertafeln. Nürnberg, bey Gabriel Nicolaus Ra-
spe, 1773. 8. 3 Alph. 8 Bog. Dritter Theil.
Von den Amphibien. Nebst 12 Kupfertafeln.
ebend. 1774. 1 Alph. 4 Bog.*

i. e.

Systema naturae C A R O L I LINN A E I ad edi-
tionem XII. ductu Belgici Houttuyniani libri
explicatum ac reformatum a P H I L I P P O
L V D O V I C O S T A T I O M Ü L L E R O. Pars I.
II. III. *Mammalia, Aves et Amphibia.*

C um hic liber non sola sit sicca versio, verum
opera Cl. MÜLLERI aliam faciem obtinuerit,
atque additione iconum, aliarumque illustrationum
ratione nostratum praesertim plurimam attentio-
nem mereatur: non potuimus, quin eiusdem face-
remus breuem mentionem, atque institutum leges-
que, quas sibi constituerit Cl. Editor, cum Lecto-
ribus communicaremus. Est igitur neque LIN-
N A E I, neque Houttuyniani operis versio; sed
omne LINN A E I sistema, vti in editione duodeci-
ma reperitur, continet, retentis omnibus charac-
teribus, ab Illo rebus naturalibus tributis, neglectis
verbis, ac descriptionibus, additis illustrationibus
nominibusque Germanicis: quae Cl. MÜLLER vel
ex Linnaeanis transtulit, vel ex indole, vel patria
animalis formauit, vel retinuit nomen triuiale:
qua in re plerumque felicem fuisse MÜLLERVM
omnino est fatendum. Ex H O V T T V Y N I vero
opere nihil retinuit, nisi utilia, necessaria atque no-
tatu digna, atque omnes ab Eo datas icones, quae
passim ex E D W A R D I et J O H N S T O N I libris sunt
sumtae,

sumtae, passim ad viuum exemplar delineatae; atque sic ut plurimum bonae et naturae conuenientes, de quibus vero singulis, ne longius immoremur, Lectori rei naturalis perito iudicium relinquimus. Addidit praeterea Cl. Auctor varia necessaria in libris ad naturalem historiam reperiunda, synonyma usu trita plurima linguarum, anatomicamque disquisitionem, aliaque ex sua Ipsijs experientia desumpta. Optaremus modo, ut in utilissimo hoc libro, addita essent nomina Ill. BVFONII, quem facile, praesertim in animalibus mammalibus, reliquis excellere censemus. Ceterum Cl. MULLER pollicitus est, se ea, quae vel LINNAEVS post editionem XII. mutauit, vel nouiter detecta sunt, proprio volumine, finita historia animalium, collecta esse editurum.

His in vniuersum dictis, quaedam etiam ex illic, quae vel in Houttuyniano opere, cum illius nullam fecerimus mentionem, vel a Cl. MULLER adiecta esse videris, breuiter afferamus. In introductione de oeconomia naturaque animalium generatim differitur aliaque aliorum systemata enarrantur. In hominis naturam etiam Cl. MULLER vberius inquirit, atque de generatione agens BVFONII hypotesin reliquis opinionibus, etiam ei, quae ex ovis omnia nata esse existimat, praeferre videtur. De varietatibus etiam hominis multa praeclarâ leguntur: sicuti quoque cum ex veterum, tum ex recentiorum historia veram et distinctissimam esse speciem *Hominem trogloditem* ostenditur.

De *Simia Syluano* putat JOHNSONVM *Simias* communes intellexisse, cum tamen *Cercopithecum* nominet: praeterea suspicatur ex iconе JOHNSONI, quae abruptam caudam ostendit, hanc speciem

speciem sibi caudam derosisse. *Simia Oedipus* sonum edit similem cantui *Fringillae Canariae* LINN. atque caudam instar *Leonis* fert. *Simia Midas* non manubus rite vti potest. Addit succinctam oeconomiae atque anatomiae in *Simius* historiam, atque lapidem simiarum ex *S. Iaccho* solum venire existimat. De *Dasylo* notat, alios ab Americanis venenatos haberi, alios comedи; quod tamen Noster non probat. Fodiunt terram *Dasypi*, subque ea viuunt, vescuntur formicis ac insectis. Ex testa Americani puluerem parant contra Siphylitidem.

Canis domestici genealogiam ex B V F F O N I O et p. 206. D A V B E N T O N O illustrat; atque in primis cum posteriori sentit, vt quasdam species primogeneas fuisse afferat. *Felis Leonis* attributa, magnanimitas, p. 230. exemplis illustrantur, eumque adeo cieurem fieri, vt hominis caput, in gulam eius immissum, non laeserit, Cl. MÜLLER vidit.

Ad *Viverram Ichneumonem* tres refert varietates p. 244. *Ceylonensem*, nempe *Quil* dictam, maiorem, quam cum *Mephitis* LINN. ed. X. quae nobis tamen ad *V. Putorium* magis pertinere videtur, depictam sistit, et *Munganem*. Ad *Viverram Putorium* p. 252. simile addit animal, ex australi America allatum, quod descriptione nomineque nobis idem videtur, quod B V F F O N I V S *Chinche* nominat *).

Mustelam Martem, e fractis dentibus laniariis do. p. 265. mari refert. *Vulpes luscus* vescitur cetaceis. p. 286.

Hystricem cristatam setis abiectis se defendere p. 313. suo ipsius confirmat Cl. MÜLLER visu: ceterum quoquis anno nouae crescent setae. Brevis etiam p. 327. hic legitur *Castoris fibri* viuendi rationis, modi domos aedificandi, atque castorei historia.

Ad

*) vid. *l'Histoire natur.* Tom. XIII. t. 39. comm. nostr. Vol. XV. p. 403.

- p. 345. Ad *Murem Cricetum* refert varietatem, cauda breui, auribus nullis, quae ab aliis, quos tamen non nominat, ad mustelam ablegatur, et in Venetia et Croatia habitat. *Sciuri striati* plures dari va-
- p. 358. p. 370. rietates ostendit. Quod gibberem *Camelorum* attinget, Noster caussam vel in osse, vel in callo cutis ponit, cum viderit gibberem in *Camelus Barbaryano* mobilem. Praeterea erant ei nares quatuor. Sic etiam vidit alium ex Persia nullo gibbere praeditum. Suspicatur postea plures de *Camelo*, *Glama* et *Paca* in exteris terris reperiri varietates.
- p. 374. In recensione *Caprae Antiloparum* PALL. mentionem iniicit; non tamen mutat LINNAEUS species.
- p. 383. *Ceruum Alcematum* fieri, vel epilepsia laborare CL. MÜLLER in Russia non potuit experiri: eius vero plures recenset varietates: quas etiam de *Ceruo Elapho* assumit et depingit. Simul describit usum *Cerui Tarandi* apud Lappones, eumque *Ostro* laedi addit, cui non, nisi pix liquida, mederi potest. Etsi CL. PALLAS in *Capra Gazella* LINN. lapidem Bezoar se inuenisse dicat; attamen et LINNAEVM et illum recte dicere posse existimat, cum lapis, tamquam morbi effectum in pluribus speciebus reperiatur: ceterum etiam hic aliarum vel varietatum, vel specierum; non certe tamen satis definitarum facit mentionem.
- p. 424. Praeter Linnaeanas varietates de *Ove Ariete*, affert alias variarum regionum et *Ouem sylvestrem*, a KANTEMIRO dictam, et in Moldavia reperiundam, quae tamen, cum non satis sit descripta, etiam ad *Ceruum* vel *Camelum* pertinere possit. Monstrorum morborumque ouium additur descriptio, atque historia anatomica ouis hermaphrodit. HOVTTVYNVS affirmat ex boue et
- p. 455. afino vel equo etiam generari animal hybridum quod vocetur *Iumarra Bif* et *Baf*. *Sus Porcus* vmbilico

vmbilico praeditum est vesiculari, in quo suc- p. 465.
cus coit. Coniicit Cl. MÜLLER *Suem Barbyrus* p. 472.
sam esse suem cornutam Romanorum. *Rhinocero-*
tem unicornem et bicornem sexu tantum differre
affirmat; simulque sententiam suam, alibi iam de-
claratam, defendit, esse nempe cornua apophyses
ossis nasalis.

Monodonis monocerotis dentes vel sunt contorti, p. 479
vel laeues, vel alio modo diuersi; nondum tamen
constat, sintne exinde variae constituendae species.
Praeter *Balaenas Linnaeanas* affert tres alias, qua- p. 493.
rum duae priores varietates *Balaena Boopis* viden-
tur, tertia est KLEINII *Balaena glacialis*. Ex p. 500.
Physetere macrocephalo, praeter sperma ceti, etiam
ambram gryseam ortum trahere refert; in quo
corpora rotunda, libera, sacco, cum vrethra com-
municante, inclusa, quae ambram offerant, repe-
riantur; quid vero in *Physetere* praestet, ignoratur.
In *Delphino Delphi* mammae, mammalium tere- p. 506.
strium mammis similes sunt, respirationisque idem
modus obseruatus est. Addit huic ordini *Delphi-*
num ensiferum (*Säbelfisch*), *percussorem* (*Mörder*), qui
Balaenas interimat; *flatorem* (*Blaser*); ipse tamen
dubitat, an ad hanc classem, vel ad pisces sint
referendi.

In secundae partis introductione itidem gene- Pars II.
ralis historia avium, atque aliae methodi, praeser-
tim BRISSONII leguntur, vti quoque frequenter
Linnaeanis descriptionibus Briffonianae aliorum-
que subnectuntur. Sic de *Vulture Grypho* am-
plam curatamque FEVILLEI descriptionem in-
venimus; ab HOVTTVYNIO ad *Falconem ru-*
sticolum refertur aliis, ab Eo *ferox* (*hald*) dictus,
et depingitur: quem BRISSONIVS etiam descri-
bit

bit *); ut quoque *Falcons Gentilis* plures varietates, vel potius species, a LINNAEO omissas, addit. Ad *Striges* quoque nouas refert *Canadensem*, atque picoideam (*Sperbereule*). *Pici variii Americanas* describit varietates, easque depictas sistit. *Alcedo Dea* diuersa est vel *Ternatenis*, vel *Surinamenensis*: hanç LINNÆVS describit, illam Noster definit colore diuersam, *dorso fuso, abdomen roseo albo, capite, collo, aliis coeruleis, restrictibus elongatis albis, pedibus vnguisque rubescientibus.* *Pelecanum Americanum* et *Indicum* non cum LINNAEO ex pedibus et rostro distinguit, sed maxime differre ait magnitudine ac colore. *Struthio Camelus* bene depingitur ex Reaumuriano museo. Ex *Columba tabellaria* et *gutturosa enata* est hybrida, quam Angli leuem equitem (*light Horseman*) nominent.

- Vol. III. Ad tertiam transimus partem, in qua Cl. MÜLER praemittit generalem introductionem de multiplici rerum creatarum vita. Vita igitur, ex sententia Cl. Auctoris nihil est generatim, nisi motus: quo sensu, omne, quidquid sit, viuit. Motus vero hic, cum ex differentibus caussis mouentibus proueniat, triplex deprehenditur: vel enim causa motus in alio praecedente corporeo motu ponenda est; vel in ipso, quod mouetur, corpore quaerenda; vel denique ab alia diuersissima que causa proficiscitur. Prior est vita *mechanica*, cuius causa est *pondus*; alter *organicam*, ab organo irritabili pendente, atque tertius *animatam* a spiritu dirigendam constituit. Intelligit vero per pondus corpoream vim, quae in alia corpora agat, eorumque quietem turbet: quae semper gravitatem corporum superet oportet, et in aere resideat, p. 22. p. 23. p. 25. p. 29. p. 34. qui igni et aquae nequitatur et ab iis impellatur. *Organum*

*) vid. comm. nostr. Vol. XI. p. 595.

ganum dicit primas et solas elementarias moleculas, quae omnium formatorum formandorumque corporum sint rudimenta. Esse igitur cum in ovo muliebri, tum in semine masculo et vegetabilium et animalium haec puncta organica, quae mechanicis legibus connexa, organica vi crescent et augeantur, hinc *organice vivant*. Ad animatam vitam accedens, de spiritibus agit: ad quae legenda ipsos Lectores relegamus.

Iam ad ipsam amphibiorum historiam accedimus. *Testudinis Mydue* historia a Cl. MÜLLERO p. 19. plenius narratur, interque alia ex FÉVILLEO, p. 26. esse ei *cor triloculare*, *biauritum*, nullum omentum, neque coecum intestinum; collum vesicae vrinariae cum orificio intestini recti unum esse; lienem ouatum ac renes planos, compositos deprehendi. *Testudinem Caretam* eadem forte cum *imbricata* p. 30. esse coniicit; carne praeditam dici purgante, vrinam sudoremque inde tingi. Anatomiam *Testudinis scabrae* ex Cl. DU VERNEY obseruatis refert. *Draconis volantis* duae depictae dantur varietates, p. 75. altera *Indica*, altera *Americana*, quae alis praedita est ambitu rectioribus, fimbriatis. *Lacertam* Ge- p. 99. *cko*, quam LINNAEVS muticis dicit digitis, Cl. MÜLLER vnguis praeditam breuibus vidit, (quod nostra etiam confirmant exempla). *Lacertae* p. 112. *chalcidis* pullos iam intra matris corpus oua relinquere, esseque ideo quasi viuiparam dicendam refert. Egregia de historia *Serpentum* sunt, quae p. 122. praemittuntur; non quidem noua. *Colubrum Viperam* squamis 22 praeditam, et si alii quadraginta indicent: LINNAEVM enim series tantum numerare, quarum eae, quae ad basin caudae comprehenduntur, duas squamas habent. Et *Berum* et *Viperam* esse officinales; ex hac tamen *Sal viperarum*

rum esse parandum; illius iuscule aegros sanari,
atque aethiopes vino vel spiritu oryzae (*arac*) eam
p. 165. infundere, sicque ea vesci. Cor *C. Bero* est trilo-
p. 172. culare. Dubitat etiam Noster cum H.O.V.T.T.V.Y.-
N.O., quod omnibus vnius speciei indiuiduis ex ser-
pentum ordine idem sit scutarum squamarumque
numerus.

- p. 242. *Raiæ Batis* nonnullae deprehenduntur varie-
tates: quidam enim mares in margine aduncis acu-
p. 254. leis armati sunt; quibus alii carent. *Squali Acan-*
thiae cor formam bursæ pastorum referre dicitur.
p. 263. In *Squalo Canicula* arteria aorta ascendit, in qua-
tuor ramos, superiore iterum dupli, diuiditur, qui
in propria organa aerea decedant; sicque quodli-
p. 270. bet spiraculum ramum aortae accipiat. *Squalum*
Mustelum feminam vtero dupli praeditum esse,
atque vel simul oua, fetusque parere viuos, vel,
quod alii sé vidisse aiunt, iuniores fetus vtero ite-
p. 281. rum suscipere. *Lophium Piscatorium* capessendi ra-
tio, et de anatomia quaedam: corde est cylindri-
co, inferius latio; auricula triplo maiore, quant
p. 288. ipsum cor. De *Acipenseris Sturionis* robore insigni,
quo pescatores pesum dantur, narratur, atque, quod
gregatim natent, ita, ut sequens antenantis cau-
p. 291. dam ore prehendat. In Italiae fluuio Pado (*Pofluss*)
deprehendi speciem *A. Rutheno* similem, quam
Attilum vel *Adellam* nominent, cuius spina dorsi sale
condita, nomine *Moronuae*, ad exterios mittatur.
p. 319. *Tetrodonis Molae* multae sunt varietates, quarum
Noster ex *BVRMANNO* duas depictas descriptas
que tradit; atque putat eam proprium genus con-
p. 325. stituere. *Diodonis Atringae* var. ad *Hystricem* re-
p. 344. ferendam existimat. In *Syngnatho Hippocampo* la-
mina trunci numero Nostro semper sunt visae
variantes; accepitque feminam, quae, sacco ampio
iuxta caudam praedita, conjecturas locum dedit,
esse

esse et hanc speciem viviparam. Vbiique utiles interspergit Cl. MÜLLER obseruationes, et icones dat characteristicas.

V.

Descriptio anatomica neuorum cardiacorum.

Sectio prima, de neruo intercostali cervicali dextri in primis lateris. Auctore JOANNES ERNESTO NEUBAVER, M. D. anat. et chir. in acad. len. P. P. O. acad. caes. nat. cur. vt et societ. princ. Haff. sodali. Adiectae sunt icones neuorum a dextro corporis latere ad cor tendentium. clo 10 CCLXXII. prostat Francof. et Lips. in off. Fleischeriana, Lips. et Len. apud lo. Guil. Hartung; quart. mai. pag. 230. tab. aen. III.

Rerum genera, quae Lectorem iuuabunt, et in nerui intercostalis radicibus ex sexto pare neuorum cerebralium peruestigandis; et in ortu, decursu, nec non divisione quinti, eiusdemque rami secundi, qui solus *radicularis*, per MECHELV inuentorem demonstratas, praebet alteras; et in aliorum de scaturagine nerui sui opinionibus versantur. His adiungitur quaestio, vtrum ipsius radices in sinu carotico obueniant, nec ne? Proponitur dein de eiusdem trunculo ex foramine carotico progrediente, et in ganglion cervicalis superius mutato, et huius figura ramulisque confluentibus; de genere neuorum *mollium*, ad sex deinde cadauera descripto, et quae inde colligenda putentur; de neruo intercostali inter ganglion cervicalis superius et inferius situ; de ramulis ipsius gangliis ambobus insertis, ex ipsa transeuntibus; de ganglio cervicali medio; de gangliorum cervicalis inferioris, lateralis, et thoracici

figura, magnitudine et situ, ramulis, quibus augeantur, vel quos emittant.

Variis vero ex cadaueribus, de quibus subinde ratio redditur, depicti explicantur, *Tab. I.* nerui, in dextro corporis humani latere, ad cor tendentes, eorumque plexus, inter arteriam pulmonalem et asperam, a dextris praecipue neruis contortus. Quae res ut melius conspiciantur, discissa est *arteria subclavia*; ablatae sunt *carotis communis, externa et interna*, aliaque vasa sanguifera; sinistrorum quoque diductam videmus *aortam*, capitis faciem cum *larynge, pharynge, aspera arteria et oesophago*; quae posteriora, cellulositate necente orbata, hoc magis a corporibus vertebrarum secesserunt. *Par vero vagum*, cum neruo recurrente, aliisque ipsius ramulis, ut et vena caua superior, dextrorum remota sunt. Collum totum, ligneo cylindro supposito extenditur. *Tab. II. fig. 1.* accedunt supertexti rami *arteriae aortae*; ipsaque cum *subclavia, carotide communis*, quantum fieri poterat in situ; notabiliorumque neruorum, pone haec vasa, viam ductis punctis notatam cernis. Impedimenta tanquam defunt abscissa, *auris externa, musculi sterni et cleido mastoidei, biuenter maxillae inferioris, stylohyoideus cum mylohyoideo, glandula maxillaris et processus styloideus*; *fig. 2.* ganglii ceruicalis magni superior pars, neruique prouenientes anterius, remotis arteriis, quibus tecti *fig. 1.* latebant; *fig. 3.* reclinatis, cum musculis, arteriisque, aspectus impedimentis, connectiones parium neruorum, gangliaque ceruicalia, inferius et superius, et thoracicum primum, quinque nerui molles, ex ganglii appendice prorepentes eorumque copulae depicta viuunt.

Tab. III. fig. 1. Formatio neruorum superiorum ex omni partium adiacentium latebris enucleata;

ta; fig. 2. nervi in primis molles ex alio quodam cadavere; fig. 3. ex infante octo dies nato, praeter musculos arterias etc. plurimosque nervos, ganglion etiam thoracicum cum socio, e corpore hominis adulti, in situ eodem, ut fig. 1. h. t.

Quum autem Lectores, in diligentissimas rerum descriptiones, quas vel iniustissimus quisque non possit quin laudet, perlegendas epitome nostra introducere conamur; non omnibus observationibus aliorum, quas suis confirmauerit, plagulas completere; phaenomenis vero, quae viderit noua, condire nostrum putamus.

Vidit igitur quoque sexti paris intercostali p. 14.
tam unam radiculam, duarum ab origine sua linearum interuallo, in duas partes diuisam, quae in exteriore carotidis superficie, inter primam secundamque eius flexuram, plane cylindraceae, nullisque sulcis per longitudinem distinctae erant; si-
saque easdem obducente pia meninge, ipsa in plura secedebant fila; quae computata sexaginta octo,
usque ad nonaginta aequabant.

Inter exitum rami secundi quinti paris ex ca. p. 24.
nali foraminis rotundi, atque introitum eius in fis-
suram sphenomaxillarem, plerumque duo; rarius ta-
men unus, isque insignior ramus ex ipso produ-
citur.

Vidiani autem nervi confluxum, cum sexti paris p. 30.
ramulo, per posteriorem carotidis superficiem de-
orsum lato, in ganglion ceruicale superius, ut
etiam illum rami profundi in externa facie cum
eodem ganglio, rarissimos; rariorem vero Author
Cl. indicat, illum cum anteriore profundo ramo, in
duos subdiviso, et sexti paris ramulo super ante-
riorem carotidis superficiem decurrente, per bre-
viorem surculum, per longiorem vero, circulari ser-

ductu carotidis horizontalis anteriora, superiore que ambientem, et posteriora versus circumflexum, cum ramo profundo, sub interiori carotidis superficie progrediente. Vidianum vero neruum, in hoc ramo, ut omnes nervos canali osseο inclusos, rubicundior variat color, summa iunctus mollitie. Ast quamvis multae huius paris effigies aeneae, naturae non satis respondeant, id tamen in ipsa hic nimis luxuriante cum MECKELIO reprehendere non audet. Ex ophthalmico WILLISI ad sextum par, ramum quod detexerit, tam felici hactenus esse non contigit; nec ab huius socio tertio, nec a pari septimo, nec etiam ex protuberantia cerebri, vbi pedunculis glandulae pinealis necluntur; nec quod ramos ab oculorum motorio, gustatorio, auditorio, vel a pari vago et non inuenierit.

p. 51.

In sinu cauernoso, et canali carotico, non nervi intercostalis, sed arteriolarum tantum quasdam detegere potuit ramifications; nec quod ganglion in ipso formetur. Porro, huius nervi abhinc cursus describitur.

p. 51.

In quodam cadavera, nexus triplex inter par nonum, vagum, et truncum nervi intercostalis aderat. In ambobus colli lateribus, ganglion vidit cylindraceum fere. Ganglion superius, eiusque situs calculo dimetitur accuratissimo.

p. 54.

Sequuntur quos ad singularia cadavera nervos obseruauerit molles. Ex quarto ganglio cervicalis superioris ramo molli, ramuli circa carotidem externam reptant rubentes et maximam partem glanduliformes, tortuosos, et quasi articulati: quorum alius secundo huius ganglii ramo recepto, in ganglion exiguum, nexus eodem, ut ille, incidit; alius anterior dicendus, ramum laryngei oculi paris, tertii rami molli, et quem primus nervus molles fecit,

fecit, cum surculo glossopharyngei recipit; et ex hoc igitur rursus non pauci rami, coniunctiones, plexusque contorquentur. Quae, quum ad figuram lectores remittant, vel breuiter pertractare, perspicuitatis studium reformidat.

E nerui cardiaci superiori trunculo, musculum hyothyroideum, vel constrictorem pharyngis inferiorem, vel vtrumque, surculi, et interdum quoque glandulam thyroideam, permearunt. Longissimum quoddam, modo cylindraceum, modo complanatum ganglion rarissime, idque usque ad sextam colli vertebram extensum deprehendit. Ramuli ad thyroideam glandulam et principem plexum cardiacum dimanabant; quod tamen in diversis cadaueribus variabat. Reliqua vero pars omnis gangliorum disquisitionibus atque descriptioni sacra, summae diligentiae specimina mirari nos incitat largissima.

Ganglia ceruicale ima, ob aliud, quamuis non quotidianum, hoc nomine vero magis dignum, *lateralia* seu posteriora denominari mauult.

Ex neruo sympathetico magno, et utrisque, qui bus dispeicitur ramulis, deinceps ganglion unum ceruicale inferius formabatur. Quorum amborum ramuli plexusque describuntur. Interdum, utrum p. 154. rissime, infra ganglion ceruicale superius, paruum, quod ab Auctore Cl. infimum, seu cardiacum, insolum plexum cardiacum ramis suis absumebatur.

Figuram, situm, magnitudinem, crassitatemque ganglii thoracici primi et secundi, in cadaueribus quoties perquisuerit, toties etiam variantes Auctor Cl. notauit. Ramus sexti ceruicalium paris, qui p. 163. sub scaleno priore decurrit, rariori exemplo, cum paris quinti aut septimi ramo eidem ganglio dicato complicabatur.

p. 176. Bis tandem ganglii thoracici primi ramum, scalo
leno musculo minimo oboriri vidi Auctor Cl.:
cuius vel absque nostris verbis, innumera de ana-
tome merita, nomen libellumque ornant, com-
mendant, coronant.

VI.

Descriptio anatomica arteriae innominatae et
thyroideae imae, praeside 10. ERN. NEV-
BAVER, M. D. anatom. chirurg. atque art.
obstetr. prof. publ. ord. cet. defensa ab Au-
ctore Aug. Christ. Erdmann, Gothano. d. XII.
Octbr. cl. ICC CLXXII. Ienae, litteris Strau-
sianis, praeter prooemium, cum litteris
praesidis, pl. 54. tab. aen. II.

Vtilitate disquisitionis anatomicae, et vicissitudi-
nibus partium innumeris, vel ex vitae genere,
vel ex laesionibus illatis, vel ab ipsis fetus discrimi-
nibus, ipsoque illius rudimento repetendis, atque
inconstantia muscularum, nervorum, et arteriarum,
quam praesidis ope ductuque per duas hyemes dis-
quisuerit, commotus Noster consilium scribendae
huius dissertationis cepit: quam per ipsius praesidis
secum communicatas obseruationes commendatam
cupit.

p. 1. *Ortum arteriae magnae sat scite prolixiusque*
depingit. Albidiorem marginem valuularum semili-
narum eam tunicae in corde laevigatae partem no-
minat, quae ostium ventriculi posterioris arterio-
p. 3. *fum cingit, et ab Ill. HALLERO alba undulata li-*
nea valuularum origini subiecta dicitur. Eundem
vero Cl. SENAC nimis a valuulis semilunaribus re-
motum delineasse reprehenditur. Anteriorem il-
lius

lius partem a *tendine*, quem dicunt, *cordis arterioso*, qui cum aortae principio coaluerat, constitui; *posteriorem vero a valvula ostii venosi mitrali superiore*, seu *anteriori* per tunicam internam aortae etiam arctius nexum formari afferit. *Nomina Ill.* **H A L L E R I** ubique fere recenset, partim nouis mutat.

Aortae arcus, et *vitus*, quo sanguinis impetus a p. §. capite ad ramos inferiores abducatur. *De diuersarum arcus aortae sectionum ambitu atque diametro* rationes, quas, praeter illam suam, aortae sub origine ad sinum maximum, vt 12 : 15 linearum, ex variis repetit auctoribus, et quarum emolumenntum idem fere cum illo arcus censem, accuratisime describit.

Arteriam vero, quam dicit *thyroideam imam*, *ra-* p. 25. *riorem quendam arteriae aortae ramum*, id quod se primum facere censem, depingit: Ab interno seu sinistro anonymae arteriae latere eiusque parte media, vel paullulum superiore, ramus interdum prouenit, qui super arteriam asperam sursum proferrens, pluribus ramulis inferiori glandulae thyroideae parti prospicit; semel a media, bis vero a superiore parte, hanc arteriam progressam vidit.

In sedecim cadaueribus ter adfuit. Primo leni- p. 26. ter dextrorum, dein iterum sinistrorum inflectebatur, et mediae asperae arteriae infidens, in duos fere aequales diuidebatur ramos, quos alterum dextrum, alterum sinistrum appellat.

Hic statim trachealem emitit, qui vltimis suis p. 27. ramulis tracheae bifurcationi propinquis, anastomosin cum intercostalium inferiorum prima, atque cum brachiali dextra arteria init. Quo enato, in tres, internum, medium, externumque ramos diffunditur. At dexter in superiori parte asperae arteriae, tortuosa via, trachealem prodebat ramulum, surculosque multos ipsi, oesophago vero unum porrigit.

p. 29. porrigit. In vicinia glandulae thyroideae dextrae bipartitus, hanc ipsam, cui destinatus erat, glandulam ingreditur. Internus, sub glandulae tunica, surculum, duosque, acinorum interstitia percurrentes, edidit; externus, unum ipsi glandulae immersit, alterum in laterali exteriore facie dispersit.

p. 30. In secundo cadavere plures eadem arteria ad tracheam dedit ramiulos, quorum primus cum arteriae thyroideae dextrae inferioris ramulo decussabat. Duo lobo sinistro, totidemque medio isthmo, unus denique dextro lobo, exterius potissimum, glandulae prospiciebat. Posteriores duo dexter emittebat.

p. 31. Eadem arteria, in tertio cadavere, thymicam prope ab origine dedit; ad glandulam inferius in quatuor discedebat ramiulos, ut anastomosi cum arteriae thyroideae inferioris sinistrae ramo thyroideo, glandulaeque thyroideae prospiceretur. In alio, inferioris thyroideae ramus thoracicus plane defuit; thyroideus vero, longe tenuior apparebat.

p. 32. Semel tam in adulto, quam recens nato, ipsam suam arteriam ex carotidum trunco dextro natam obseruavit. Illiusque ortum, situm, et ramificationem, omnino depingit. Ex arcu aortae producetam non plus uno vidit; hic quartus reliquis multo tenuior ramus erat. Ibi vero arteria thyroidea inferior dextra nullos glandulae acinos thyroideos dedit, sed scapularem, ceruicalem, transuersam, atque ceruicalem ascendentem porrexit.

p. 36. Cum illi. MALLERO (*Elem. physiol.* T. III. p. 117, et *icon. anat. fasc.* VI. p. 3) ex arteria innominata etiam interdum arteriam thyroideam ortam reperit. Unus ex illius ramiulis, alii thyrmicae arteriae, mammaria interna dextra ipsi thymo traditae coniungebatur.

Rariss.

Rarissimam trunci innominati sobolem, quam Cl. p. 37.

NEVBAVER, cum Nostro communicauerit, arteriam mammariam internam dextram aestimat; sub vena subclavia sinistra eadem antrorsum dextrorsumque, versus musculos intercostales internos prorepsit.

Ex eadem vero innominata arteria, rario p. 41. exemplo, carotidum sinistrum truncum produisse, nec non primum arcus aortae ramum, ambos carotidum truncos emisisse; secundo loco subclaviam sinistram, et tertio dextram profluxisse, obseruavit; aut ubi plane nulla aderat arteria innominata, inter quatuor arcus aortae ramos, primum locum arteriarum carotidum truncum, ultimum subclaviam dextram obtinuisse; et ex quatuor et quinque aortae ramis, subclaviam dextram, primum, ac carotidum truncum dextrum, secundum interdum effor- masse, sua experientia et aliorum auctoritate probat.

Explicationem tabularum, notis auxit, quae id p. 47. continent, quod in praeparando forsan accesserit, vel alii de hac re scripserint.

VII.

Manuel de jeune Chirurgien, contenant toutes les vérités Anatomiques, Physiologiques & Pratiques dont la connoissance constitue le véritable Chirurgien, & un Précis de Pharmacie Chirurgicale, avec quelques formules des plus communes de remèdes internes, & les doses des Médicaments simples & composés. Nouvelle édition. Augmentée d'une Pharmacopée Chirurgicale théorique & pratique, avec des notes & des éclaircissements sur chaque composition; une introduction dans laquelle on examine les indications curatives

ratives particuliers, qui demandent l'usage des médicaments, & où l'on fait connoître la Nature & l'efficacité des différens simples dont on se sert. Tome premier. Manuel du jeune Chirurgien. A Paris, chez I. P. Co-stard, M DCC LXXI. 8. pagg. 634. sine dedicatione; praefatione et indice. Tome second. Pharmacopée Chirurgicale. ib. eod. pagg. 470.

i. e.

Enchiridion iuniorum chirurgorum, continens omnes veritates anatomicas, physiologicas et practicas, quarum cognitio verum chirurgum constituit, et breuem conspectum pharmaciae chirurgicae, additis formulis quibusdam visitatissimis remediorum internorum, et dosi medicamentorum simplicium et compositorum. Editio noua; cui accessit pharmacopoea chirurgica theorica et practica, subiunctis annotationibus et illustrationibus cuiusuis compositionis; introductio, in qua indicationes curatoriae speciales examinantur, quae usum medicamentorum postulant, et natura et virtus variorum simplicium, quibus utimur, exponuntur. Tomus primus, qui enchiridion ipsum, secundus, qui pharmacopoeam chirurgicam complectitur.

Quum in Gallia hucusque compendium desideretur, quod tironibus artis chirurgiae tradaret ea, quibus carere nequeunt, principia anatomica, physiologica, pathologica atque therapeutica, omissis tamen iis, quae tantum ad scholas pertinere videntur, neque strictius ad ipsum artis exercitium

exercitium concurrunt: hunc defectum supplere cupiens Cl. NICOLAS, chirurgus, primum praesentis libri tomum ante aliquot iam annos publici iuris fecit *), qui quum adeo bene exceptus esset, ut non tantum in sermonem Belgicum verteretur, sed etiam omnia eius exemplaria distribuerentur, de noua eiusdem editione cogitauit Cl. Auctor, eamque non auxit tantum, seruato tamen ordine priori; sed etiam in secundo tomo pharmaco-poeam chirurgicam, ex Anglico sermone translatam, quae esset instar dispensatorii portatilis; porro Cl. LE ROI dissertationem de aquis mineralibus, quam olim indicauimus **), Gallicam redditam; enumerationem aquarum mineralium Galliae et nonnullarum in vicinis regionibus; ac denique commentarios duos, alterum de balneis similibus que remediis, alterum de cauteriis, fonticulis et cucurbitulis adjunxit.

In praefatione tomis prioris instituti ratio paucis exponitur, et fontes indicantur, ex quibus compendium istud haustum sit: in anatomia Cll. WINSLOW et LIEUTARD potissimum; in physiologia de SENAC et HALLERVIS; in chirurgia ipsa praesertim commentarii academie chirurgicae. Ultimo loco recensentur auctores chirurgici, quorum lectio tironibus maxime commendanda est, tam Gallici, quam exteri, quorum scripta in idioma gallicum versa sunt: Nam nostrum est, quaedam, quae praereliquis attentione digna nobis visa fuerunt, paucis tradere. Dolemus autem, nimiam breuitatem, cui studuit Noster, saepe, praesertim in

*) Manuel du jeune chirurgien, dans lequel on trouve un abrégé de toutes les vérités anatomiques certes à Paris, chez Herissant le jeune, 1770. 8.

**) vid. comm. nostr. Decad. I. suppl. III. p. 389. conf. ib. Vol. XIX, p. 664.

in descriptione anatomica partium, notionibus minus exactis ortum dedisse.

- p. 104. Colon non nisi septem pollicum longitudinem habere dicitur, quod tamen vel ipsi descriptioni situs eius, quae immediate antecedit, non potest non repugnare. Foramen ovale in adultis con-
- p. 122. stanter apertum inueniri, modo tamen plus vel mi-
- p. 215. nus sensibili, traditur, si que illud clausum fuerit, id potius exceptionem a statu naturali dici oportet. De origine nerui intercostalis sententiam Cl.
- p. 155. PETIT veritati quam maxime respondere, ac tandem in vniuersum adoptatum iri, putat.
- p. 188. In physiologia III. HALLERI doctrinam de sensititate atque irritabilitate presso pede sequitur
- p. 219. Noster. Cl. FERREIN inventionem arteriarum lymphaticarum tribuit. Ad secretionum explicatio-
- p. 260. ntionem theoria Cl. HAMBERGERI vltur, quam Cl. DE SAUVAGES vltterius extendit. In declarando perspirationis negotio Cl. LE ROI adstipula-
- p. 262. tur, qui aerem materiae perspirabilis menstruum arbitratur, in quo huius tantum, quantum solvi possit, haereat; sin autem aqueis particulis iam sciateat, sub leuissimo motu sudor prodit. Ligatu-
- p. 267. ram arteriae non semper motum muscularem tollere, experimentis Cl. DE LAMVRE constitut. Generationis theoriae quidem omnes difficultate qua-
- p. 272. dam laborant, Nostro tamen id systema, quo fetus ex vnione duplicis seminis vtriusque sexus ori- putatur, non omni fundamento carere videtur.
- p. 278. Sic etiam litem de immediato organo visus et de
- p. 280. necessitate membranae tympani ad auditum dirimere non audet, et hac occasione concludit, naturam nos docere voluisse, nos frustra per vnicum, quod nobis supersit, experimentorum auxilium, velum rumpere conari, quo operationes suas involuat.

In chirurgia nosocomium magnum, quod Lu. p. 299. tetiae est, capite vulneratis vix non omnibus extiosum pronunciat, optans, ut illud extra pomoe-ria tam populosae vrbis, in qua aer multum infetus sit, collocetur. Clima etiam, quo calidius fuerit, eo melius curationem eiusmodi laesiorum succedere statuit. Ad labium leporinum ex mente Cl. LOVIS fasciam vniuentem conuenientissimum p. 303. remedium iudicat: sed contra eundem ad rescindendum labium non scalpello, sed forifice vtitur, cuius quippe ope vna vice effici queat, quod scalpello duabus demum vel tribus praestari possit. Cl. RAYMOND in infante trienni, frigore fere enecto, p. 333. vtrumque pedem sphacelo tactum sponte secedere, infantemque felicissime restitui vedit. In descri-ptione cancri post ea, quae alii auctores de eiusdem p. 353. natura prodiderunt, addit Noster, tumores cancerosos disiectos duplēcēm offerre substantiam, aliam rubram, fibrosam, aliam non organicam, prioris interstitia occupantem, quae humorem cancerosum, incognitae adhuc indolis, sistat. De herniarum ce. p. 369. rebri variis speciebus copiose exponit, et quum tu- mor magnam quantitatem lymphae continet, ne- que topicis exsiccantibus et roborantibus cedit, eum in parte inferiori aperiendum iubet, anceps auxilium certo segroti exitio p̄raferens. In femo- ris fractura methodum medendi Cl. FABRE et p. 413. DUPOUY reliquis p̄raefert. Varia postmodum exem- plia fracturarum, in quibus ossis plura fragmenta p. 424. aderant, recenset, a Cl. COUTAVOZ, chirurgo Pa- risiensi, et a suo ipsius patre, chirurgo in Delphi- natu, sanatarum. Luxationum repositio, quam p. 430. Cl. FABRE et DUPOUY iam nominati praeci- piunt, item Nostro quam maxime placet. A gra- vioribus operationibus chirurgicis cacochymia qui- p. 435. dem venerea et scorbutica nos retinere debet, non

autem scrophulosa et arthritica, quod exemplis aliquot probatur. De his tamen operationibus nonnisi regulae quaedam generales exhibitentur, et duobus ultimis capitibus de sanguinis emissione, de fasciarum applicandarum ratione chirurgia finitur.

p. 471. Satis autem ampla est pars ultima huius tomī, quae pharmaciam chirurgicā sīstīt. Primo generalia praecepta de præparatione emplastrorum, ac postea ipsae horū formulæ exhibitentur: simili postea modo vnguenta et balsama traduntur. Iam, præmissa enarratione signorum et ponderum in formulis scribendis visitatorum, sequuntur formulæ remediorum internorum, quibus in morbis chirurgicis opus est, subiunctis collyriis, garagismatibus, fomentationibus, linimentis et cly-

p. 509. steribus. Haec demum excipit index medicamentorum alphabeticus, cum triplici dosi pro infantibus a sex vel septem usque ad octodecim annos; pro iuuenibus ab octodecim ad viginti annos; et pro adultis. In his autem nihil ubique constantis determinari posse, facile quilibet perspicit. Neque remedia aut minus tuta aut obsoleta plane hic exulare videmus. Interdum etiam formulæ inte-

p. 559. grae remedii cuiusdam transcriptae sunt. Gummi guttam ne in ipsis quidem infantibus, lacte materno adhuc vtentibus, ad grani unius dosin reformidat Auctor, et a duobus ad quatuor in aetate adulta et virili præscribit; et quod multo magis minoris, infantibus ad quatuor, adultis ab octo ad decem grana tamquam leue purgans et vomito-

p. 582. rium commendat. A mercurii sublimati usu multos eosque egregios effectus in morbis venereis inveteratis, neque ullum inde incommodum experitus est.

T. II. Progredimur ad tomum secundum, et quidem primo loco de pharmacopoea chirurgica videamus, quam

quam ex Anglico in Gallicum sermonem versam esse supra diximus: archetypum tamen eiusdem nobis non innotuisse libere fatemur. Duabus absoluuntur partibus, quarum prior theoretica est, altera practica. In priori capita octo continentur, quae definitionem et subiectum pharmaciae chirurgicae, considerationem corporis humani physiologicam, pathologicam et therapeuticaam, disquisitionem medicamentorum chirurgicorum secundum indicationes curatorias, materiam medico chirurgicam generalem et specialiorem, tam quoad simplicia, quam praeparata, instrumenta et operationes in hac pharmacia necessaria declarant: secunda nil nisi formulas medicamentorum aequae externorum, ac internorum complectitur, cum quoad diuersas eorum formas, tum diuersas virtutes in diuersa capita distributas.

Efficacissima sudorifera existunt ex coniunctione catharticorum aut emeticorum cum opiatibus; inter quae prae reliquis excellit puluis DOVERI, p. 348. seu ipecacuanha cum opio mixta. Plumbum acetum solutum ideo perperam interne datur, quia interdum mala irreparabilia in glandulis, praecipue in renibus, producit. Virtus adstringens agarici multum in dubium vocatur, neque major videtur applicatione simplicis fasciae. Occasione althaeae monet Noster, valde dubium esse, num sublantiae mucilaginosae aut oleosae, pro scopo emolliendi et inflammationi resistendi intus datae, effectum quandam ulterius, quam in intestinis exserant, quum in iis nimium mutentur. Simili modo de virtute emolliente chamaemeli dubitat, idque potius inflammationem augere, quam imminuere putat, neque exterius locum habere, nisi ubi symptomata mortificationis ad sint: interne autem licet vim emollientem et anodynem neget, tamen

- vrinae secretionem inde promoueri posse concedit.
- p. 63. Cicutam interius venenosos effectus exercere scribit:
- p. 257. inferius tamen, adducta ill. s t o r k i i auctoritate, eius usum internum concedit, et hunc errorem
- p. 78. ipse in praefatione candide indicat. Meliloti vires emollientes et discutientes nullas esse monet, verique simile putat, fore ut aliquando planta haec penitus cum multis aliis ex officinis exulet.
- p. 81. Millepedes iisdem, quibus cantharides, qualitatibus, sed mitioribus instructi sunt. Solani letalis
- p. 98. folia cancrum sanasse aliquando dicebantur: sed effectus, longe tristiores malo ipso, usum eorum suspectissimum reddiderunt. Rursus dubium de vi emolliente et antiphlogistica spermatis ceti, ex iisdem principiis, quae superius de althaea retulimus.

Formulae, quae in secunda parte exhibentur, partim nouae sunt, partim ex pharmacopoea Londonensi, partim ex Edimburgensi partim ex pharmacopoeis nosocomiorum Londonensium S. Thomasae et S. Bartholomaei desumptae, partim quoque ab ipso Cl. NICOLAS additae, aut etiam ex tomo primo huius praesentis operis citatae. Singulis annotationes succinctae Auctoris, et nonnunquam etiam Cl. NICOLAS subiunguntur. Aerius cen-

p. 158. sura cereorum resoluentium Cl. D A R A N , et facilior eosdem parandi methodus. Cataplasma a Cl.

p. 197. NICOLAS praescriptum aduersus vermes infantum, qui interna medicamenta respuant, umbilico applicandum, ex theriaca Veneta, farina lupini, semine santolinae, hiera picra, oleo absinthii et succo tanaceti. Arcanum empirici cuiusdam in

p. 204. Hibernia, P L V M K E T *) aduersus cancrum, ipsis verbis hic descriptum, non tamen satis distincte: quantum autem colligere licet, est epithema ex foliis

*) Rectius forte nomen eius P L V N K E T scribendum arbitramur.

foliis ranunculi, foeniculo, sulphure crudo et arsenico albo, addito vitello ouorum: hoc remedium multos eosque mirandos effectus edidisse prohibetur. Incerti effectus aethiopis mineralis; in aliis p. 245. prorsus nulli, praeter eos in primis viis, in aliis funesti. Formula famosi istius pulueris antiarthritici DVCIS PORTLANDIAE: constat ex aequilibus partibus radicis aristolochiae et gentianae, et foliorum ac summitatum chamaedryos, chamaeptyeos et centaurii; monet tamen Auctor, licet continuato eius viu paroxysmos podagricos pacatos, retardatos, imo prorsus declinatos fuisse constat, aetate tamen proiectiores post aliquot annos apoplexia, paralyssi, aliisque morbis acutis effectos fuisse. Dosis singulo mane vnius drachmae prescribunt. Pilulae lithontripicae, Steuénianis si p. 265. miles, sed simplicioris compositionis, siquidem non nisi ex sapone alicantico, ealce via et sale lixivioso vegetabili constant; ex praescriptione Cl. HARTLEY; non quidem infallibile lithontripticum dici possunt, sed tamen ad minimum symptoma mitigant, et de reliquo ad sabulum educendum egregie conducunt. Inuenimus hic etiam p. 268. drageas KEYSERI, quarum tamen effectum et Galli et Angli nonnisi dubium perspaxerunt. Solutio mercurii sublimati ad decem grana in libra vna spiritus vini rectificati praescribitur, minus P. 319. tamen laudatur, quum non nisi admodum incertos et frictionibus mercurialibus longe inferiores effectus edidisse visa sit.

Dissertationem CL. LEROI, vt supra monui p. 359. mus, nunc transimus, et protinus ad expositionem diuersorum fontium aquarum mineralium pergi p. 395. mus, quae, vt diximus, alphabetico, adeoque minus systematico ordine concinnata est, et ob breuitatis studium potiora tantum momenta tradit, ne que

que adeo particularum constituentium, quam potius virium medicatarum rationem habet. Recensentur itaque thermae aquarum sextiarum, S. Amandi, Bigerrorum (*Bagnères*), Bagnoliae in Normannia inferiore, Balarucenses, Burdonenses, Buredginae; aquae bonae (*Bonnes*) in Bearnia; aquae minerales frigidae Bononienses; thermae ad Bourbonem Arcembaldi, ad Bourbonem Ancelli, ad Bourboniam (*Bourbonne*) in Campania, Cauterienenses, Carnutenses *de Chartres*; aquae frigidae Cransacenses in regione Rulenensi (*Rouergue*); thermae ad aquas Tarbellicas (*Dax*); aquae frigidae ad villam *Dieulefit* in Delphinatu, parum adhuc cognitae *); thermae Dinienses in Prouincia; aquae frigidae Forgenses in Normannia, Lanionenses in Britannia; thermae Luxouienses (*de Luxeuil*) in comitatu Burgundiae; aquae frigidae ad pagum *Maine* haud procul a Nemauso in Occitania; thermae montis aurei (*du Mont d'or*) in Aluernia; aquae frigidae ad pagos *Montfrin* in Occitania et *Miers* in regione Cadarcensi (*Quercy*); thermae ad villam *la Motte* in Delphinatu; aquae frigidae Passienses; thermae Plumbarienses; aquae frigidae Pruuinen-ses (*de Provins*), et ad pagos *Sainte Reine* prope Diuidunum, *Saint Pierre* in Delphinatu et *Segray* in regione Vastinensi (*Gatinois*), Selteranae, ad oppidum *Vals* in Delphinatu, et Vesulienses in agro Vesontino; thermae Vichienses in prouincia Bourbonensi; aquae frigidae ad Vitreum in Britannia et ad pagum *Touzet* in Occitania: et ex exteris thermae Aquisgranenses, aquae Spadanae, thermae Logarnienses in Hibernia, aquae Sedlicenses, et prope Vinadum castrum (*Vinai*) in Pedemontio. Tandem sub finem quorundam adhuc fontium medicatorum

*) De quarum vsu Cl. POSSIAM, medicus huius loci, 1750. peculiarem dissertationem scripsit.

dicatorum in Gallia fit mentio, quorum plenior disquisitio summopere commendatur.

Commentarius de balneis primo loco fumigations ceu balnea sicca considerat, et earum usum, nunc fere obsoletum, commendat, adducto in primis consilio Cl. Lovis, qui easdem in curandis morbis viarum lacrymalium praecipit *). Exponit postea varias earum pro diuersis indicationibus species, formulasque et cautions in iis adhibendas addit. Postmodum ad balnea ipsa diuersasque eorum species vtendique modum transit, formulis idem subiunctis; denique duas stillicidiorum modos (*embrocation & la douche*), quum vel guttatum ex expresso linteo vel spongia in partem affectam delabitur aqua, vel uno non interrupto radio, ex fonte naturali vel artificiali impellitur: cui postremo modo etiam adspersio aquae frigidae in faciem in deliquio animi similibusque casibus adnumeratur. Stillicidium aquae Seguanae Lutetiae in nosocomio magno, *l'Hôtel Dieu*, maniacis, idque saepe cum faustissimo eventu, applicari solet.

In ultimo commentario, primo loco historia cauteriorum ex antiquitate repetitur, et testimoniiis scriptorum docetur, quantum inde utilitatis expectari debeat. Amplior autem est tractatus de fonticulis, praemissa theoria systematis cellularis corporis nostri, seu contextus mucosi, vti Cl. Boreau dixit, et inde stabilitatis circumstantiis, in quibus istius remedii applicatio requiritur, solliciteque, quae eius usum vetent, indicantur, ipseque administrandi modus fuse docetur. Ad excitandum fonticulum ante aliquot annos corticem daphnes mezerei adhibere inceperunt, cuius tamen usus, cum largiore excoriationem efficeret nimiamque inflammationem produceret, iterum neglegitus fuit.

D 4 Copiosus

*) Mém. de l'Acad. Royale de Chirurgie T. II. p. 211.

Copiosus index auctorum, qui fonticulos commendant, hanc tractationem claudit. Tandem de curbitulis, siccis aequis ac cruentis, differitur, quorum usum prorsus fere exoleuisse in Gallia Noster conqueritur, eumque itidem ex theoria contextus cellulosi declarat; et multis casibus ab iisdem plus efficaciae exspectandum esse, quam ab ipsis vesicatoriis, demonstrat.

VIII.

I. B. MICHAELIS SAGAR circuli Iglauensis in Moravia physici regii historia morbi epidemicis circulo Iglauensi et adiacentibus regni Bohemiae plagis obseruati annis 1771 et 1772. Lips. 1773. 8. ex officina Kraufiana pagg. 46.

Noster, morborum additamento ad b. **S A U V A G E S** nosologiam methodicam in primis notus *) in hoc libello nonnullos morbos epidemicos simul grassantes obseruavit. Hi sunt typhus famelicus, miliaris verminosa, purpura benigna proxima et amphimerina Hungarica.

p. 5.

Typhus famelicus oriebatur quidem ex alimento defectu, exhibuit tamen alia symptomata, quam reliquae typhi species et ea propter a Nostro dieitur famelicus. Inter alia symptomata haec notamus: videbantur ob connuentes oculos perpetuo dormire, licet vigiles plurimum; loquebantur tarde quasi euigilantes, non diu post iterum dormiebant, vrina pallidior plerumque naturali, omni sedimento et nebula carens, cutis squamida, sitis ferme nulla; fames non tamen clamans atque instar cadauerum iacobant. His accedebat

dono

*) v. comam. nostr. Vol. XVIII. p. 448

mono vel decimo quarto die miliaria alba, quae tribus, quinque vel sex diebus disperguntur et aegri sibi relicti vigesimo, trigesimo immo quadragesimo die morbi moriebantur. Miliaris albissima haec etiam post morbos supra nominatos apparebat. Denati typho famelico vix aliquot cochlearia sanguinis in toto corpore habebant, penitus emaciato. Pecus lanigerum a fasciolis hepaticis enectum quandoque penitus exsanguis Noster deprehendit.

Omnis hi morbi, non multum ante recenti^{p. 12.}
siti *), atque hanc epidemiam fidentes ad febres at-
tinebant, omnes putridi erant, ut sudores foetidi,
faeces alui abominabiles et lotium prodebat.
Omnis vermes in intestinis comites habebant et plus
minus contagiosi erant, excepto typho famelico et
exhaustorum, in quem incidebant ex quounque er-
rore facilissime prioribus morbis confecti aegri.

In capite secundo Cl. SAGAR scrutatur caussas p. 13.
huius epidemiae. Caussa seu natura descriptorum
hic morborum videtur Nostro consistere in putre-
dine aut pronitate in putrefactionem humorum,
quae putredo in nido primarum viarum vermes
alit, et ab his alitur nata, vel contagio ex conuer-
fatione longiore contracta, sicuti Nostro et chi-
rurgo accidit. Ad spiritus nerueos excitandos,
roborandos, subtiliores reddendos et obstruc-
tiones tubulorum neruorum referandas, cum nerui
hoc miasmate putrido et alcalino rancido penitus
facileque dissoluebantur et destruebantur, tres do-
die sibi dedit Noster succensus electricos et sic diu
se praeseruavit. Atque ita diu arcebatur haec epi-
demia a Nostro, tandem autem et amphimerina
hac laborauit.

Obseruauit electrum semper fere fortissimum, p. 18.
licet tempestas erat nubila, humidaque. Quaerit

D 5 et

*) v. supra p. 56.

et inde: utrum forsitan materia electrica, solutis nostris corporis repagulis, tam humido aere nostra corpora deserens in aere vagabatur? an distincta a nostris spiritibus animalibus?

p. 21. Sequuntur iam causae proegumenae, occasio-
nales, quae sunt constitutio coeli, cometa et alimen-
ta. Constitutio coeli erat humida, nebulosa, pru-
nosa cet. Cometa anno 1769, diu in Europae
horizonte moratus, visus tam magnus tamque re-
splendens paelonga cauda sua, iam barba No-
stro videtur huic paelusisse epidemiae. Qua oc-
casione Noster quaedam, a RICHARDO MEAD
commemorata de imperio solis et lunae addit et
arbitratur, fluxum et refluxum maris indubitate
deberi astris et in primis quidem lunae. Quemad-
modum vero mare patitur affluxum et refluxum,
ita et atmosphaera ceu mare hominum fluxum
eundem habet, et variam inde atmosphaerarum
mixturam Noster deriuat. Vti sanguis mouetur per
ictus electricos, sic forsitan quoque astra, id quod
videtur Noster defendere.

p. 29. Alimenta erant humida et germinantia, quae
horreis agricolae inferebant. Crescebat bromus
fecalinus, agrostema githago, lolium temulentum,
quibus et zizaniis vesci debebant miseri. Probabi-
lis hic identitas materiae electricae cum spiriti-
bus animalibus confirmatur. Lacte animalium
aegrotantium vel saltem seminium morbosum in
corpo circumferentium agricolae fruebantur et
interdum carnis eorumdem animalium. Et haec
quoque non minima causa epidemiae censenda esto.

p. 35. In capite tertio a Nostro traduntur canones
diagnostici, quorum quosdam modo commemo-
rus. Carphologium semper letale. Lingua na-
turali

turali signillima grauis periculi; sordida contra et crusta etiam nigra tecta spem dabat. Sanguis in ingressu morbi missus crustaque inflammatoria testus, bonum, crusta vero destitutus, rutilus vel niger, tremulus, pessimum indicabat signum. Glosanthrax semper letalis. Carnes quaecunque typhi exhaustorum reuersionem facillime iuuarunt.

Caput quartum continet therapias comprobatas. Primarum viarum habita ratione, in typho exhibebat Noster species Imperatoris cum tartaro crudo, confectionem alkermes, liquorem mineralēm anodynum HOFFMANNI, vinum aqua dilutum, et pro potu ordinario aquam cum aceto vini et melle, vel solum lac. Ceteris in morbis acidā, corticem, camphoram, cascarillam, contrayeruam ceter. vesicatoria et venaesectionem pro symptomatum ratione in auxilium vocauit.

Noster, dum amphimerina ipse laborabat, sum- p. 41.
fit salis Carolini vnciam dimidiā versus vesperam
et mane dein quatuor grana tartari emeticī cum
vomente et laxante optimo effectu: dein quatuor-
decim vncias sanguinis ex brachii vena mane et
totidem vesperi ex pedis vena emisit. Eodem die
vesperi vnciam vnam, salis thermarum Carolinā-
rum et dein quolibet die vnciam eiusdem dimidiā
et ita octauo die aegrorum curam rursus habuit.
Interea potabat aquam cum aceto rubi idaci, oxy-
gala edebat et ientaculum erat infusum florū
sambuci cum suco citri.

Missis ceteris curationibus horum morborum p. 45.
singulorum, quaedam praeterea de therapia horum
morborum praeseruativa cum Nostro hic notemus.
Cernitur haec in electricitate, ut supra monui-
mus, in quotidiano vsu salis Carolini, in mastica-
tione myrrhae, in balsamo ex oleo nucistae, rutae,
angelicae

angelicae et camphora naribus admisso, seu acetato
vini simplici vel medicato, apud plethoricos in
purgante et venaelectione, in fumigationibus et in
linteis, quibus aegri visi erant, lauandis vel com-
burendis.

IX.

Journal de médecine, chirurgie, pharmacie etc.
Par Mr. A. ROUX, Docteur Régent de la
faculté de médecine de Paris. Supplément
à l'année 1770. Ier — VI. Cahier. Tom.
XXXIV. à Paris, chez Vincent. 8. pagg. 576.
i. e.

Diarium ad artem salutarem, chirurgiam, phar-
maciam cet. pertinens. Auctore Cl. A. ROUX.
Tom. XXXIV. supplementorum ad annum
1770. VI. collectiones.

Tom. XXXIV. In tomo XXXIV. seu supplemento anni 1770 haec
leguntur:

P. 33. 2. *Obseruata copiosa evacuatio puris per expecto-
rationem, ex tumore thoracis externo oriundi com-
municatur a Cl. VIALÉK filio. Femina 78 annorum,
procera, fortis et robusta, febre intermittens
tertiana, post putridam subsequuta, intempestiu-
mū opii suppressa, pedibus hinc oedematosis, tu-
more a mamma sinistra ad claviculam usque admo-
dum dolorifico affecta, cum brachio sinistro dolori-
fico, manuque per interualla inflata, Nostrum con-
suluit. Cum aegra magnam expectorationem per
noctem experta esset, quam purulentam Noster in-
venit, has naturae vias ptisana bechica pergen-
dum sibi esse iudicauit. Expectoratione iam co-
piosius sucedeiente, tumor cum dolore plane dispa-
ruere, ut aegra per septimanam plane esset libera.
Postea symptomata rediere, quae vero, expectora-
tionē*

tione restituta, breui iterum cessare. Cum tumor
tertia vice recurreret, aliusque aegrae purgans com-
mendaret, eoque non succedente, alterum propon-
neret, quibusdam evacuationibus subsequitis, ex-
pectoratio plane suppressa est, et symptomata ita
invaluerent, quae aegram plane prosterrent. No-
ster iam rursus accedens, bechico suo expectoratio-
nem reuocauit, tumoremque emplastro emolliente
aperuit. Materia per utramque viam admodum co-
piosa euacuata, symptomata denuo disparuerunt;
sed quarta denique vice paucis diebus post ea ali-
quo modo prodierunt, quas vero breui penitus ces-
sare, ut aegra prorsus restituta esset. Observatio
haec, qui tumorem in superficie thoracis externa
per expectorationem euacuari negant, ferit, quam
Noster variis metastasibus illustrat, et ad tractatum
Cl. BORDEU de organa cellulari prouocat.

4. Observatio calculi biliarii, per anum excreti a p. 45.

Cl. G O S S E fil. Femina temperamenti phlegma-
tici, prima iuuentute in matrimonium ducta, quin-
to grauiditatis primae mense vomitum ab indige-
stione experta, octoque diebus post dolore vehe-
mentissimo, a ventriculo ad omnia abdominis vis-
cera usque propagato, affecta; iusto demum, acce-
dente quidem maximo terrore ex incendio vicino,
filium ictericum peperit: hunc partum decem alii
et tres abortus feliciter subsequuti sunt, ubi aegra
per grauiditatis tempus ab omnibus incommodis
libera, extra id vero prioribus symptomatis, cum
regione lienis praecipue dolorifica vexata erat.
Ao. 1766 ultimo partu per abortum absoluto; ao.
1768 dolor lumbos ad partem occupans ischia-
dem iam mentiri videbatur. Icterus vniuersalis
mense februario cum atrocissimis doloribus hypo-
chondrii sinistri et ventriculi, reliquisque sympto-
matis colicae hepaticae successit: qui et periodice
omni

omni mense ad iulium rediens tristem suam scenam lusit ad catameniorum fluxum vsque, vbi leni purgante compescebatur. Medici, quos varios magnos consuluerat, contra colicam hepaticam, ex infarctu et obstructione parenchymatis hepatis vel canalium biliferorum, id quod suspicabantur, oriundam, omnino fere, quae commendantur, frustra tentarunt remedia. Noster forte accedens, statu morbi regioneque hepatis disquisitis, colicam hysterica, a SYDENHAMO *) descriptam subesse sibi falso persuasit; cum tamen calculus biliarius, qui inductu choledochø et ad partem in ductu cystico haesisse videretur, quem nec dolor, etiam si et latus sinistrum turbabit, neque mollities hepatis, pressione non tumida vel sensibilis prodidere, causa horum malorum esset, nec denique urina cruda, sed mucosa interdum nigricans conspiceretur. Incendum itaque, diluendum humectandumque esse recte putauit. Sic vsu balneorum, quae primum haud respondere videbantur, aquarum mineralium St. Amandi (*saint Amand*, pilularumque saponacearum cum rhubarbo, symptomata per mensem fere cessarunt. Cum postea denuo vehementer inuaderent, fucco expresso herbarum saponacearum cum puluere alterante ita feliciter per nonnullas septimanas vsa est, vt, praegressis per tres dies summa anxietate, doloribusque atrocissimis, calculum durum, sonorum, quatuordecim linearum longum, et viginti trium in peripheria, lamellatum cum quibusdam striis umbræ calcinatae, pondereque unius et dimidiae drachmae: cuius extremitas altera superficie inaequali coniecturari licuit, partem eius quandam adhuc in corpore restare: quae et decem circiter horis post eadem via exclusa prisma conicum, superficiebus vero valde irregularibus

*) vid. de colica hysterica p. 195.

laribus eodem pondere obtulit: cuius altera extremitas priori ita iusta erat, ut ad expulsionem usque continuae sibi fuisse viderentur. Pondus vtriusque fuit trium drachmarum. His excretis aegra prorsus restituta est. Ad curationem itaque morbi non semper vero nomine mali opus videtur; symptomata saepius, eorum analogiam et effeta attendisse sufficit.

6. Observationes quorundam remediorum anthelminticorum in insula Caiannensi. Auct. Cl. BATION. Specificum anthelminticum in succo arboris insulae Caiannensis, *ficum*^{*)} dictae ponunt, quod breui post vermes copiosos mortuos, vel eorum frustula expellit: quare alii ex singulari sua acrimonia noxium hoc aegris iudicant; alii vero omnibus, sine illa adhibenda cautione, commendant, medo doses aetati aegrorum respondeat. Hinc Noster, quo dissensum hunc componeret, commodus in naturam eius succi paullo ulterius inquirens, experimenta cum eo facta communicat. Succus eiusdem arboris in insula Caianna admodum frequens, sub nomine *lactis firu* notus, ex incisionibus, in cortice factis, copiose emanat, quodammodo acris, non vero, quod quidam volunt, corrodens est. Cutem si tangit eodem modo excoriat, quam succus *ficus* Franciae: pars eius aqua statim dissipari videtur, unde et spissior, vel glutinosus redditur: sensum amarum, et quodammodo stypticum linguae inprimit, absque illa irritatione: ulceribus vulneribusque applicatus, non nisi leuissimam irritationem produxit: dosis adulti hominis catulis porrecta nil nocuit: vermes viui, ab hominibus excreti, in succum hunc immisfi, nullo

^{*)} Non nisi succo suo lacteo cum ficu Francica conuenit. Descriptam eam inuenies in Comment. acad. Reg. Scient. ann. 1761.

nullo modo corrosi, sed subito mortui excipiebantur: corrosio et excoriatio tunicarum ventriculi et intestinalium non succo huic, quod varii afferant, sed vermis solis tribuenda sunt: parvula tantummodo excoriatio circa anum acritatem quandam eius testatur; quae vero mucilagine quandam brevi reparari potest.

p. 65.

Minus conuenit, vbi dispositio inflammatoria canalis intestinalis adest, in vomitu continuo, vel diarrhoea magna: vbi porro vermes iam tristem scenam luserint, non in segris debilibus, nec in conuulsionibus satis grauibus. Commiscetur, si in usum vocari debet, cum substantia glutinosa, oleosa vel mucilaginea: optime iungitur cum oleo palmae Christi: Succus ex arbore vetusta emanans a iuniore differt: sic et eius, quae in locis paludosis aquosissime crescit, cuius succus multo debilior est, quam qui ex arbore, in loco sicciori nata, prouenit: iunioris arboris, vel in loco paludoso crescentis succi color lacti respondet; adultioris, vel in solo sicciori natae succus colorem, potui confetano, lacte mixto, haud absimilem refert: Succus ergo, qui medium horum tenet, optimus censetur. Dosis eius ex aetate varia est. Infantibus duorum annorum cochleare minus cum totidem vehiculi, sexennibus duo, decennibus tria, quindecim annorum quatuor, et adultis quinque vel sex porrigitur. Iam recensentur symptomata verminosa, quae, medicis haud incognita, omittimus. Crescit et haec arbor copiose in insula Dominicana, Martinica et Guadelupiæ. Adiungitur ipsi ceterum Simaruba recens, quamvis succo descripto minor, praesentissimum tamen anthelminticum.

p. 75.

7. Quæstiones motas, *num casus, vbi sectio cararia instituenda sit, ita frequenter sint, qui afferuntur? vel numne eiusmodi operatio ab aliis, quam*

artis

arte gnaris, institui debet? Cl. M A R T I N exanimat. Recensitis fere omnibus, qui de sectione caesarea egerint, contemserint eam, vel commendarint, auctoribus. Noster, rarissime eam indicari, et, si necessaria sit, ad ea reduci momenta contendit: vbi p. 82. magna disformitas pelvis adest, et cum exploratum sit, fetus maturum cb eam non posse excludi, sectio caesarea solum est resugium: necesse faria ea porro est in fetu ventrali, tubario, ouario; vbi vero fetus in fundo pelvis haeret, quod vix fieri credit, extractionem eius per intestinum rectum mauult. Si tandem uterus plane ruptus fit, fetusque in abdōmen proiectus; ea locum habere potest: quo in casu Cl. THIBAVLT DESBOIS *) operatio ea sit, quam imiteris. Eam ergo, vtpote periculosisimam, non nisi gnaris, peritis, exercitatissimis concedi debere, ex dictis quilibet perspiciet.

In supplemento secundo eminent:

p. 99.

2. Litterae Cl. B O N N A N D de quibusdam eff. p. 127.
dis sinistris emeticorum in morbis grauidarum. Cl. B A L M E antea **) satis firmiter asseruerat, emetica vbiuis tuto, luculentissimis licet interdum contraindicantibus, posse exhiberi: Hinc Noster sententiam hanc, quam satis temerariam dicit, argumentis theoreticis aequē ac practicis infringere audet, et quo effecta eorum nocua ibi, vbi contraindicantia adsint, pateant, variis obseruationibus docet, quae sinistra ea ediderint symptomata: siquidem ea in grauiditate data, semper abortum produxere. Perspicue itaque ostendit, vomittum ab indige-

*) vid. Journal de médecine, année 1768. p. 448. comment. nostr. Vol. XVIII. p. 216.

**) vid. Journ. de médec. mens. aug. et sept. année 1769. p. 123. comm. nostr. Vol. XIX. p. 471.

indigestione, quem natura ipsa molitur, ab eo, qui, vbi materia excernenda paulo altius haereat, medicamentis excitatur, et conuulsionibus ventriculi, diaphragmatis, musculorumque abdominalium stipatus sit, bene discernendum esse.

p. 151. 4. *Affectiones verminosas obseruationibus illustrat*
Cl. D A Q V I N, medicus Taurinensis. Frequentiam affectionum verminosarum in ea, quam Noster inhabitat, regione prae ceteris conspicuam esse queritur. Dominantur in quavis aetate vermes, qui plurimorum morborum acutorum chronicorumue caussam praebent; cum tamen fons, vbi vermes deriuandi sint, adhuc quod Cl. Auctor dicit, inter arcana naturae lateat. Etsi varii varie de eo disputatione, Noster eum non in nutrimentis, non in potu spirituoso, aquosoque, non denique in ipso climate, quippe quod aerem purum, nec vlo modo noxium prodat, quaeri posse testatur; penum eorum potius hactenus latere. Duas adiicit obseruationes, vbi ver-

p. 153. mes variam tristem luserint scenam. In puero annorum indicatione verminosa praesente nullum indicatum respondit, quod statim vomitu, cum materia flauescente, tenaci reiiciebatur. Iam paullo post in delirium vel ipsam maniam mutatus videbatur morbus, qui altero die in verum coma abiit cum plenaria amaurosi: absente omni fere pulsu, conscientia sui, ingestisque statim vomitu reiectis eodem die mortuus est. Aperto ventriculo, vermem ibi solitarium, rotundum, antibrachiique longitudinem aequantem, per omnem fere oesophagum ad cardiam usque se extendentem inuenit: duodenum valde distentum, eiusmodi vermis plus minusue magnis, cum materia viridi mixtis refertum erat: iisdem vermis reliqua tenuia cum coeco plena erant: in colo nonnulli, secibus impacti conspiciebantur: miratur denique Cl. Auctor nulla inflammatio-

flammationis vestigia in intestinorum tunicis inventa fuisse. In aequali puer ex eadem causa se p. 157. bris acuta inflamatoria, subsequuta est: venaesectione non concessa, ad serum lactis, clysmata et potionem anthelminticam, cochleatim propinata, confugit. Hac methodo, maxima copia verium excreta, aeger conualuit.

6. Obseruatio partus laboriosi cum ruptura vaginæ et colli uteri, Auctore Cl. PIETSCHE. Femina quadragenaria, partui proxima gressu sinistro vaginam, iam antea prolapsam, pessarioque retentam, nunc relaxatam sensit: doloribus ad partum paullo post subsequutis, tertio demum die, membranis ruptis, aqua effluxit; totaque manus dextra prodiit. Noster accedens vaginam ad quinque pollicum longitudinem sursum retractam, quatuorque pollicum deorsum inuersam, qua tuba paullo maior efformari videretur, vidit, per quam orificio uteri cum suis glandulis, circulum album formantibus, conspiciebatur: Brachium fetus liuidum, nec tamen tumidum vel frigidum erat, vt inde ad vitam fetus adhuc superstitem concluderet. Qua de causa p. 167. sequenti modo operationem instituit: Parturiente super tabulam, subiectis puluinariibus mollibus, posita, lubricantibus emollientibus tubam sic dictam, admodum tensam, illiniuit: manu postea immissa, obliquum fetus situm detexit, versioneque facta, feliciter fetus prodiit, modo, vt tubam in latere sinistro rumperet: femina nunc liberata, uteroque cum collo suo in situm repositis, omnis operatio viginti sexagesimis absoluta est. Infans per decem sexagesimas mortuus visus tunc in vitam rediit, sanguine seruatus est; mater vero absque funestis symptomatis in statum priorem restituta est.

7. Sectio caesarea ab EODEM instituta. Ad parturientem Noster aduocatus, doloribus ad partum

satis viuidis, nisique matris ingente fetus non poterat pari. Omnibus iuste disquisitis, caput iusto maius inclauatum non potuit dimoueri: gastronomiam ergo, ut solum refugium, ab adstantibus et parturiente concessam, sic instituit, ut, sc̄tis integumentis, incisionem a fundo, iam prodiente, versus corpus vteri dirigeret, fetumque viuum extraheret: haemorrhagia haud insigni mater inter deligandum vomitu conuulsiuo correpta, magno labore in vitam rediit, quam postea curae chirurgi tradidit. Caput infantis pelui matris respondit, ut 20 : 5 et latitudo humerorum ut 30 : 5.

Eliguntur ex supplemento tertio:

p. 217. 2. Notae Cl. BINET super taenia ad Cl. POSTEL DE FRANCIERE directae. Tota haec disputatio Cl. POSTEL DE FRANCIERE tangit, qui antea *) singularem, quam Noster vult, de taenia ediderat sententiam, eamque postea **) contra Cl. ROBIN defendet, quam Noster iam, plane ab eo dissentiens, examinat, eamque infractam afferit. Non conuenit cum eo in natura taeniae. Continguum ille corpus, multisque catenis quasi compositum esse, ex VALLISNIERO docet; Noster vero continuum esse, testimonio veterum recentio-

p. 229. rumque, quos collegit, probat. Sedem taeniae, quam ille in crassis intestinis vult, Noster improbat, cum ex obseruationibus experimentisque constet, eam in tenuibus vel ipso interdum ventriculo fuisse, vomituque reiectam esse, ad ea et hoc accedere, quod taenia chylo nutriatur, cuius vestigia in crassis parca inueniantur: verba LOMNII ***)

male

*) vid. Journ. de médecine Tom. XVIII. p. 416. comment. nostr. Vol. XIII. p. 254.

**) vid. ibid. Tom. XXVI. p. 222. comment. nostr. Vol. XVII. p. 311.

***) vid. Tableau des maladies, nouv. edit. p. 216.

male intellecta esse, a Nostro illi obiicitur: formari quidem taeniam in coeco vel plicis coli asseruit, sedem vero eius fixam ibi poni non dixit. Conuenit Cl. Auctor cum illo in signo taeniae pathognomonicō, cum per aluum corpora parua, albida planaque egerantur; ARISTOTEL EM vero auctorem huius signi esse ipsi non concedit, cum HIPPOCRATES iam *) eius mentionem faciat. Symptomata taeniae, quae Cl. POSTEL lumbricis multo mitiora voluit, Noster, ex praestantissimis medicis, et ipsa sua experientia grauissima describit. Nam syncope, aphonia, bulymus, conuulsiones, epilepsia, colica vehementissima, apoplexia, paralysis, marcocet., quae omnia taenia produxit, non leuia dicenda sunt symptomata. Cum prognosis ex symptomatis formetur, ea vero Cl. POSTEL leuia afferat, eam non nisi periculosa esse, ex HIPPOCRATE probat; cum vero hic experientia contrarium doceat, ea quoque refellitur. In indicatione demum curatoria Noster p. 245. cum ipso plane non conuenit, quam ille sic posuit: vt 1. saburra semper praesens per purgantia evanescetur; 2. debilitati hi vermes vel plane mortui per anthelmintica ex corpore expellantur; 3. vt denique nouum eius germen stomachicis caueatur. Signis putrescentiae in primis viis praesentibus, vomitorium Noster, quod ille reiecit, purgantibus adiungit. Indicatio altera anthelminticis vulgaribus non absolvitur, Auctoribus Cl. LIKUTAUD **) et BOERHAAVE ***) Non tandem taenia de novo progerminat, capite eius ex corpore electo.

4. Observatio diarrhoeae, applicato cauterio cu- p. 281.
ratae Auctore Cl. VIALEZ. Infans, vnius anni,

E 3 debilis

*) Lib. IV. de morbis sect. V. no. 30. p. 511. ed. FOES.

**) Synops. vniu. prax. med. p. 320.

***) de virib. medic. p. 430 seq.

debilis tineaque cum funestis subsequutis symptomatis affectus, Nostro traditur. Cauterium propositum, ob diarrhoeam insignem nondum potuit applicari; ea vero iustis antea tentatis remedii non cedente, cauterio nunc adhibito, ipso die diarrhoea plane disparuit. Cauterium, quale et quomodo applicatum fuerit desideramus.

p. 283. 5. Obseruatio metastaseos insignis lacteae in abdomen, paracenthesi curatae a Cl. BOSSU. Primiparae robustae et sanguineae, partu feliciter absuluto, tertio die mammae, affluxu copiosissimo latetis ita intumuere, ut ex calore graui et tensione, versus alas, collum et totum pectoris ambitum, nec caput, neque brachia, absque insigni dolore posset mouere: ad quae respiratio difficilis, dolor acutus cum febre et tussi graui accessere, lochiūs tamen iuste fluentibus. Consilio amicae cuiusdam repercutiente applicato, symptomata haec quidem, praeter febrem et horrorem vagum, hic euauere, sed abdomen singulari modo cum tensione magna, et dolore insigni intumuit. Iam Noster octauo die post applicationem remedii discutientis aduocatus, ex indicatione metastaseos lacteae versus cavigum abdominis, venaesectionibus, clysimatibus, epithematibus aliisque adhibitis, symptomata quidem paullo mitiora facta vrinam criticam ostendere; crisi vero hac, adiuuantibus remedii non succedente, fluctuationem in abdome percepit. Paracenthesis hinc proposita, et accepta, ita feliciter a Nostro instituta est, ut, quindecim circiter libris materiae lacteae excretis, aegra paullo post conualefceret.

Conspiciuntur in supplemento quarto:

p. 323. 3. *Arthritis hereditaria, febre quartana curata* communicatur a Cl. DE TATANE. Aeger, temperamenti

peramenti sanguinei, per decennium iam arthritido hereditaria vexatus, mense septembri 1760 febre quartana correptus, versus nouembrem ab ea liberatus, paucis diebus post a refrigerio in eundem morbum iterum incidit. Post unum et quod excurrit mensem arthritis euanuit, febris vero cum fluxu dysenterico periodico ad initium veris usque continua, tunc quoque cessauit, cui nunc haemorrhoides per breve temporis spatium successere. Tempore aestiuo, praecepsis medici obseruatis, versus finem eius plane restitutus est.

6. *Viam, qua liquida in ventriculum per fossam p. 359.*
nasalem possint immitti, ostendit Cl. LIBOVTON. Nexus fossae nasalis cum oesophago a Cl. LITTRE *) declarato, viaque introducendis cibis in oesophagum satis idonea proposita, ea non potuit applicari. Tubum itaque Noster, fabricae harum partium adaptatum, experimentisque variis probatum, academiae regiae chirurgorum mense martio 1768 subiecit iudicio, a qua per Cl. BORDENAVE Nostro ita respondeatur, ut tubus iste non satis longus sit, et extremitate sua parietem anteriorem pharyngis possit laedere, vt ergo cannula curua (*algalie courpée*) huic hoc in casu debeat praeferri. Quas obiectiones Noster soluit, et egregie demonstrat, longitudinem eius partibus iuste respondere, nec ullo modo pharyngi nocere, praesertim cum partem huius cannulae flexilem reddiderit. Descriptionem eius, modumque applicandi, cum nimis longum sit, nec figura, quam Noster peculiari scripto communicaturus est, adiecta sit, praeterimus.

8. Litterae Cl. JAUIN ad Cl. PELLETIER (su- p. 371.
per operatione cataractæ). Cum Cl. PELLETIER **) E 4 obseruaret,

*) vid. mem. de l'acad. des scienc. de Paris ann. 1718.

**) vid. Gazette salutaire 21. Iuni ann. 1770

obseruaret, in operatione cataractae per depressionem, membranam hyaloideam et capsulam lentis ruptam fuisse, humorem vitreum cum ipsa lente eo citius, cornea incisa, effluere debere, quo tardius ea in locum reponantur, vt ergo ex hac re operatio per extractionem cum acu eo periculosior iudicari possit. Cuius fallaciam Noster argumentis anatomicis, cum humor vitreus duabus tunicis, altera exteriore, interiore altera et cellulosa, vbi cellula cum cellula communicat, humorisque tandem ad capsulam excretoriā defert constet, ostendit, vt ergo subitaneus effluxus totius humoris, si etiam laesio, de qua adhuc dubitatur, huc penetrotruerit, non metuendus sit, nisi oculus vehementer prematur. Illustrantur argumenta Cl. Auctoris obseruatione non contemnenda.

Commandant se ex supplemento quinto :

p. 387. 1. Tractatio de morbis oculorum, eorumque medela, Auct. Cl. LOUIS FLORENT DESHAIS GENDRON *).

p. 402. 2. Differit Cl. MAUMERY super virtute antispasmodica infusi summitatum millefolii vulgaris albi. Gloriam huius coriphæi non sibi, sed Ill. HOFFMANNO tribuit. Virtutem hanc in colica non solum, sed et passionibus hysterics, partus sequelis, quid? quod in omnibus fere affectionibus neruosis probatam vidit. Exempla, quibus bonitatem eius illustrat, varia praeterimus. Remedium hoc non id, quod morbos hos prorsus tollat, vult, sed, quod bona auxilia, hic indicata, optime adiuuet. Regulas denique, in eius vsu obseruandas ponit: Col-

p. 413. ligantur summitates, cum planta floret: Siccentur ad vmbram, et, ne particulae aromaticæ auolent, iuste munitantur: Infundantur aqua bulliente

ad

*) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 662.

ad instar potus theae, et, obtecto vasculo, breui post sex vnciae cum saccharo bibantur, et, successu nondum subsequente, post semihorium reiterentur: Aqua superflua non ad aliam infusio- nem, nec infusio ipsa longius, cum facile nigrescat, seruetur: drachma summitatum denique pro dosi sufficit.

3. Litterae Cl. DE JEAN ad Cl. POMME' super p. 415.
efficacia corticis in affectionibus hystericis. Quae
duae hic adduntur obseruationes, Cl. POMME' fe-
riunt, ad quas eum respondisse antea *) retulimus.
Egregie in harum prima delineatur facies mali hy-
sterico vaporosi in grauida, quod, cum methodo
diluente humectanteque cedere nollet, adiecto cor-
tice Peruvianio breui cessit, et, neglecto hoc auxilio,
plus vna vice recurrens, tandem constanti aegrae in
obseruandis medici praeceptis obsequio, plane dis-
paruit. Quod medicamentum non semper voto Cl.
Auctor respondisse fatetur, nunquam tamen no-
cuisse defendit.

5. *Obseruatio motuum conuulsuorum, a vermis p. 424.*
productorum, a Cl. SYLVESTRE. Quam tristem
et singularem scenam vermes in aegra 45 annorum
luserint, describitur. Cum pastor eiusdem loci
phaenomena haec non ex fortilegio, cui omnes
fere vicini adscriberent, deriuaret, Nostro aegram,
suis sumptibus curandam, tradidit. Totius actus
summa hoc reddit. Emeticis variisque anthelmin-
ticis aegrae exhibitis, quingentos circiter lumbri-
cos viuos mortuosque sursum deorsumque excretos
esse, ut symptomata sensim cessarent: Quod vero
curam absoluit, et quod magis miramur, fuit insi-
gnis excretio infectorum, vermiculis, in caseo con-
spicuis similium, ex poris cutaneis extremitatum

^{*)} Suppl. aux affect. vapor. p. 32. comm. nostr. Vol. XIX. p. 653. et 481.

inferiorum. Cum enim aegra insignem pruritum in extremitatibus inferioribus per quosdam dies sentiret, ut etiam cuticulam fricando abraderet, ingrati hi hospites, cum frictio linteo aspero ante ignem institueretur, copiose expulsi sunt.

Conspiciuntur denique in supplemento sexto:

I. *Historia morborum in insula S. Dominici*, Auct.
Cl. POUUPPE DESPORTES *).

p. 529. 3. Litterae Cl. MONGIN - MONTROL super
virtute antispasmodica millefolii. Probantur hic, quae
Cl. MAUMERY paullo superius **) de millefolii
bonitate disseruerat; sed virtus quaedam singularis
eiusdem nondum cognita hic adiicitur. Quem
acerrimum stimulum radix ari vulgaris recens lin-
guae inprimat, patet: nec villa hactenus constituit
medicina effectorum eius ingratorum tollendorum.
Iam vero solum specificum *antiphlogisticum*, quod
vocat, in millefolio, quod statim ex virtute sua
specifica antispasmodica symptomata leuet, inuenisse
Noster asserit.

p. 536. 5. Observatio luxationis completae partis sup-
erioris radii, a Cl. MARTIN. Cum radius non ab
humero solum dimoueatur, sed cum cubito (vlna)
simul luxationem ineat, curatio vel vere nulla, vel
non ita facilis, quae a Cel. DUVERNEY ***) de-
scribitur, locum habet. Aeger enim 15 annorum
fatis robustus casu quodam hanc Nostro obtulit
luxationem: Pars excavata capituli radii cum emi-
nentia externa conuexaque humeri articulatione
iuncta ab ea dimota erat, non minus, quam pars
prominens et lateralis eiusdem capituli a cavitate
sigmoidea cubiti, ita, ut capitulum radii ad iun-
cturam

*) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 220.

**) vid. supra p. 72.

***) Traité des maladies des os, Tom. II. p. 175 seqq.

sturam musculi brachialis sub apophysi coronoidae cubiti positum conspiceretur, et maior ita ascensus eiusdem impediretur. Iuxta condylum externum humeri et versus anconeum paruum, insignis obseruabatur cava, eminentia vero ad partem anteriorem et superiorem articuli antibrachii, ut id inde inflexible redderetur, et cum ipsa manu in pronatione teneretur. Brachium per contractionem bicipitis valde tumidum erat, et dolor satis vehemens ad eius juncturam superiorem propagabatur. Repositione septimo die facilime facta, statim os in locum praeternaturale recurrit, ut inde ligamentum brachio radiale cum ligamento forti illo cartilagineo, quo radius supra cavitatem sigmoideam tenetur, ruptum fuisse iudicaret. Curatio nec methodo, quam Cel. DUVERNY commendat, neque peculiari deligatione, fuisse hic exposita, absoluta fuit, ut ergo luxatio haec nullam amplius curationem admittere, a Nostro putaretur.

6. *Obseruatio herniae, abcessu solutae, ubi ex p. 544. intestino rupto copia haud parua vermes exiere, quae fine operatione curata est, Aut. Cl. GASC.*
 Accedens Noster ad grauidam 36 annorum pulsum fortem et plenum, ventrem durum, dolorificum, aluum per tres dies constipatam, cum vomitu continuo materiae foeculentae. Tumorem paullo post inflammatorium inguinalem, in quo fluctuationem conspiceret, detexit, quem, omnibus iuste disquisitis, veram enterocelen agnouit. Symptomatis, auxiliis bonis adhibitis, leuatis, post noctem tranquillam ingens quantitas puris ex tumore iam aperto excreta est: dilatatione ab aegra non concessa, injectionibus vulnerariis excretionem hanc iuuit, ita, ut stercore non solum cum pure exirent, sed lumbricus quoque viuus octo et dimidium

dium pollicem longus simul egredetur, quem non multum post tres alii viui subsequuti sunt: operatione intestini rupti quoque ab aegra non concessa, in injectionibus, cataplasmatibus, clysmatisbus, fomentationibusque acquieuit, foecum excretionem per hoc orificium cum lumbricis (quorum viginti quinque exiere) continuauit per quosdam dies, vbi, cicatrice facta, symptomata disparuerent; reversura ea paullo post eadem methodo breui de novo prorsus sustulit.

P. 565. 9. Litterae Cel. MORAND ad Cl. ROUX de *proposita curatione epileptici vsu olei animalis DIPPELII*. Accusatur hic editor operis Cl. SPIELMANNI criminis, quod in notis historiam morbi epileptici in nosodochio regio militum emeritorum, vsu olei animalis DIPPELII prorsus curati, adiecerit. Non de veritate eius hic, a Cl. IVNKER et CRAMER in eiusmodi morbis probata, disputatur, sed de fallitate facti disseritur. Cum enim Cl. MEVNIEK et Noster, qui huic nosodochio praesunt, et sine quibus nihil praescribitur, nihil porrigitur, hanc curationem plane ignorent, facile intelligitur, pharmacopolem, insciis medico et chirурgo, non eiusmodi medicamentum aegro, quod tamen editor vult, exhibere potuisse: ut ergo de veritate eiusdem encomii eo magis dubitandum sit, quo minus olei animalis DIPPELII antepileptica vis iam probata sit. Meminit enim Noster duorum exemplorum, vbi quentus voto non respondit, quamuis eidem non oinm̄ bonitatis laudem detrahēre ausit. Examinato catalogo aegrorum nosodochii ipsius, quorum curationi Noster praefuit, duos inuenit, quorum symptomata vsu eiusdem remedii leuata quidem, non tamen sublata videret, et quos editor intellexisse valde probabile sit.

X.

Rudimenta pyretologiae methodicae, Auctore
C. G. SELLE, M. D. Berolin. apud Christ.
Friedr. Himburg, Hagae Comitum, apud
Petr. Gosse iunior 1773. 8 mai. pagg. 319.
praeter synopsin rerum et indicem synony-
morum.

Naturalem ordinem, qui continet seriem, qua p. I.
natura res concatenauit, haetenus neglectum
hic Noster eligit in suo praxeos systemate con-
dendo. Ac primum quidem contemplatur noso-
logiae obiectum, qui est morbus, cui opponenda
est sanitas, ut obiectum physiologiae. Quemad-
modum igitur in concursu phaenomenorum praet-
ernaturalium vel vitiatorum morbus cernitur,
sic eorum phaenomenorumque concursus, quae
secundum naturam succedunt, sanitatem consti-
tuunt. Additis deinceps atque aliis morbi defini-
tionibus variorum Auctorum BOERHAAVI Cet.
iisdemque reiectis, ad symptomata progreditur,
quae Nostro non videntur effectus morbi, sed cau-
sarum sequelae.

Morbi naturam e notione naturae esse eruendam absolutamque in phaenomenis nunquam quae-
rendam Noster docet, vires porro naturae notio-
nem non inuoluere. Tertium hinc tantum ad
naturae notionem condendam Nostro remanet.
Primum nimirum fundamentum, per quod vires et
phaenomena rei sub omnibus considerandi modis
existunt, materiae est modificatio. Ex his itaque
nobis solummodo hic liceat id, quod Nostro inde
indubitate videtur posse concludi, commemorare.
Quemadmodum nimirum phaenomena praeterna-
turalia nunquam ex sana et naturali solidorum
structura et fluidorum mixtione posse profici
concludit

concludit ex praemissis: sic naturam morbi in fabricae corporis a statu naturali alienatione sitam esse inde consequitur.

p. 33. Causam morbi porro Noster persequitur atque hic tantum de causa morbi, quae corpori inest, quaedam monet. Omnino autem causas, quarum interdum multae, interdum paucae morbo generando seruiunt, diuidit in materiales et formales et ex binis causam proximam constituit. Quapropter ad morbum profligandum curatio a Nostro ponitur in tollenda causa materiali, hinc in auferenda morbi natura. Medelae autem ratio specifica ex causarum simul formalium ratione haurienda atque determinanda est.

p. 43. Quod methodum morbos ordinandi attinet, cuius fundamentum in similitudine et dissimilitudine eorum spectatur, Nostro duplex existat, atque vel essentialis sive naturalis, vel artificialis audit. Haec versatur in comparatione rerum similitudinis, quae secundum differentiam attributorum externorum earundem instituitur; illa in aequatione similitudinum rerum secundum earundem naturam. Omnes igitur divisiones, phaenomenis externis absque ad morbi naturam habita ratione superstructas, utilitate esse destitutas, et ordinandi rationes ex ipsa morborum naturae similitudine esse desumendas Noster arbitratur.

p. 60. Similitudo ergo indicantium morborum divisiones constituit, atque, cum haec methodus non certis quibusdam phaenomenis, distributionis fundamento seruientibus, sit superstructa, nisi certam eandemque semper declarant morbi indolem, id quod ex indicantis voce patebit, nunquam in tali systemate morbus quidam distinctionis nostras fundamenti ratione, nunc ad hoc, nunc ad illud genus referri potest, sed morbi sunt naturales, a se in-

se inuicem satis distincti, ita, vt simul sumtis omnibus eorundem signis, nunquam deprehendatur alia morborum species, quae omnibus iisdemque signis sit praedita et tamen natura sua distincta. Hinc repetitionibus et confusionibus, quae in reliquis systematibus aegre euitari possunt, hic facile supersederi posse Cl. SELLE arbitratur. Nam phaenomena morbosa ita ordinantur, vt medendi ratio, hinc causa materialis et ita simul natura morbi inde constet. Quapropter Noster quoque autumat iure meritoque suo systemati posse tribui nomen naturalis methodi.

Iam autem omnes difficultates nondum sublatae sunt in hoc systemate naturali. Quaeritur nunc enim, ex quibus auctoribus haec indicantia sumenda atque determinanda sint? Omnes omnis aei obseruatores in auxilium debent vocari. Semiology ergo ab omnibus practicis exculta, materialia ad systema morborum naturale struendum præbere debet. Atque hic quaerimus cum Nostro: an haec ita sit comparata, vt id praestare queat? Viam saltem Noster posteris aperiendam esse arbitratur, quam sequi possint et hac ratione theoriam et praxin magis concatenari earumque arctam connexionem magis manifestari credit. Sufficient haec de introductione huic libello a Cl. SELLE præfixa, in qua agitur de tractationis et nosologiae obiecto, morbo, symptomate, morbi natura et causa, de morbo profligando et methodo morbos ordinandi.

Iam breuitate eadem per instituti nostri rationem liceat rerum hic propositarum summam cum Lectoribus communicare, dein quaedam exempli loco addere. Ac iam quidem Noster pertractat ordines, genera et species febrium secundum differentiam

p. 81.

ferentiam naturalem, cum vniuersum morborum systema stabilire nequeat.

Ordo primus spectat continentes. Harum primum genus est continens inflammatoria, cui omnes species continentium inflammatoriarum cum inflammatione locali, catarrho, dysenteria et exanthematibus sunt subdiuisae. Ac hic primum phlegmonem, dein erysipelas et tandem rheumatismum considerat. Secundum genus spectat continentes putridas cum suis speciebus cum inflammatione locali erysipelate et rheumatismo.

Ordo secundus complectitur remittentes, harum primum genus sunt gastricae, vt febris biliofa inflammatoria cum inflammatione locali, erysipelate, et rheumatismo; genus secundum remittentium gastricarum attinet febrim biliosam putridam; genus tertium remittentium gastricarum continet febrim cum colluicie pituitae in primis viis, cum colluicie verminosa in primis viis, ex ulcere interno, ex obstructione viscerum. Febres verminosae diuiduntur in inflammatorias et putridas.

Ordo tertius atactas sifit, cuius primum genus cernitur in febre acuta sporadica; secundum in febre neruosa acuta ex contagio; tertium tandem in febre lenta neruosa.

Ordo quartus intermittentes habet, cuius primum genus inflammatoria deprehenditur, secundum inflammatoria biliofa, tertium putrida biliofa, quartum pituitosa, quintum verminosa, sextum neruosa.

Quemadmodum singulo ordini genera sunt subiecta in hoc systemate, sic singulo generi quoque species, quas autem breuitatis ergo hic omittere cogimur. Praeterea reperiet Lector per totum librum thesaurum optimorum, quorumque librorum his de rebus, quas proponit Noster, legendorum.

dorum. Finitur tandem hic liber postmonito ad Lectorem, quo utilitatem huius methodi partim monstrat, partim respondet Lectori, quaerenti: Heu! ex uno morbo nunc multos condidisti! An hoc compendii caussa? Num tyronis leuamine? seseque defendit. Nos vero nunc, uti solemus, de nonnullis exempli loco videamus.

Morbus cum frigore aestu et pulsu naturali p. 83. nunc frequentiori, nunc tardiori, vario gradu atque tempore stipatus, est febris. Definitionibus tum omnino febrium a Nostro diiudicatis, docet, nullo respectu veram febris definitionem philosophicam formari posse, nisi plures morbos, apud omnes auctores sub febrium nomine cognitos, ex febrium catalogo proscribamus. Id quod et eadere in suam febris descriptionem fatetur Cl. Author. Caussa materialis videtur Nostro sanguini inesse, etiam si vitiatus sanguis saepe saepius sine vila febre deprehendatur. Probari et hoc potest ex phaenomenorum, curationis et criseos ratione. Caussa formalis autem, qua demum accedente, febris phaenomena producuntur, in peculiari neruosi systematis conditione et idiosyncrasia forte quaerenda est, ex quibus binis caussa nunc proxima enascitur.

Continentes, συνοχαι Graecorum, nulla vicissip. 90. tudine exacerbationum et remissionum notatae sunt; sed a principio usque ad finem una veluti accessione protenduntur. Caussa harum materialis sanguini inest. Quapropter Noster continentem febrium typum esse purgantium contraindicans affirmat, nisi natura ipsa hanc viam felicitat atque ex sanguine materiem ad primas vias denuo deferat. Omnino autem Cl. SELL E monet, has febres remittentibus esse multo rariores.

p. 107. De inflammatione ea, quae a febre vere inflammatoria pendet, et optime appellari potest phlegmone, Noster hic agit, ut inflammationes a bile, e putredine, ex miasmate rheumatico, arthritico, venereo, erysipelate cet. facile ab illa distinguiri possint. Natura inflammationis enim non semper una eademque esse potest; sed pro varia constitutione et pro diuersitate causiarum remotarum admodum differt. His praemissis, Noster pertractat variarum partium corporis humani inflammationes, easque nominat secundum varios Auctores optimos quosque, additis scriptis eorum, qui hanc rem, quam vult Noster, persecuti sint. Interdum vero quaedam in commentationibus suis Cl. Auctor reiicit, vel mutat, seu addit vel illustrat, de quibus exempla quaedam videamus.

p. 119. Paraphrenitidis vocis mentionem HIPPOCRATES non fecit, docente HUXHAMO, neque ea, cum a phrenitide gradu tantum differat, utiliter conservatur. Hinc hoc nomen ex systemate Noster proscribit, et si quis nomen cupiat, analogica ratione optime diaphragmatitis nuncupatur. Non semper saltem praegreditur phrenitidi inflammatio cerebri, id quod sectiones cadauerum abunde declarant. Ab HIPPOCRATE nominatur ille morbus οἰδημα ἐγκεφάλος, ab SAUVAGES cephalitis spontanea, a Cl. TISSOT *coups de soleil*. Quapropter ambiguam hanc vocem iudicat Noster fabrique huic non conuenientem.

p. 134. Erysipelas est inflammatio in summa cute late serpenis. Calor acris, rubor roseus. Pro varia, quam occupat sede, variae species ponit. An morbus ille Indicus, quem Cl. CARTHEVSE-

rvs^{*)}) proctalgiae nomine descriptis, huc pertinet?

Kheumatismus ab arthritide prorsus differt et p. 136.
 Vtiusque caussa materialis cernitur diuersissima.
 Quanam peculiari indole haec inflammationis modificatio a phlegmone, erysipelate differat, adhuc sub iudice lis est. Catarrho pulmonum mault Noster cum illi. H A E N I O pulsum mollem largiri, quam peripneumoniae inflammatoriae. Materia pituitosa acris probabiliter videtur Nostro dysentericam febrem accendere neque intestinalium inflammationis ad caussas, sed potius ad sequelas numeranda. Fluxus sanguinolentus non pendet ab erosione vasorum, sed a stasis pituitosis, vti in haemorrhoidario aliisque sanguinolentis morbis. Hinc proxima gaudet cum catarrho affinitate.

Erysipelas febrilis acuta plerumque faciem oc- p. 158.
 cupat, chronica ad pedes magis ruit. Linguam femel tali erysipelate vidi adustam. Num et viscera? dubium est.

Triplex cernitur febrium putridarum conditio, quae et triplicem exigit curationem. Et prima quidem species eas comprehendit febres, quae peculiariter acidorum usum sibi vindicant, ortas e. gr. ex peruerso regimine vel medela, vel ex constitutione corporis laxa, exanthematibus et inflammationibus, ex contagio epidemico haud obortis, stipatas. Alteri speciei, ex contagio epidemicu profectae, sine nimia virium deiectione, serviant diaphoretica. Tertiam tandem speciem ea febrium putridarum conditio constituet, vbi ex nimia contagii virulentia vires mox ita prosteruntur, vt excitantium ope natura sit sufficienda.

F 2

Hue

^{*)} v. de morb. endemic. p. 162.

Huc pertinet ea pestis prophasis, quam Noster inferius neruosis subordinavit febribus, nec non febres ex dissolutione humorum cum subita prostratione virium, praeterea et huc accerfendae sunt febris carcerum Cl. PRINGLII, angina maligna Cl. POTHERGILL, et febris flava Americana Cl. HILLARY in stadio tertio.

p. 178. Sequuntur nunc continentium putridorum, quae simplices et complicatae occurunt. Difficultatem diuidendi complicatas sentit hic C. Author. In introductione enim euictum est a Nostro; ex vna eademque causa materiali varia omni phaenomena viceque versa phaenomena facie consimilia, a differenti causa materiali produci posse. Huic rationi itaque harum febrium diuisio est superstructa. Specialis febrium putridarum complicatarum character iis haud absimilis est, quibus species febris inflammatoriae a natura insinuantur.

p. 189. Omnis omnino morbi exanthematici conditio et natura a solo contagio vel miasmate haud pendet; sed maior vel minor in corpore putredinis inde ortae gradus a varia aeris, soli et corporis constitutione producitur. Sunt interdum variolae e. gr. sub earundem ingressu mox putridae, id quod Noster a constitutione epidemica derivat. Miliaria interdum liuescunt cum oleoso foetido sudore, petechiis interspersis. De febre bullosa monet Noster, se semel in pueris, febre putrida correpto; tales vesiculas vidisse, ubi in pectore simul miliaria prorupta erant, atque vesiculae magnae, pure replete, gradu tantum a miliaribus differe videbantur. An ergo haec febris cum illa vnam eandemque materiem pro causa agnoscit?

p. 195. Tum sequuntur remittentes ~~orvexées~~ Gracorum ac primum quidem cum impuritate primorum

rum viarum coniunctae. Alio enim atque alio modo colluuiis materiae morbosae in primis viis, vel proprie ibi genita, vel saltem ortum inde dicens, imperium suum in febribus fouendis atque producendis exercet. Generatim ergo febres gastricae ita cum hac colluuiis coniunctae sunt, ut, nisi hac expurgata, symptomata non cessent. Atque inde gastricae a neruosis differunt, in quibus haud raro bilis vel pituita etiam est euacuanda.

Vidit Cl. Auctor in infantibus scarlatinam febrem magna cum faburyae primarum viarum copia coniunctam, quam semel etiam tumor ille leucophlegmaticus secutus est, quem Cl. PLEN CIZ^{*)} ad propria huius morbi symptomata numerat; quamvis eundem tumorem sub febris miliaris eiusdem indolis decremento obseruauerit, nec inde proorsus ad hunc morbum pertinere videatur.

Febres cum colluuiis pituitae in primis viis, p. 243. quae subnecluntur tertio generi remittentium gastricarum, sunt vel simplices, vel complicatae. Nec raro cum inflammatione locali sunt coniunctae hae febres, quae staseos putridae indolem prae se ferunt. Atque in his Nostro videtur humorum putredo causa inflammationis praedisponens, pituita autem occasionalis esse. Inflammationes enim non, nisi sanguine dissoluto, apparuerunt, tunc forte pituitae quaedam copia haud soluitur, et ad loca deponitur, vbi postea inflammationis speciem producit.

Ordo tertius sistit febres ataetas. Magna at p. 266. que praeternaturalis partium irritabilitas et sensilitas. Febris exigua inordinata, nec continens, neque regulariter remittens. Symptomata neruosa, nec inter se, neque causis manifestis respon-

F 3

dentia.

^{*)} vid. comm. nostr. Vol. XV. p. 137.

dentia. Febris haec sub nomine febris neruosa satis innotescit. Admodum autem difficilis huius febris determinatio spectatur, cuius ratio partim in tenebrosa neruorum cognitione, partim in eo latet, quod, ni fallitur Noster, non fatis bene ha-
ctenus medici hoc febrium genus ab aliis distin-
rint. Inde et deriuanda est varia harum febrium apud Auctores idea. Referunt enim huc omnes fe-
bres, quae perturbant functiones, a neruis pendentes,
ut febres biliosae e gr. saepe faciunt. Quod si vero febris neruosa a Nostro, characteribus supra po-
situm notata, nulla diathesi humorum phlogistica vel putrida, nulla colluvie biliosa vel pituitosa in primis viis, nullis tandem viscerum obstructionibus vel exulcerationibus stipata, vel si adsunt, haud ita cum iis coniuncta, ut pro febris causa materiali possint haberi: talem febrem ex sta-
tarum numero esse, haud exigua probabilitate opinari poterit. Ipsa autem ratio, qua ipsa na-
tura febris quodammodo diiudicari potest, obser-
vatione phaenomenorum et effectuum medicamen-
torum consentiente sequens est: „Datur corporis constitutio, qua leuissimis caussis accidentibus phaenomena producuntur, quae alias grauiorem caussarum modum ad sui existentiam supponunt. Vbi ergo febris symptomatibus neruosis stipata, nullam caussam ex iis manifestat, quae alias febres producere solent, vel quod idem est, si phaeno-
mena caussis manifestis consuetis haud respondent, ibi neruosam vel atactam esse adfirmari debet. Ita vera est hujus febris notio ac omnis confusio Nostro videtur vitata. Commemoratur et hic ad confirmandam hanc ipsam notionem febris neruo-
sa locus Cl. w h y t t *). Materialis caussa ergo huius febris maxima in neruosi systematis pre-
dispositione

*) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 223 seqq.

dispositione cernitur et duplex deprehenditur eius conditio. Ac primum quidem ob peculiarem atque praeter naturalem irritabilitatem, dein ob singulariem nonnunquam systematis neruosi debilitatem. Vtrinque leuissima quaeque causa motus irregulares potest producere. Ab utraque causa ordo harum febrium pariter, ac curatio pendet. Nemiam enim neruorum irritabilitas et sensilitas magnusque inde circulationis orgasmus, omnino temperantia his febribus propria postulant: nerui autem debilitas, ad materiei expulsionem praestandum impar, exigit roborantia et alexipharmacata. Prosunt interdum in his febribus euacuantia, sed iis caute est utendum, et fatetur Noster: harum omnino febrium curationem nondum esse omnibus numeris absolutam. Malignitas, quam nonnulli his febribus adscribunt, non lubenter admitti posse Nostro videtur. Diuisio ex superioribus *), ubi genera atactarum nomina uiimus, patebit. Sed haec haec tenus. Placuit nobis paullo accuratius hic versari, sperantibus, fore, ut ne displiceat nostris Lectoribus.

Primo considerat Noster febrem acutam ner. p. 272. vosam sporadicam, primum genus atactarum, eiusque symptomata, ut dolores artuum, praecordiorum, pulsus parvus, debilis, duriusculus, nunc celer, nunc tardus, lingua aspera tremulaque, vox per interualla acutior vel subrauca, mittimus alia, enarrat. Species huius generis sunt phrenitis, febris soporosa, hydrophobia, febris neruosa acuta puerarum.

Febris lenta neruosa sistit genus tertium at. p. 284. etarum, cuius conditio ea est. Videtur in ea singularis neruosi systematis adesse debilitas, qua na-

tura ad caussam quandam occasionalem internam expellendam, in sana constitutione mox subigendam, non sufficit, et sic materies ad partes nobiliores metastaticē defertur, vel ibidem sensim accumulatur summo cum periculo, et, nisi vera crisi accedit, mors certa imminet. Locale vitium internum Noster non admittit in his febribus. Pituita et omnis omnino colluuiis primarum virum potius videtur huius febris effectum, quam caufsa. Nonnunquam materiem arthriticam caussam huius febris occasionalem praebere, obseruatio quaedam, quam hic tradit, Nostrum docuit. Omnino autem putat caussam occasionalem febrium harum non semper esse vnam eandemque, sed pro indiuuidorum ratione admodum variare, et nos plerumque latere. Quapropter cupit obseruationes, quibus haec diuersitas caussae elucescat. Inde et curatio alio atque alio modo est dirigenda. Omnino autem hic Noster monet, mox in initio roborantia mere adstringentia haud prodesse, quoniam materiei exitum prohibeant, illudque exemplo illustrat.

p. 300. De intermittentium febrium natura medici multum disputant, nec non de earum caassis, hic a Nostro recensitis. Cl. Auctoris autem sententia, quae maxima ei videtur gaudere probabilitate, eredit, ut haec conditio aut qualitas, qua colluuii pars ad febrem intermittentem producendam apta redditur atque sanguini admisetur, in peculiari systematis neruosi conditione lateat. Faciunt ad hanc sententiam corroborandam Auctorum obseruationes: ab intempestivo purgantium usu facilime febrem recidiuam oriri; roborantia, purgationem si producunt, curationem haud perficere; et vomitoria, si per aluum effectum edunt, febrem protrahere.

protrahere. Morbosa itaque quaedam nervorum irritabilitas primariam inuoluit febris rationem. Deinde accedit magnum animi commotionum in producendis febribus intermittentibus imperium, nec minus illustratur atque confirmatur haec Nostri sententia vsu corticis Peruviani, nervini remedii, et intermittentibus febribus pariter, ac omnibus periodicis morbis maxime congrui. Proxime accedit Nostri sententia Ill. VAN SWIETEN *). Item Cl. WHYTT' quaerit: an forte tantummodo nervi primarum viarum sint vitiati? Cl. SENAC **) autem negat, hanc nervorum co-operationem in febribus intermittentibus, quum in mali hysterici ad febres intermittentes comparatione nullam deprehendat similitudinem. Sed nec malum hystericum, nec vlla alia nervorum laesio, cum ea in febribus intermittentibus gaudet affinitate. Neque haec nervorum mala conditio per se naturam febris constituit; sed alia adhuc caussa adest debet, quae in huius nervorum morbosa conditionis connubio, causam demum febris materialem exhibit. Caussa ergo praedisponens febrium intermittentium semper eadem est; occisionalis vero diuersa: inde et venit varia earum atque interdum adeo complicata ratio, quam Noster nunc sequitur in generibus constituendis, speciebusque subiungendis. Generibus supra ***) communicatis, breuitatis nostrae ergo, species eorum, uti per totam huius libri relationem facere debuimus, et hic nobis sunt mittenda.

Nec amplius nobisque et forte quoque Lectotibus carius habemus, quod Cl. Auctori optemus,

F 5

quam

*) v. comm. in aphor. BOERHAAVI Tom. II. §. 757.

**) de recondita febr. intermitt. tum remittent. natura cet. v. comm. nostr. Vol. VIII. p. 613.

***) v. p. 79.

quam ut vires sanitatemque plenam impertiat
ei summum Numen in opere hoc, quod vult, con-
tinuando, cuius ambitum et grauitatem aequem
perspicimus, ac Cl. Auctōr iam intellexit et inpo-
sterum praeuidet. Restant praeterea morbi, pro-
xime ad febres accedentes, quos, cum nulla ratione
febris accenseri possint, primo in posterum sub-
iungere constituit.

XI.

Essais ou reflexions intéressantes relatives à la chymie, la médecine, l'économie & le commerce; avec une dissertation sur la question: Si les causes des maladies de l'aine & des nerfs ont toujours leur siège dans le cerveau? par OTH. GVL. STRUVE, medicus praticus, membre ordin. de la société économique de Lausanne cet. à Lausanne, chez Franc. Grasset & comp. 1772. 8. pagg. 223. cum praefatione.

i. e.

Commentationes chemiam, medicinam, oeconomiam et commercium spectantes, cum adiecta disquisitione quaestione: num animi neruorumque morborum caussae semper ex encephalo deriuandae sint? Auct. OTTO WILHELMO STRUVE.

Quae hic offertur collectio paullo ante idiomate Teutonico communicata *) iam vero denuo digesta valdeque emendata et adacta, quinque partibus constat. Differitur enim 1. de natura aquae vitae, ex pressis suis factae. Traduntur deinde epitome rerum, ad oeconomiam et salutem publicam spectan-

*) vid. comm. nostr. Vol. XIX. p. 732.

spectantium. Tertio tentamen lectionum chemiarum, oeconomiae, artibus ac scientiis propriarum. Quarto communicatio duorum specificorum antiepilepticorum remediorum, et in scrophulis salutarium. Quinto noua methodus epilepsiae morbisque neruosis medendi; et sexto denique quaestio, supra allegata, examinatur. Noster prouinciae, Vaudum dictae, (*Vaud*) incola, cum ea vuis abundet, in quaestionem, ab aliis propositam: num aqua vitae, ex vuis pressis parata, sanitati noceat, quippe quae salutem eius prouinciae spectare videatur, paulo fusiſ inquirit. Non hic de vario modo parandi, non de corporibus, ex quibus patratur, variis, non denique de Cl. Auctoris rationibus, quae incolas ad eius praeparationem, hactenus neglectam, inuitent, dicemus.

Praemissa definitione spiritus vini, ad partes p. 8. eius constitutivas phlogiston, acidum et phlegma refert; oleum vero aethereum, ex tribus his compositum, non esse principale, sed accidentale omnino esse principium: haec et nostro liquori inesse analysis chemica docet; oleosum et resinosum, gustui non ita gratum, ex pedunculis vuarum (*grappes*) provenire. Nec aquam vitae ex duobus his principiis p. 12. sanitati nocere, patet 1. quod vina potissima rubra, quae multum oleosi et resinosi, cum vuae simul cum pedunculis premantur, in se continent, bona sint cardiaca, nec villo modo sanitati nocitura; 2. quod ex vuis pressis potus acidiusculus, acris et venenosus de la pinguette dictus, paretur, quo vinarii adroborandum et refrigerandum admodum copiose vtantur, nec ullum inde percipient incommodum; 3. quod denique oleosum hoc et resinosum principium destillatione separatum, corporique, ut medium internum, applicatum, nullum produixerit documentum. Accedit et hoc, quod iste liquor spiritu

- ritu vini vulgari in variis experimentis chemieis v. c.
naphthae, liquoris anodyn, aquae vulnerariae, non
minus, quam in arte pictoria cet. multum praes-
P. 19. stet. Ex calculo, de numis, qui quotannis ad
spiritum vini ex aliis prouinciis huc transportan-
dum impenduntur, et ex commodo, quod in in-
colas ex eius præparatione redundaret, videmus
480000 florentos quoouis anno in prouincia hac ser-
vari posse.
- P. 21.** Panem non iuste eleuatum, affuso pauxillo hu-
ius liquoris in pastam, optime correxit: non mino-
rem usum praestat in placentis, fermentatione spi-
P. 24. rituosa et acida. Ex vuis denique pressis calcinatis
in vicinia Moeni celebre illud pigmentum, *fin noir
d'Allemagne* dictum paratur, et per totam Germaniam
distribuitur. Qui itaque asserunt, pigmentum
illud ex fecibus vini (*la lie de vin*) calcinatis
parari, valde falluntur.
- P. 26.** Querelas mouet Noster in sectione altera de
non adhibita solertia incolarum in attendendis bo-
nis, quae natura ipsis ex cultura soli laeti offert.
Multorum enim producta, quae ex aliis prouinciis
magno sumptu apportantur, paruo labore hic sub-
stitui possunt. Charta e. gr. impressoria, nitrum,
calx, ligna, lithanthraces cet. ex liberali eiusdem
prouinciae soli penu commode peti possunt. Ex
productis porro naturae variae compositiones ef-
P. 37. formandae sunt. Sic e. gr. Noster materiam com-
posuit, cereae, ex qua cerei efformantur, similem,
minimo quidem pretio. Pigmentum deinde cae-
ruleum, linteis tingendis idoneum, smaltoque mul-
to præstantius, communicaturus est. Ex castaneis
denique sylvestribus, vulgo parui habitis, spiritum
et acetum, iusta adhibita attentione produxit; ma-

ior exinde redundans utilitas in glutine admodum vili cernitur.

Neglectum queritur in sectione tertia chemiae p. 40. studium, quippe ex cuius fonte multa in salutem publicam possent hauriri commoda. Fructus, quos haud vulgares oeconomia ex chemia percipere posset, fusus recenset. Proponit porro ordinem, quo in tota pertractanda chemia per plures annos usus sit, et quem ab aliis vix diuersum inuenimus, nisi, ut omnes operationes omnesque processus ad usum oeconomicum, quatenus commodum huius prouinciae spectet, reducat. Praemissis itaque quatuor elementis, eorumque usui oeconomico demonstrato, quamlibet operationem chemicam, qua ratione usui oeconomico respondeat, percurrit. Hinc viginti tribus operationibus a solutione ad reductionem usque tria regna perlustrat, et quo modo eaedem ad salutem publicam usumque oeconomicum applicandae sint, studiosius exponit.

Chemia oeconomica hactenus perlustrata, iam, p. 112. cum ubique salutem Nostre publicam curae cordique habeat, pharmaceuticam eam, quatenus bona medicamenta, quae sanitatem amissam restaurent, exhibeat, consideraturus videtur. Duos itaque morbos, scandala medicorum dictos, obstructiones nimurum glandularum (*étrouelles*) et epilepsiam, incolis istis haud infrequentes, quibus, cum nulli hactenus remedio, ab aliis iisque celeribus practicis hic commendato, euentus responderit, vera specifica, quas ex chemia haussisse asserit, opponit, quibus funestos hos morbos radicitus sustulisse multis allatis exemplis testatur. Quo vero multas incolae Nostro pro egregio suo in ipsorum salutem animo habebant gratias; eo maiores nos ipse haberemus, si specifica ista medicamenta, cui maximas

mas laudes tribuit, non, vt arcanum, celare, sed laudabili aliorum exemplo, nobis quoque communicare ipsi libuisset. Liquor aqueus illi, pilulae huic mederi dicuntur.

p. 145. Constituit secum Cl. Auctor, peculiari scripto, cuius dispositionem hic infert, epilepsiam dirum hoc malum, paullo curatius inuestigare, et in eius caussas, symptomata et methodum medendi inquire: quam cum ipso Auctore hic communicamus. Totum scriptum tredecim capitibus constabit: Pertraetabitur in primo historia morbi: agetur in altero de eius natura, sede, et de partibus corporis praeципue in eo affectis: tertium introitum ad hunc morbum monstrabit, suscipiet et quartum studiosius examen variarum eiusdem morbi caussarum, graduum eius diuersitatumque. In quinto affinitatem, quae huic cum aliis morbis intercedit, vel vbi vere cum aliis complicatus sit, demonstrabit. Sextum offeret signa diagnostica morbi et paroxysmi imminentis vel absoluti. Caussae praedisponentes in septimo exponentur: declarabit octauum, in quo omnes huius morbi species conueniant. Vere specifica in nono, et satis probata remedium omnino indagari posse probabitur: et sic indecum certitudinem eius antiepileptici medicamenti, quod multis tentaminibus probatum inuenit, testabitur. Quae omnia ad declarationem eius efficacie necessaria sint, in undecimo allegabit. Modum eius applicandi duodecimum, et decimum denique tertium bonitatem eius, multis exemplis simul adducendis, explicabunt.

p. 149. Soluitur tandem in sectione sexta quaestio, in fronte libri allegata. Videlicet ex hac disputatione, sedem variorum morborum neruosorum a Cl.

Auctore

Auctore in primis viis figi, quibus etiam iustis remediis purgatis, sublata caussa, effectum vel morbum symptomaticum in cerebro tollendum esse. Omnino hic, quae Auctor de intimo et satis conspiquo encephalum inter et infimum ventrem consensu differit, aequo accipimus animo: concedimus ipsi porro, non semper vbiuis ad primariam causam, omni adhibito studio, examineque iuste instituto perueniri posse, vel, hac etiam detecta, ad aliam remotiorem vel effectum magis urgentem interdum regrediendum esse; caput vero ad vitam p. 150. non absolute necessarium esse, quis est, quin dubitet? Quae porro de variis morbis, quos percurrit, vbi encephalum in consensum trahitur, afferit, semper fere primas vias accusandas esse, lubentissime probatur. Experientia enim constat, malum hypochondriacum, quam vehementissime etiam encephalum afficiat, ut plurimum ex primis viis male constitutis oriri, quamvis etiam nimiam animi contentionem multum hic conferre posse non neget. Valet et hoc de mania, melancholia, deliriis, phrenitide cet. quae plerumque, primis viis liberatis, egredie curantur*). Verbo in omnibus eiusmodi morbis, qui encephalo vel animo tribuuntur, non magis ad ipsum cerebrum, quam primas vias respiendiendum esse. Vinculum enim animi cum abdomine ita arctum esse, ut neutrum a vexatione alterius liberum sit. Quos porro examinat morbos, et ex thesi sua explicat, praeterimus, cum ex iis iam intelligatur, quae sit idea Cl Auctoris. Aphorismum denique, quem ex dictis posuit, adiicie p. 213.

Morborum animi, neruorumque sedem non semper in encephalo, sed fontem eorum ut plurimum in abdome quaerendum esse: hoc vero emendato corrisque, methodum medendi et iustiorem et curatiuncularem certiore fore.

DIVNC KER consp. medic. p. 933 seq.

XII.

RICHARDI MEAD monita et praecepta medica permultis notationibus et obseruationibus illustrata. Auctore CLIFTON WINTRENGHAM. Lugd. Batau. ex officina Haakiana 1773. 8mai. pag. 231. praeter praefat.

Monita haec Cl. MEAD, quorum non nuper fecimus mentionem*) variis obseruationibus illustrare, confirmare augereque est Cl. WINTRENGHAM consilium. Non vanas aut fictas morborum species, non aegrorum somnia Lectori promittit, sed symptomata et signa cum caussis, pauci quidem et simplicissima; attamen vera, et ut serit, ad lectulum segri maximam partem delineat, praxi sua, nulloque theoriae cuiuslibet respectu habito, stabilita. Breuitati praeterea studuit Cl. Author, et ideo Noster quoque aliquo loco de obscuritate ex studio breuitatis timet, ubi et pollicetur, se iterum vulgaturum esse et aucturum aliud opus Cl. MEAD **), quo agitur de variolis et morbillis, ibique de malignis febribus, ex putrido fomite ortis, simul disputaturum. Ut itaque intelligent Lectores, num id praestiterit Cl. Author, quod est pollicitus, quaedam pro more nostro exempli loco cujn iis communicemus.

p. 18.

Dicit hic potissimum contra inutiles distinctiones pleuritidis et affirmat Cl. Author, rarissime affici solam pleuram, longe frequentius musculos intercostales. Id quod, a dolore, quoties aer spiritus ductus est, valde aucto et cadauerum dissecatum confirmatum habet. Tota res redit ad gradum inflammatio-

*) v. comm. nostr. Vol. I. p. 555.

**) v. EIVSD. the medical works Lond. 1762. 4 mai. p. 299. comm. nostr. Vol. XV. p. 698.

flammationis et doloris, et ad vtrumque tam in pleuritide, quam in aliis inflammationibus sedulo attendendum monet. Venaesectionem itaque in pleuritide vere inflammata suadet largam ad signa prima defectus animi usque, et pro gradu mali repetitam. Attendit praeterea ad deriuationem et reuulsionem in vena secunda et vult saphaenam potius eligere, quam brachii venam in pleuritide, aut primo venam medianam, basilicam, aut cephalicam incidere, dein ex saphaena sanguinem educere. Ita dolorum maius expertus est lenimen in aegris, quam si in brachio modo vena est secta. Vesicatoria nihil iuant, sine praemissis venaesectionibus. Inflammatione remittente vrget laxantia.

Dum de febribus intermittentibus agit, rhabarbari et corticis Peruiani virtutes vntas merito que a Cl. M E A D laudatas spem elusisse in curatione harum febrium asserit, atque ita pergit: „cum in tali igitur loco res sit, experientia comprobaui, ut ad omnes rhabarbari partes feliciter valeret massa, quae habet pilul. R V F I, cinnab. antimon. a 3*lb.* sapon. amygdal. 3*ijss.* syr. croc. q. f. M. F. Massa, cuius exhibeantur pro re nata viginti vel triginta grana.„

Apoplexiā dum considerat Noster, amandat p. 41.
Lectores ad Cl. THOMAM LAWRENCE *), qui
hic de re egit, et quaedam modo vsu explorata
hic addit. Apoplexiā diuidit in sanguineam et
pituitosam, licet haec diuisio ipsi non perfecta vi-
deatur, in praxi tamen non mittenda.

In menstruis ciendis laudatur a Nostro borax, p. 60.
qui cum attenuantibus, calefacientibus, refrigeran-
tibus

*) V. EIVS DEM praelectiones medic. xv. Lond. 1757.
8. c. f. p. 54 et 55. comm. nostr. prim. decad. sup-
plem. IV. p. 712.

tibus et resoluentibus remediis, pro habituum differentia commode dari potest.

p. 83. In crassantia Noster laudat in angina inflammatoria. Humores enim acres tum diluunt et obtundunt, tum acidis assumendis, quae in his febribus inflammatorius necessario requiruntur, optimum praebent auxilium, ne eorum vsu nimis stimulerint intestina. Accedit et hoc, quod, adhibitis final incrasantibus, maior copia acidorum possit exhiberi.

p. 117. In dysenteria, torminibus pacatis, et fecibus indolis melioris more naturali simul egestis, ne revertatur morbus, suadet Noster lenissima adstringentia, amara, aromatica et balsamica, interposito laxante leni, eiusque effectu praestito, exhibet modicam anodynì portionem Noster cum successu. Inter haec remedia electuarium e scordio, puluis e bolo, compositus cum opio, vel simplex, cinnamomum, *coneffi*, simaruba, cortex Peruvius-nus, radix columba, quassiae, rheum, lignum tinctorum Campechense, balsamum Gileadense, balsamum anodynum p̄e aliis laudantur a Nostro. Horum enim remediorum vsu neglegto, dysenteria facile fit chronica, quid, quod demum letalis. Saniem Noster in intestinis reperit in militibus, hoc morbo peremtis.

p. 133. Hydrops ouariorum dignosci potest ab ascite et tympanite, quorum morborum coniunctionem fere semper vrget Cl. Auctor, duritie et inaequilitate tumoris, inferiorem abdoninis regionem occupantis, quippe in aliis tumor aequalis est.

p. 134. Secta cadauera, morbo languido morientia, crebrum, pericardium, peritoneum, abdomen aut viscera nonnulla et vasa adiposa cet. aqua redundare

dare monstrant; morbo acuto autem examinati, seu telo, aut vulnere abacti aqua liberas has partes ostendunt. Inde suspicatur Noster, vires exhalantes aegre culpandas esse hac in re, multo potius vires absorbentes, quae desicere solent saepissime. Id quod ei vtile in praxi videtur.

Sitis ingens in hydrope mali admodum est p. 138. ominis, quippe quae sanguinem aquosa parte privatum et humorum stagnantium putredinem prodit, nec unquam sanatur aeger, hoc symptomate virgente.

Isterum certe iuuant serum lactis et succi vegetabilis lactescentes, tempore verno cum sapone Veneto aut amygdalino sumti.

Nostro probabile videtur calculum renalem p. 147. saepe, nisi semper, ex rupta arteriola guttas aliquas sanguinis emitte, quibus materia vrinae lapidea aut terrena euadat agglutinata et concreta, in primis oriri; fracto enim omni calculo, appetet in eius centro macula rubra aut fusca. Hanc sententiam confirmant corpora peregrina in corpus missa et incrustata, experimentumque Nuckianum.

In ysu fuit Nostro, locis pone aures maxime p. 156. commodis inurere cutim caustico medicamento in quamplurimis oculorum morbis et in ipsa gutta serena insigni cum fructu, ob iter rami arteriae carotidis ad ipsum oculi globum. Caute autem hic est versandum, ne ob nimium humorum affluxum, eorumque stagnationem in interstitiis muscularum exiguorum sinus, fistulae cet. oboriantur.

De singulari virtute liquoris hepatis piscis, p. 158. mustelae fluviatilis, in oculorum maculis et albagine amandat Lectores Noster ad Cl. D·E·HAEN.

p. 158. Ut aliquod de nocentibus odorum viribus vtilis habeatur iudicium, huiusmodi effluvia ad tria genera Cl. Auctor resert: primum nimurum pertinet ad ea, quae ex vegetabilium fermentatione aut corruptione sunt deriuanda; alterum est ex putredine animalium, et tertium, ex quorundam mineralium exhalatione ortum dicit. Verisimilissimum enim videtur, quamplurimas febres epidemico grassantes, sicut miliares, petechiales, putridas et pestilentiales, nec non permultos morbos colicace, hypochondriacae, hystericae et scorbuticas naturae, quibusdam ex praedictis caussis, nunc seorsim, nunc coniunctim agentibus, omnino describi debere.

p. 183. In malo hypochondriaco respicit Noster sedulo ad lienis, indeque et ad hepatis, quoniam bili praeparandae et secernendae in primis inseruit lien, imbecillitatem, seu aliam atque aliam morbosam indolem. Vultus pallor lienis obstructionem verisimilime prodit. Qui pancreas et lienem infarcti habent, ii copiosum sputum edere solent. In vasis mesentericis et hepaticis, quae ceteris sunt debilior, in primis mali hypochondriaci sedes est. In curatione huius mali attendit Noster indolem prae dominantis acrimoniae e. gr. acidum cum lentore, calci glutinosum cet. et ita dirigit curationem.

p. 210. In fluore albo suadet Noster iniectiones utinas ex terebinthina Veneta, vitello ouorum, aqua calcis simplici, vel aqua aluminosa Bateana, vel aqua ferraria; et disuadet opium.

p. 212. Hystericum morbum valde affinem iudicat Cl. Auctor morbo hypochondriaco, et sexus constitutioni et fabricae potius tribui debere differentiam, quam morbi naturae et generi afferit.

XIII.

GEORGE WILHELM STEINS, der Arzneyge-
lahrheit Doctors und hochfürstlich Hessischen Hof-
medici, der Arzney, Wundarzney, und Entbin-
dungskunst O. O. Lehrers am Collegio Carolino,
des Collegii medici zu Cassel, der fürstlich Hes-
sischen Academie der Wissenschaften zu Gießen
und der Holländischen Gesellschaft der Wissen-
schaften zu Harlem Mitglieds, kurze Beschrei-
bung einer Brust- oder Milchpumpe, sammt der
Anweisung zu deren vortheilhaftem Gebrauch bey
Schwangeren und Kindbetterinnen. Mit einem
Kupfer. Nebst der Anzeige seiner Vorlesungen
über die Chirurgie und Entbindungskunst. Cassel,
gedruckt bey Heinrich Schmiedt 1773. 4. Seiten.

i. e.

Brevis descriptio antliae lacteae seu matnmalis,
cum vtilitate eius in grauidarum et puerpe-
rarum circa mammas molestiis. Auctore Cl.
GEORGIO GVILIEMO STEIN.

Hoc instrumentum, vti ex icone addita clarius p. 7.
patet, constat ex cylindro cauo, embolo cum
valuulis elasticis (*Ventilen*), porro obice (*Schließhahn*), duobus recipientibus et clave instrumenti.
Omnes hae partes et singulae in tabula addita sunt
repraesentatae: cum vero fine iconibus iusta in-
strumenti huius simplicitas aegre queat intelligi, vl-
teriori eius descriptioni supersedeamus, et vsum
eius hic modo breuiter videamus, quem non par-
vum esse iudicamus.

Vasa lactea aperienda et papillae sunt prolon- p. 13.
gandae in grauidis et puerperis. Eo consilio ap-
plicat Nostrus ante partum per quatuordecim dies

bis terue de die suum instrumentum in primipars, in puerperis vero post partum, et praefert hunc suum modum Cl. Auctor omnibus haec tenus solemnibus. Colostrum a Nostro per instrumentum potius educitur, quam ut suadeat neonatis, ob termina et borborygmos saepenumero infantibus maxime fatales, per colostrum obortos, iisque effectutius et facilius syrum laxantem. Ne porro instrumentus fugendi in neonatis pereat, machina fugendi, quibus infans interea nutritur, impletas tenui iuscule ex fagopyro cet. proponit. Atque ita papillae laesiones variae, mammarum tumores, doles, scirrhi, abscessus, aliique morbi, quin ipsa febris lactea optime euitari possunt.

p. 16. His malis vero vel praesentibus hoc ipsum instrumentum non utilitate destitutum Noster intellexit. Cataplasmate enim emolliente antea adhibito, lac corruptum resoluitur, per instrumentum elicetur, et sic tumor, dolor, scirrhi mammarum et febris cessarunt. Papillas laesas non facilis curavit, quam applicatione huius instrumenti, quod loco recens nati lac eduxit. Interdum suctione laesas papillas praeterea iuuit spiritu lauendulae, post applicationem machinae adhibito externe. Pariter hoc instrumentum suadet nutricibus loco infantis ad lac conseruandum, seu tum, cum terrore percussae, seu bile motae nolunt mammas praebere infanti cet.

p. 17. Iuuat et hoc instrumentum non minus eas mammas, quae iusta lactis copia indigeant, dum illud affluxum lactis promouet. Est porro maximae utilitatis in morbis, qui ex aberratione lactis oboriri solent, saepeque latent, nec raro letales occurunt, quos non minus arcet.

Tandem commendat quoque hanc machinam p. 18.
ad lac fugendum ex mammis neonatorum, qui
sepe ex hac parte patiuntur, neglecto lactis effluxu.
Potest et hoc instrumentum in auxilium quidem
vocari in fetibus debilibus, qui vitam non plenam
habere videntur; attamen hic praefert Cl. Au-
tor clysmata ex nicotiana, cui usui pariter haec
machina est adaptata. Meretur enim omnino
praeter hanc utilitatem, in grauidis et puerperis
attentionem propter alios usus hoc instrumen-
tum, quos, eo facili per quam et simplici ratione
mutato, praefstat.

Vulgavit hoc *J. C. Breithaupt* mechanicus, se-
cundum Cl. STEIN voluntatem in peculiari rela-
tione*). Adaptatum nempe est hoc instrumentum
a Breithauptio ad pus fugendum, ex aliis vulneri-
bus, ad iniectiones chirurgicas, ad clysteres tum
vulgares, quam yterinos, et, vti retulimus, ad fu-
mum nicotianae cum intestino recto communi-
candum, et ad scarificationem instituendam, sine
aere per flammulam lampadis rarefacto.

XIV.

Noua acta physico medica academie Caesa-
reae Leopoldino Carolinae Naturae curio-
sorum Tom. IV. Accedit appendix et tab.
aen. IX. Norimberg. impensis Wolfgangi
Schwarzkopfii 1770. 4. pagg. 628. cum ap-
pendice, praeter indicem et catalogum so-
ciorum.

Quemadmodum praecipua tantum momenta
ex tertio horum actorum tomo enarraui-

G 4

mus

* Nachrict zum Gebrauche des übrigen Apparats der
von dem Herrn Professor STEIN zu Cassel beschrie-
benen Brust- oder Milchpumpe. Cassel im Monat De-
cember 1773.

mus *), sic in quarto, iam cum Lectoribus nostris
communicando, eadem ratione versabimur. Ac pri-
mum quidem agitur:

p. 1.

1) *De paralytico non sanato;* Auctore 10. IAC.
RITTER. Erat iuuenis, gibbosus, debilis et sem-
per saepeque morbis obnoxius. Praeterea manu-
stupratoris sibi contraxit damna et inde procul du-
bio maximam partem huic paralysi non solum dedit
occasionem, sed eam etiam insanabilem reddidit.
Ac primum quidem debilitatem pollicis et indicis
dextrae manus cum frigore sentiebat. Dein oeso-
phagus paralytice afficiebatur et sic subinde alterum
latus et fere totum corpus ita, vt ne ani quidem
musculi immunes essent, cum plena actionum an-
imalium abolitione, quoad internos sensus. Praet-
reva accedebant haemorrhoides coecae, aliaque va-
ria superueniebant symptomata, quae autem hic
aeque, ac remedia, ad hanc paralysin resuscitandam
frustra tentata, cum variis obseruationibus et anno-
tationibus a Nostro hic additis, non possunt recan-
seri. Epicrisis a Nostro addita sicce habet: „Partes
laesas, plures simul eodem vitio laesas, scientiam
musculorum neuorum, horum vnitonem, origi-
nem, dispersus, cognitionem functionum ab uno
quoque horum pendentium (cauſtas praegressas, iu-
vantia et nocentia) inter se comparanti, docent
sedem mali (vt cum B O E R H A A V I O ***) loquar), vt
et cuius culpa? nostro subiecto insanabilitatem..”

p. 21.

2) *De ingenti aneurysmate aortae exterius dis-
rupto.* Auctore EDWARDO SANDIFORT. Erat
ab initio 1764 tumor in dextro latere pectoris, in
dies auctus: in viro 54 annorum, cauſam huius
tumoris profus ignorante. Medicus, qui hunc
tumorem

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 317

**) aphor. de cognosc. et curand. morb. §. 1070.

tumorem cui gallinacei magnitudine inueniebat, aneurysma esse intelligebat et venaesctione, leni-que compressione vtebatur. Ob asthma autem ul- tra sex dies compressionem non ferre potuit aeger, aucta valde anxietate. A martio vsque ad octo-brem nihil contra hunc tumorem molitus est, vs- que dum duas maculas detexit in eo. Tum Noster accersitus inuenit aegrum anxium asthmaticum, va-lide tussientem, qui supinum situm, quem optimum inuenit, elegerat. Pulsus erat debilis qui-dem, attamen regularis. Tumor horribilis, inae-qualis, durus, dolens, duobus in locis valde tenuis, nec vlo modo compressionem permittebat. Pul-satio fortis, visibilis, synchroa pulsui arteriae, in carpo explorari solitae. Extendebat sese tumor a latere dextro sinistrorum ultra os pectoris, a parte superiore duorum digitorum latitudine a clau-i-cula distans, ab inferiore vsque ad papillam dex-tram sese extendens; circumferentiam habens 21 $\frac{1}{2}$ pollicum Rhenolandicorum, 10 $\frac{1}{2}$ latus altusque. Maculae erant liuidae gangraenofae, sanguinem et pus monstrantes et apparebant quoque plures. Cl. SANDIFORT, cum illud aneurysma ex cuitate pectoris oriri intelligeret, prognosin letalem et so-lummodo de impedienda distensione ulteriore hic meditandum esse affirmabat. Venaesctionem et accuratissimam diaetam ceterum hic Noster laudat cum aliis. Vena autem non potuit secari hic ob summag imbecillitatem ex sanguine iam euacua-to, et ob timorem, ruptionem aneurysmatis ac-celerandi per venaesctionem. Atque ita misere se habebat aeger vsque ad 12 octobris, pulsatione tumoris quotidie minore et extenuatione maiore multis in locis, ita vt sanguis transsudaret, ob por-lyposam, vti videtur Nostro, in eo concretionem. Tarde quoque moriebatur aeger, quoniam poly-

posus sanguis subitam euacuationem sanguinis impediebat.

p. 28. Cadauere aperto, saccus aneurysmatis tenuissimus erat et uno in loco disruptus. Quo inciso, sanguinis polyposi certe tres librae inueniebantur, eoque euacuato, apparuit aneurysma, quod, inter secundam et tertiam veram supremam costam ex parte anteriore dextra aortae ortum, in ipsum ventriculum cordis sinistrum penetrabat. Quapropter et Noster thoracem aperiit, et aneurysmatis originem declarauit, quod concretum erat cum variis partibus, osseasque habebat eminentias cariemque induerat costis. Reliquas notatu dignas res mitimus hocque vnum addimus, iconem a Nostro esse adiectam, qua hoc aneurysma ante et post mortem est delineatum.

p. 34. 4) *Partus gemellorum, quorum prior facilissime, alter in situ praeternaturali, vi dolorum tamen exclusus est; Auctore EODEM.* Alterius situs cernebatur ita, ut brachia intrassent cum funiculis et pectus occluderet introitum. Versione frustra tentata, Noster meditatus de auxilio, fetus mortuum vehementi nisu expressum vidit ante se iacentem. Nimis commotus non attendit ad secundum ossium pubis. Ceterum adscribit hunc irregularem partum extraordinariae capacitati ossium peluis parturientis.

p. 35. 5) *Partus forcipe terminatus; Auctore EODEM.* Venter praeter modum distentus et quasi in duo hemisphaeria sulco ad ductum fere lineae albae divisus, pedes quoque ad genitalia usque tumidi, plurimque pro certissimis habentur gemellorum signa. Nihilominus in hoc casu, ubi omnia haec signa aderant, unus modo apparebat fetus, et tumorem formabat

formabat in hypochondrio dextro, placenta ibidem accreta. Inde audet Noster affirmare, nulla esse gemellorum certa signa. Puella a Nostro feliciter extracta forcipe, vegeta satis erat. Placentam vero ab utero liberauit et eduxit.

6) *Asthma periodicum siccum*; Auctore IO. AVG. p. 37.

PHILIPP. GESNERO. Textor aliquot supra vinti annos natus, quotidie a meridie hora prima ideo difficulter respirabat, vt negotia sua subire nequirit. Eodem tempore et interdum mane vel ante meridiem molestam in faucibus sensationem, hysteriarum feminarum in modum, percipiebat. Asthma praeterea erat siccum, subito aegrum invadens, tussis aequa sicca, pulsus naturalis, nec conuellebatur, pectus. Ceterum omnes actiones bene se habebant. Asthma hoc cohibitum est cor tice Peruuiano, qui tormina huic aegro excitauit, et seposito cortice, asthma recrudescebat. Lumbritis nonnullis euacuatis cum faburra primarum viarum, demum cortex prorsus hoc malum sustulit. Sensatio autem faucium oxymelle scillitico et sulphure antimonii aurato post sputa copiosissima eaque tenacissima est deleta.

9) *De procidentia vaginae uteri*; Auctore STE. p. 41.

PHAN. WESZPREMI. Erat totalis vaginae uterinae procidentia cum plena eiusdem inuersione et simul etiam uteri descensu, sed absque illius inuersione et prolapsu. Nam is ultra et extra vaginam non erat propulsus, sed in inuersa vagina haerebat pendulus. Aegra decem et nouem annorum, pondera ipsius viribus eleuans maiora, hoc malum erat passa. Haec itaque aegra a Nostro roborantibus, balneis et pessariis etc. sanitati ita est restituta, vt non solum debitum lunare, quod antea

antea, uti purulenta materia, in hoc morbo apparet, rediret et rite continuaret, sed etiam ut matrimonium iniaret.

p. 45. 10) *Haemorrhoides ex vagina uterina exstum molientes*; Auctore CHRISTOPH. GOTTLIEB BONZ. Haemorrhoides internas, quas passa erat feminis haec aliquoties, vesicam et sphincterem infestantes; morbi huius causas extitisse, minime dubitat Noster. Nec minus tribuit illis varicosis vasis dolorem in coitu a pressione penis, ex connexione venarum, vaginae uterinae et haemorrhoidalium. Venaefectionem bis per annum, potum acidularum Swalbacensium una vice et balnea omnino Noster huic aegrae suasit.

p. 46. 11) *Casus hydrophobiae curatae*; Auctore E. O. D. M. Varia licet medicamenta a Nostro in virginem quadam, ex morbu canis rabidi aegra, sunt adhibita; tamen moscho, cortici iuncto, vires suas non dengat, cum inter horum usum per quatuor septimas hydrophobiam, rarissimo sane exemplo, maiora haud cepisse incrementa Cl. Auctor obseruavit.

p. 50. 13) *De usu spiritus salis ammoniaci interno, nixio potius, quam salutari*; Auctore E. O. D. M. Sunt, qui suadeant huius remedii usum internum, in primis Cl. PORTA; sed Noster tantam spirandi difficultatem in aegro ex eius usu obseruauit, ut aeger et Noster vteriorem eius usum repudiarent.

p. 52. 14) *Ingent et miranda grauissimorum symptomatum congeries per XXXII. annos se inuicem extirpientium, a concremento polypo, scirrho in et extra V. P. coalito, obortorum*; Auctore PAVL. IO. FRIDER. HELMERSHAVSEN. Hic polypus cum

cum ramis, vti icon addita monstrat dextrum atque sinistrum ramum venae portarum ingrediebatur, ex mera concretione fibrarum consistebat et connectebatur cum scirrho, in cuius superficie vbiuis glandulae induratae apparebant. Hoc scirrho dissecto, repraesentabatur facies sarcomatis et steatomatis. Pondus totius compagis scirrhosae decem semiunciarum et trium drachmarum erat. Ita defuncta continua anxietatibus, motibus conulsuis et sexcentis aliis symptomatibus continuo agitata est per multos annos vitae suae.

15) *Singularia quaedam de liquore fumante ex P. 60.*
fanno et mercurio sublimato parato; Auctore IAC.
FRANCISC. DEMACHY. In libello a CASSIO
 vulgato, et *sol fine vesti* inscripto, asseritur, huius
 liquoris singularem esse qualitatem, vt guttula una
 eius omnem in cyatho contentam aquam quasi
 conglaciata reddere queat. Hoc autem Cl. Au-
 tor negat per experimenta, et obseruavit, vnicam
 aquae purae guttulam, huic liquori immissam, su-
 bito et fere in momento hunc in crystallos exi-
 guas siccas, nihilominus fumantes, conuertere
 posse.

16) *Hepar sulphuris, vicem gerens liquoris ad de-* p. 62.
legendam vinorum mangonisationem definati; Auctore EODEM. Communi liquori probatorio,
 quo et vtuntar pro atramento sympathetico, sub-
 stitui potest hepar sulphuris. Non autem vulga-
 re, sed ex sulphure auripigmenti per calcis partes
 alcalinas soluto compositum. Vtrumque effectum
 ab hoc spopondit aequa bene, ac a liquore, praeter
 quod tardius mutatio vini adulterati ab hepate
 sulphuris obseruetur.

20) *De subitanea gangraena intestini ilei cum p. 70.*
figis plane insolitis; Auctore LUDOV. ROUPPE.

Signa

Signa erant ingens dolor in coxa dextra, per natas et dextrum femur ad pedem usque extendens, incessumque et usum pedum omnino ob eius vehementiam valde impediens; porro videbatur aegro animal quoddam in coxa latitare, carnem vorans et partes discerpens; breui post atrociter delirans nullum dolorem prodidit amplius in coxa et recte quoque incedebat. Ab eo tempore coniungebant sese vera hydrophobiae signa, etiam nemo de morsu rabidi animalis aliquid sciebat, et misere pereundum erat aegro.

p. 74. Mortuo aegro, venter infimus aperiebatur et totum ileum, quod in dextra regione continetur, atque omentum hunc locum tegens, atramenti ad instar nigra; reliqua intestina et viscera non erant inflammata. Caussam huius gangraenae non potuit detegere. Probabile autem Nostro videtur, hanc gangraenam deriuari a miasmate mortuoso, antea recepto et latente, quod denuo occasionalibus caassis euolutum ilei partem hanc gangraenosam reddidit. Vnde vero hydrophobia orta sit? nescit Noster.

p. 82. 22) *De fetu semiosse redito in ouario sinistro reperto;* Auctore G V S T A V . F R I D E R . I A E G E L S C H M I D . Embryo semiosseus et deformis, ut ex additis figuris elucet, in lamina ossea apparuit, una cum quatuor concretionibus quasi ossis, tres dentes molares et unicum caninum referentibus, omnibus laminae huic osseae infans. Viua matre, missis aliis iisque molestissimis symptomatis, solam mingendi difficultatem commemoremus, saepe catheterem indicantem, quo ingentem et stupendam partim urinæ, partim sanguinis copiam eduxerunt.

23) *Historia luis Indicae; Auctore FRIDERI p. 87.*

CO ALLAMANDO. Lues Indica, haud ignotus ac parum accurate descriptus est morbus cuius venere affinis, huiusque verosimiliter genitrix, a SYDENHAM et PISONE notatus, et Gallis *Epian*, Anglis *Taws*, Belgisque in America *Indianische Potzen* nominatur. Ab initio hunc morbum comitantur profundi artuum dolores, apud adultos magis, quam infantes, non autem ut in lue vene- rea, pustulae vel tubercula, vlcera lata et pro- funda cet.

24) *EIVSDEM plantarum genera noua, aut ac p. 93.*
turati obseruata, earumque species. Sunt ex clas-
se tertia Triandriae, dicuntur Aglaia, Euphorbe,
Phragmites, Runcina et Cyrenea, characteribusque
naturalibus describuntur.

25) *Fragmenta ichthyologiae Hispanicae, collecta p. 99;*
PETRO OSBECK. Est catalogus 24 specierum
ex amphibiis et pisces, additis descriptionibus
sat bonis, interdum nimis brevibus. Inter eas sunt
quaedam nouae Raia Machuelo Hispanorum. Spa-
nus lineatus, lineis alternis coeruleis et luteis, lon-
gitudine spithantea, cauda bifida. Curbinos vel
Curbinetta Hispan. Trigla Chabrontera, pinnis, praet-
ter caudalem, longissimis rubris.

27) D. CHRIST. LVDOV. WILlich circap. 104
plantas quasdam singularia notata. Pertinent ad
Certiorem earundem definitionem: varia igitur
Auctorum nomina cum Linnaeanis comparat, ea-
que conciliat. Phalaris bulbosa LINN. annua est,
non perennis, ut ROYENVS habet. Libanotidis
liviini, aliae species inuolucro pinnatifido, aliae
eo simplici praeditae, num vere differant, inqui-
rendum esse monet. Viciam Nissolianam et Bengha-
lensem

lensem vix inter se differre recte affirmat. Legantur autem ipsae omnino obseruationes, multum in synonymis utiles futurae.

p. 132. 30) D. IO. CHRIST. DANIEL SCHREBERI
stirpium minus cognitarum, aut novarum illustratarum
decuria II. 1. *Phaseolus trilobatus*, caule subflexuoso piloso, foliolis trifidis; qui iam LINNAEUS
 Ed. XIII. Syst. per Cl. MURRAY adornata est, *Glycine*
triloba. Negat tamen Cl. SCHREBERVS esse eam
Glycinem trilobam. BVRM. Flor. Indic. 162. 2. *Aeschynomene aculeata*, caule fruticoso laeui, foliolis
 obtusis, petiolis subtus aculeatis. Frutex Indica
 orientalis indigena. 3. *Cleome viridiflora*, floribus
 hexandris, foliis septenatis, caule inerni villosa vi
 scosa. Americana, perennis. 4. *Saponaria Graeca*,
 calycibus pyramidatis villosis aggregatis, caulinibus
 procumbentibus, foliis linearibus. TOVRN. cor.
 25. Habitat in insulis maris Aegei, perennis.
 5. *Gypsophila laricina* foliis subulatis mucronatis,
 capitulis fastigiatis. TOVRN. cor. 18. 6. *Arenaria*
gypsophiloides foliis linearibus radicalibus setaceis,
 panicula subpubescente, petalis lanceolatis. LINN.
 Mant. 71. 7. *Arenaria tetraquetra* L. foliis mu
 cronatis, recurvatis floribus aggregatis. LINN.
 8. *Galium Graecum*, hirtum, foliis subfenis, linear
 lanceolatis, caulinibus lignosis. LINN. Mantiss. 36.
 9. *Staelolina fruticosa* foliis lanceolatis obtusis. LINN.
 10. *Lysimachia serpyllifolia*, foliis ovatis, obtusis
 sessilibus, floribus solitariis, caulinibus procumber
 tibus. TOVRN. cor. 7. Omnes plantas egregie,
 ut solet, describit, et *Phaseolum trilobatum*, *Aeschyno*
mensem aculeatam, *Cleomen viridifloram* et *Sapont*
riam Graecam delineatas tradit.

p. 146. 31) PETRI IONAE BERGII *Spermacocca*
capitata *descripta* et *delineata*. Definitur *Spermacocca*
folius

foliis oppositis lanceolatis, floribus verticillato capitatis, caule fruticoso. Vedit eam iam B R O W N E JAMAIC. 141. Habitat in Surinami locis apricis et arenosis.

32) *De calculis* §8, *una vice ex vefca pueri ex-* p. 148.
tradit; Auctore Cl. EDVARD O SANDIFORT. Puer undecim annorum, a puero ferme vrinam sanguinosam reddens, exiguos calculos sponte et per catheterem emisit. Tandem vero cum a longo tempore nullos amplius calculos eieciisset, doloribus urgentibus, operationi fese subiecit. Qua §8 calculis, variae magnitudinis et duas vncias ponderantibus, feliciter extractis, puer ita sanitati est restitutus, ut trigesimum annum attingeret, et forte diutius vixisset, nisi infortunium vitam turbasset. Octo horum calculorum variae formae, et inter hos maximus et minimus, sunt delineati.

39) *Hemicrania rebellis et perquam acerba a* p. 187.
verme, in nare sinistra hospitante, excitata; Auctore GEORGIO ZACHARIDE. Vermis referebat vi-
 nus duos circiter pollices latos, quoad longitudinem, et calami fere scriptorii crassitatem latitudine sequabat, corpusculum tamen mollius, at tenuioribus fuscis segmentis, interstitia quasi formantibus instructum; quoad caput et rostrum cum vermis, in ligno carioso hospitantibus, conueniebat. In spiritu vini vixit ultra 24 horas. Hemicrania postea disparuit. Commemorantur hic variae obserua-
 tiones, hanc rem illustrantes *).

43) OTHONIS FRIDERICI MÜLLERI enu- p. 198.
 meratio plantarum, terram, vegetabilibus defluitam,
 intra

*) V. WOHLFARTH de vermis. per nares excretis.
 comment. nostr. VOL. XVII. p. 159.
 Tom. XX. Pars I. H

intra anni spatium occupantium. In arena tecto no-
viter agro intra dimidium anni 80 genera et 143
species creuere, et primo quidem filices et grami-
na, tum reliquae plantae.

p. 203. 44) EIVSDEM enumeratio stirpium, in Islan-
dia sponte crescentium, quae legit 10. GERH. KOR-
NIG. Plures communes, quaedam rariores in
OEDERI flora Danica tantum delineatae.

p. 215. 45) EIVSDEM ad b. BÜCHNERVM de muſta
vegetante Europaea epistola. Notatu certe digni-
ſimam offert hic Cl. Auctor obſeruationem: Est ni-
mirum *Clauaria militaris crocea*, quam in *Flor.*
Friedrichsdalina 1079 descripsit, quae tumulis ces-
pitofis ericetorum et foueis sylvestribus innascitur:
atque, si caute ope tenelli cultelli omnia terrena
ſemouentur, in conspectum venit pupa insecti ob-
teſſa ex claſſe lepidopterorum, cui fungus inſidet.
Folliculus fractus radiculas meatitur; ſuperior pars
pupae deſtructa est. Rariflma eft haec clauaria,
nec, niſi quater vel quinqueſ a Noſtro inuenia.
Putat igitur Cl. Auctor, ſemina huius clauariae in
aliud quodquam animale, vegetabile, aut in terram
relapſum, minus progerminaturum, ſed ad ſuum
euolutionem indigere ſucco nutritiuo, pupis inſecto-
rum nuper emortuorum proprio. Addit Cl. Au-
ctor icones et huius clauariae, et illius cognitas
iam clauariae Americanae, muſta vegetans dictae.

p. 220. 46) D. GOTTLIEB. HENRICI KANNEGIES-
SER de rarioribus quibusdam Aetitis in Holſatia re-
pertis. Commentis de horum lapidum virtute et
loco in aquilarum nidis enarratis, eos vel ſilicum,
vel pyritarum claſſi annumerandos, vel ex calcaria
et friabili componi terra oſtendit. Exteriore co-
lore et figura multum diſſerunt. Describit Noſter
quosdam,

quosdam, quos possidet ipse, interque eos delineatos tradit *Aetio-trochilem*, qui in superficie sua depresso circulum ostendit perfecte rotundum; alium, qui in cauo suo aquilam, alis expansis e nido convergentem, oculo sifit; et alium, qui in superficie externa aquila volantis imaginem habet impressam; in alueo vero aquilam arboris culmini incidentem recondit. Docte dein in nomina vetera Graeca, inque alia horum lapidum attributa inquirit.

49) *De chelelithorum et fabuli renalis analogia*; p. 244.
 Auctore FERDINANDO IACOBO BAYERO. Felli calculi, quorum hic icones sunt adiectae, multum conueniebant cum renalibus in aegra quadam. Inde satis clare patere Nostro videtur, originem eorum non tantum a bile mucosa et crassa, sed e principio potissimum salino ac tartareo, eam concomitante, deriuandam esse.

50) *De obstructione pertinacissima plurium mensium et confluxu symptomatum in una aegrota*; p. 245.
 Auctore D. IO. FRIDERIC. HELMERSHAVSEN. Erat alui obstruc*tio magna cum multis symptomatis*, iisque quotidie proptermodum nouis, a nobis autem hic praetereundis. Sententiam enim suam de hoc morbo et plenum eius exitum in posterum pollicetur Noster.

54) *De cortice hippocastani, eiusque sale methodo* p. 264.
Garryana parato; Auctore GVIL. HENR. SEBAST. BVCHOLTZ. Substitui dicitur posse hic cortex Peruuiano et sal eius aequa, ac cortex hippocastani, vim habere febrifugam et antisepticam. Id quod experimentis chemicis et experientiis praedictis confirmatur. In fine monet Noster, hoc sal corticis hippocastani et id peculiare habere, quod

eius minima portio, in magna aquae limpidae copia soluta, colorem pulchre coeruleum in solutione praeseferat.

p. 277. 57) *De vermis per nares excretis; Auctore IOANNE AVGVST. WOHLFARTH* *).

Ex appendice huic tomo addita sequentia legimus:

p. 3. 1) D. FERD. IAC. BAIERI epistola itineraria ad Ill. TREW: Refert Noster, quae viderit notatu digniora in museo instructissimo Excell. CHILIANI JOSEPHI DE DÜRING, atque alia circa Hilpoltsteinium memoranda, vnde Ellingam Frorum profectus, aulam et artificialia, denique etiam herbas, quas in monte Krazau legit, describit. Pappenheimii promptuarium tabulati fissilis Solenhoffii adiit, quod describit, ibidemque inuenit Polygalam Chamaebuxum LINN. Graefenbergae famosam tiliam vidit atque lapides figuratos disquisivit. Laudat Noster fontem hic nuper detectum, eiusque particulas sulphureas elasticas, partesque subadstringentes praecipuam eius absoluere naturam affirmat. Circa Michelfeld positum lacum immensum Seeweiher describit.

p. 17. 2) *De variolarum infitione num suadenda et dissuadenda?* epistolae Amoeboeaes IX. FRANCISCI Comitis RONCALLI, PAROLINI, et DANIEL. WILM. TRILLERICUM IO. PHILIPPO BVRG. GRAVIO. RONCALLI iam contra Anglos et Gallos hac de re scripsit **), et hic suam sententiam contra infitionem cum his doctis viris ulterius persequitur.

*) vid. comm. nostr. Vol. XVII. p. 159.

**) vid. nou. act. N. C. Tom. II. app. p. 135.

3) *Synopsis methodica stirpium agri Isenacensis*, con- p. 79.
tinuata a I O. F R I D. C A R. G R I M M. Pergit Cl. Au-
 tor stirpes has ordine systematico nominibusque
LINNAEI, alio interdum *B A V H I N I* synonymo ad-
 dito enumerare. Nonnunquam descriptiones, quid-
 quam variantium plantarum adiicit atque nonnul-
 las, non *A LINNAEO* recensitas. *Leontodon hirsutus* p. 82.
 futum differre potissimum ab *hispido* flore aurantio.
Hieracium angustifolium non *finuatum*, *murorum*, et p. 85.
pratense latifolium, non *finuatum maius* ex Cl. *B A V-*
H I N O affert. Nouus videtur *Carduus* foliis pin- p. 88.
 natifidis, interne lanatis, ciliato spinulosis, laci-
 mis lobatis decurrentibus, floribus terminalibus
 congestis, inermibus: de quo, an sit *H A L L. cat.*
Götting. p. 358. quaerit. *Cardui acauli* varietatem p. 90.
 vidit spithameo longo multifloroque caule. *Sera*- p. 105.
piae quaedam ex *HALLERO*. *Carex cyperoides* p. 109.
 montana humilis angustifolia, culmo veluti folio-
 so, spiculis obfesso. *S C H E V C H U*. *agrostis* p. 407.
 t. 10. f. 1. In *Buxbaumia aphylla*, *calyptra*, quae p. 131.
 reuera est, reperiatur medio octobri valde caduca;
 sessilem a se primum in Germania 1759. repartam di-
 cit. *Agaricum mucosum* *S C H A E F F.* *B. S.* n. 31.
 T. 36. referre ait ante pilei expansionem ouum spi- p. 143.
 ci impositum, muco crassissimo, voluae instar ob-
 volutum, ne quidem pluviis emolliendo: qui de-
 inde in maxima fungi parte remanens, hunc ab
 omnibus aliis agaricis istius agri facile diuersum
 reddat. Sunt in fungis plures ex Cl. *G L E D I T S C H*
 methodo recepti; et in genere satis copiosarum,
 quarundam etiam rariorū plantarū est catalogus: in quo optaremus additas frequentiores plan-
 tarum descriptiones.

4) *Triga observationum, farco-hydroceles rarae* p. 160
magnitudinis historias exhibentium, subsunda simul dis-

quisitione caussarum, cur farco-hydrocele in teste sinistro frequentius, quam dextro occurrat? exposita
GEORG. BALTHASAR. STOLLE. Ac primum quidem Noster tres casus notatu dignos farco hydroceles praemittit et in caussas inquirit, cur in sinistro frequentius, quam in dextro ea occurrat. Experientia enim affirmat, testiculos in viris, et ouaria in feminis potius sinistrorum morbos pati, quam dextrorum: item sinistrum testiculum praedextro maiorem esse et feminine pleniorem, **BARTHOLINVS** aliique iam pridem tradiderunt.

p. 174. Totam hanc ad quaestionem ita Noster respondit, ut ne varietatem eius prorsus quidem negat; attamen farco hydrocelen ab interna caussa ortam, sinistrum testiculum solemnius crebriusque infestare, herniam vero carnosam ac aquosam ab externa caussa natam, iam dextrum, iam sinistrum testem lacestere: sin vero citra externam caussam violentiam oriatur haec hernia, ceteraque fuerint paria, eam visitatius saepiusque sedem suum in sinistro potius, quam in dextro testiculo figere Noster contendat. Hac itaque re per veritatem historicam confirmata, ad ipsam structuram corporis illarumque in primis partium progreditur, indeque hanc rem declarare annititur.

p. 175. Sarcocelem Noster non iudicat sarcoma, sed scirrum testiculi, qui oriatur a nimia humorum congelatione, ab obstructis visceribus, in vasa genitalia coacta. Probat enim Noster ex lege hydraulica ab experientia et per experimenta, in animalibus instituta, dein inflammationem testis ipsam oriri, quae transeat in scirrum et cancrum, qui veram sarcocelem constituant. Interea signa effentalia, inflammationem indicantia, sarcoceles enarrat.

rat, et consensum et dissensum aliorum Auctorum
commemorat.

Tum, postquam tradidit Noster hydroceles na- p. 187.
turam et ortum, quae facile cum sartocele fese
coniungit, rationes reddit, a corporis humani fa-
brica depromptas, cur sartocele sinistrum testem
frequentius, quam dextrum soleat occupare. Sar-
cocele est scirrus testiculi, quidquid itaque scir-
rum producit, generandae quoque sarcoceli ser-
vit. Difficilis enim ac impeditus humorum per ar-
terias spermaticas ad testem motus ac per venas
spermaticas ad venam cauam reditus sunt verae et
genuinae sartoceles causae. Hic itus et reditus
sanguinis in vasis spermaticis in sinistro latere po-
tius et facilis impediuntur, quam in dextro. Id
quod ex itinere vasorum eorumque situ, diuersitate,
valuularum in venis defectu, ex maiori sanguinis
copia in vasis sinistri lateris, quam dextri; item ex
valuula, orificio venae spermaticae sinistram in ve-
nam emulgentem laeuam inhiantis, praefixa, quam
Noster quoque inter impedimenta numerat e. s. p.,
clare demonstratur. Vnde intelligitur viam in dextro
latere compendiariam accelerari, in sinistro
vero multo diffusiorem; indeque facilior sartoceles
ortus in sinistro, quam in dextro. Denique refu-
tatur paucis **HILDANVS**, qui Nostri sententiae
non fauet.

5) **FELICIS VALLE**, medici Taurinensis, Flo- p. 204.
ra Corsica, ex ipsius schedis collecta a CAROLO AL-
LIONIO, aucta ex scriptis Dn. JAUSSIN, et pu-
blicum in usum communicata a D. NICOLAO LAV-
RENTIO BVRMANNO. Ex amore erga res na-
turales Cl. VALLE in insula Corsica medici Ca-
strensis prouinciam in se suscepit, atque plantas,
conchylia, et insecta studiosissime collegit. Ast in-

- opinata morte creptus plures obseruationes ipsius
que rerum naturalium collectio, maxima ex parte
perditae fuerunt. Cl. ALLIONIVS summa cum
obtinuit plantas circa Sauonam in montibus Alpinis
prope Segusium, Exilles et Fenestrelles crescentes;
easdemque edidit titulo: *Florulae Corficae*, has au-
etas ex obseruationibus et additionibus, cum prius
144. fuerint, nunc 349. sint, Cl. IAUSSIN, nuno
III. BVRMANNVS ordine alphabetico communi-
cat, nominibus LINNAEI, aliisque synonymis et
iconibus bonis allatis, omissis tamen descriptioni-
bus. Occurrunt igitur satis rariores plantae, quas
tamen omittere iubet breuitas: nouas tantum com-
p. 218. memoremus. *Cistum tarofsum*, arborefercentem si-
pulatum, foliis oppositis linearie lanceolatis. AL.
P. 219. LION. Fl. Cors. 207. BARREL. ic. 446. *Cistum Al-*
lionii, suffruticosum stipulatum, erectum, foliis ob-
longo ouatis acuminatis, subtus subincanis, mi-
p. 221. nime ciliatis. ALL. Fl. Cors. 207. t. 2. *Convolvul-*
lum Corsicanum floribus intus albis, extus purpu-
reis, semine anguloſo. IAUSS. Mém. de Cors.
p. 226. p. 394. *Euphorbia cuneiformem*, vmbella quadri-
fida, bifida, foliis cuneiformilinearibus tridentatis
p. 236. ALLION. Fl. Cors. 209. t. 3. *Mercuriale Corfi-*
canam foliis crassis, floribus albis tenuioribus den-
sis ac racemosis, vnico fructu nodoque. IAUSS.
p. 209. l. c. p. 390. Sunt etiam vno ordine hic descripta
quaedam Zoophyta, vt *Alcyonium cotoneum* PALL.
Zooph. 359. DONAT. Adr. t. 9. *Corallina officina-*
lis LINN. et *androsace* PALL. *Zooph.* 430.
- p. 225. 6) *Therapia scabiei epidemicae per diurefin, noua,*
secura, secundum naturae mechanismum exacte ac-
commodata et per ipsam experientiam confirmata
CHRIST. L VDOV. FRIDER. LINCKIO, Med.
Lie.

Lic. Quemadmodum purpura *) aliaque exanthemata per diuresin possunt curari: ita et scabiei therapia per diuresin a Nostro proponitur atque experientia hic confirmatur. Tot inter diuretica elegit sibi Noster liquorem nitri fixi, remedioque huic simplici insignem diureticam virtutem largitur. Est nimis liquor hic solutio salis illius alcalino sulphurei, ex nitro per deflagrationem ope carbonum pulueris impetrati; coloris, si rite elaboratur, rubicundi; plerumque vero citrini, saporis alcalini, ignei, fortissimi **). Inde fit, ut sit ille potentissimum resoluens, neruos renales stimulans, hanc secretionem et excretionem in renibus adiuuans et ob phlogisticum principium virtutem anodynā exserens remedium, nec cum oleo tartari per deliquium comparari possit. Exhibuit Noster illum, praemissō laxante, vehiculo aquoso; et aliis decoctum radicum simul suasit, aliis quoque simplicem aquam eodem cum successu exoptato. Aliis symptomatibus accendentibus, e. gr. doloribus in vrethra ex acrimonia, pilulis ex sapone Veneto et semine lini; motibus febrilibus, cortice Noster usus est. Topicis remediis non adeo fauet
Cl. Auctor.

Hepar sulphuris, quod saponis mineralis et p. 279. miri nomen simul meretur, iusta aquae simplicis quantitate solutum, et interne usurpatum, in scabie, multis obstructionibus viscerum nobiliorum, nec non externe in ulceribus quoque inueteratis malignis posset effectum praestare exoptatissimum.

Tandem Noster tres addit obseruationes, qua- p. 280.
rum una spectat infantem neonatum sexus sequio-

H 5 ris,

*) v. Cl. MAVCHARTI diff. therapia purpurae, recep-
tiori tutior solidiorque.

**) Dispensatorium Würtenbergicum, ubi Noster prae-
parationem quidem, utilitatem in praxi tamen non
reperit.

ris, e cuius genitalibus sanguis floridus emanabat per octo dies et post quatuor hebdomadas, ille fluxus sanguineus ut menstruus redibat: Altera anginam, et phthisin ex suppressione lochiorum tertia continent.

Finiunt hunc tomum memoriae W E R L H O F II^{*)}, G I N A N N I ^{**)}, B U C H N E R I ^{**}), T R E W T).

XV.

Neues systematisches Conchylien-Cabinet, geordnet und beschrieben von FRIEDRICH HEINRICH WILHELM MARTINI, der Arzneygelahrtheit Doctor und approbirter Practicus in Berlin, Mitglied der Römisch-kaiserlichen Akademie der Naturforscher, der fürstlich Hessischen Gesellschaft der Wissenschaften und der Lausitzer ökonom. physikal. Gesellschaft, und unter dessen Aufsicht nach der Natur gezeichnet und mit lebendigen Farben erleuchtet durch Andreas Friedrich Happe, Berlinischen akademischen Naturalienmaler. Zweyter Band. Nürnberg, bey Gabriel Nikolaus Raspe 1773. 4. mai. 2. Alph. 3. Bogen, nebst den 32—65 Kupferstafeln.

i. e.

Nouum et systematicum museum conchyliorum dispositum et descriptum a FRIDERICO HENRICO GUILIELMO MARTINI, M.D. cet. et sub eius inspectione ad naturam delineatum viuisque coloribus illustratum ab Andr. Frid. Happe. Volumen II.

Laeti

^{*)} vid. comm. nostr. Vol. XIV. p. 703.

^{**) v. ib. Vol. XIII. p. 355.}

^{***) v. ib. Vol. XVI. p. 167.}

^{t)} v. ib. Vol. XV. p. 712.

L aeti videmus, utilissimum hunc librum a Cl. Auctore omni diligentia summaque cura et studio ita continuari, ut indies perfectior splendidiorque evadat. Neque nostra igitur eget commendatione liber, qui et per se est acceptissimus, et a tanto Viro conscribitur studiosissime, prudentissimeque dirigitur; neque opus est, ut plura de institutis atque legibus seruatim a Cl. Auctore prae loquamur, cum in prioris voluminis *) recensione haec satis superque indicauerimus. Hinc ea tantum, quae ad maiorem huius voluminis perfecti onem spectant, tangamus. Usus nimirum Noster est in hoc volumine, praeter alios supra **) dictos libros, operibus PETIVERI, SLOANE, BROW NIA ***) et GREWII; e quibus Anglica nomina desumit, et museo Gottwaldiano. Praeterea quoque operis Knorriani quartam partem et museum Koenigianum in consilium duxit. Ex quibus quidem omnibus plurima cum in libri elegantiam, tum in Lectorum utilitatem multo studio Cl. MARTINI collegit. Atque constituit secum, ut omni modo perfectior fiat liber, additamenta vel corrigenda, quae prius promiserat sigillatim edere, nunc demum perfecto opere, quod septem finietur voluminibus, coniunctim publici iuris facere. His prae missis nunc ipsa testacea ad ductum ordinis Martini enumeremus, nominibus Linnaeanis.

Classis prima: Testae vniualues.

Ordo II. turbinatae.

Lib. II. Clauicula patentiore seu productiore.

Sect. III. *Cochlides volutatae* ore vtrinque dentato, vel angusto, longo, vel breviori dilatato.

Genus

*) v. commun. nostr. Vol. XVII. p. 230.

**) vid. ibidem.

***) vid. ibid. Vol. VI. p. 263.

p. 20. Genus III. Cochlidies galeiformes: *Cassides* (Cap. IX.) *).

Spec. I. Verae.

α) vel triangulares, vel ouatae. *Buccinum* ^{rum}. *B. glaucum*, *B. cornutum*. Ad hanc refert Cassidem cornutam maximam, rim angusta, vtrinque dentata, dorso punctis sculptis vario et cornuto. L. S. T. tab. 1006 vel 1008; Cassides enim cornutae, adultiores factae minora cornua amittunt, et 4 vel 5 obtusa tantum retinent. *B. flammneum*, *B. tuberosum*, *B. testiculus*, *B. plicatum*. His adduntur a Cl. Auctore *Cassis nodosa verruculata*. *Cassis granulata* et *fasciata*, rarer. vid Seb. III. t. 73. f. 1. 12. 13. *Cassis fasciata tenuis*, *ouata*, *labio acuto*, nusquam descripta. *C. pennata imperfetta*. Hanc, a KLEINIO §. 187. n. 33. p. 69. *Volutis annumeratam*, Noster huic generi recte reddit.

β) verae laeues, vel nodosae, vel striatae, ventricosae, Venterculi. *Buccinum Areola*, cum quibusdam varietatibus. *B. Pomum*, *Murex Anus*, eiusque varietas *alba*, rarer.

γ) depressiae, vel striatae, *Buccinum echinophorum*; vel clathratae, *Buccinum decussatum*, eiusque varietas, *fasciis flavis*.

δ) fimbriatae vel nodosae, vel laeues. *Buz. Erinaceus*. *B. Vibex* et *Cassis laevis* *dorsifera* Nostri.

Spec. II. Semicassides Galeodes.

α) pyriformes, ore inermi, subouato: *Murex Melongena* et *spinosa*, et sine spinis; atque *Cassis aspera RVM PH.*

(β) irre-

*^o) Praemittitur lecta dignissima historia et de structura Cassidum, et de animalibus, quae testas inhabitant, ADANSONO sumta.

β) irregulares, labio interno calloso, repando.

Bucc. Arcularia, eiusque varietas, minor.

Genus IV. *Cochlides porcellanoides* (Cap. X.) p. 103.

Spec. I. verae, *Frutus Corni a Nostro dictae*.

Voluta Persicula, eiusque varietates.

Spec. II. *spuria*, *Pruna* vid. GVALT. t. 25. B.

Spec. III. *torosae*, fimbriatae, clauicula elongata, columella quadridentata, *Cucumeres*.

Voluta Glabella.

Genus V. *Cochlides cylindroideae* (Cap. XI.) p. 116.

Spec. I. Aures Midae, vel fimbriatae, vel non fimbriatae, rima elliptica angusta, columella plieato dentata. *Voluta Auris Midae*, cuius multas rariores dat varietates, quarum rarior *undulata laevis*, flammis perpendicularibus luteis, vel fuscis depicta*).

Spec. II. Columbulae incubitantes. *Voluta mercatoria*.

Spec. III. Nuclei oliuae. *Voluta rustica*.

Genus VI. *Cylindri* **) (Cap. XII.) p. 139.

Spec. I. ventricosi, clauicula sulcata, breui, acuminata.

α) Maiores. *Voluta oliua*. Huc referendae *Sepultura Principis*, *Castra Turcica et Nigrita*, seu *Dactylus Franciscanus* KLEIN. *V. porphyria*. *V. hispidula*: his addit rariores, acute marginatam, ex fusco vndatam etc.

β) Minores. *Micæ RVM PH.*

Spec. II.

* Rarissima huius sunt exempla, quæ sinistrorum sunt volutae, quarum historiam dabit Cl. CHEMIZ, Pastor Helsingorenus, ut appendix huic operi annexetendam.

**) Animalia in eo, ab animalibus *coclearum porcellanoidum* differunt, quod oculi in media tentaculorum parte sint siti, cum in illis in basi ponantur; utraque ad limaces pertinent.

Spec. II. ventricosi, columella callosa, clauicula elongata. *Viriculi callosi.*

Spec. III. tenues longi, clauicula elongata.

a) columella dentata; cylinder venosus et maculatus, marmoris in modum variegatus, et aranearum telam repraesentans Nostri.

β) edentuli. *Conus Nussatellana. Bulla Terebellum.*

p. 195. Genus VII. *Coni, Volutae* *). (Cap. XIII.)

Spec. I. clauicula seu basi obtuse pyramidata, laeui,

a) corpore tereti, elongato. *Terebella. Conus Clavus. C. russicus* **). *C. Spelatum. C. Virgo. C. aulicus. C. Textile et C. Architalafso Araucano congenere, Nostri rarior.*

β) breuiores, ventre tumidiori, basi pyramidata. *Leo furens RVM PH. Conus Iaspis MART. et Monachus. C. hebraeus. C. Mercator. C. Papilio β. C. genuanus. C. granulatus. C. Ammiralis s. Cedo nulli, ordinarius, summus, occidentalis, C. Araucanus.*

Spec. II. teretes, oblongi, basi in medio acuminata. *Conus Magus. C. generalis et C. Amadis Nostro dictus.*

Spec. III. breues, *C. veri, basi lata, planicula. C. Virgo?* *C. minimus. C. figulinus. C. Senator. C. capitaneus. C. miles. C. bottlinus. C. litteratus. C. glaucus.*

Spec. IV. basi muricata, vel coronata, vel pilosa. *C. rete aranearum d' ARGENT.*

C. Ru-

*) Animalia *Limaces*, oculis apice tentaculorum propioribus paruis, operculo ouali pedis extremitati annexo; quod ideo datum Nostro videtur, vt ne nimis se contrahat animal: praeterea in quibusdam speciebus variant animalcula colore, magnitudine etc.

C. Regia Corona M A R T. *C. Ammiralis India-
rum occidentalium M A R T.* *C. varius* et rario-
teres, quem *Ammiralem Conorum variorum no-
minat*, nusquam descriptus, nisi in catalogo
Cl. M E V S C H E N. *C. marmoreus.* *C. nobilis.*
C. imperialis. *C. rusticus.* *C. Stercus musca-
rum.* *C. Princeps?* *C. striatus.* *C. Geogra-
phus.* *C. Tulipa.* *C. bullatus.*

XVI.

Censura librorum Hippocrateorum, qua veri
a falsis, integri a suppositis segregantur.
Collegit ex optimis quibusque auctoribus,
**EROTIANO, GALENO, HIER. MERCV-
RIALE, FOESIO, CLERICO, IO. ALBERT.**
FABRICIO, HALLERO aliisque, omnia re-
censuit, diiudicauit, nouumque in ordinem
redegit **D. CHRIST. GODOFRED. GRVNER.**
Vratislaviae 1772. 8. pl. 15.

Non contemtus caussa factum est; sed quibus-
dam aliis caussis, quas hic commemorare ni-
hil attinet, sumus impediti, quo minus citius hunc
libellum indicaremus. Procul enim abest, vt il-
lum negligendum contemnendumque putemus, vt
sedulo laudandum commendandumque censemus
tronibus. Praesertim cum nostra aetate, in tanto
Graecarum Latinarumue litterarum contemtu raro-
CORNARII, SCALIGERI, MERCVRIALES et
FOESII reperiantur, qui veteres Medicos non
modo diligentissime cognoscant, sed etiam scriptis
suis probabiliter illustrent.

Sed ad rem ipsam accedamus, breuiterque enar-
remus, quid **Cl. GRVNER** hic praestiterit. Atque
cum praeuideamus fore, vt liber hic propter digni-
tatem rei, elegantiamque verborum aliquando a **Cl.**

Auctore

Auctore iterum edatur: adiunximus quaedam ex nostra sententia, quae forsan in posterum attendi possint. Primum versatur Cl. Auctor in universis rebus, quibus librorum Hippocrateorum vis atque auctoritas continetur, explicandis. Disputat enim de modo, quo veris falsi libri potuerint immisceri; de notis iis, quibus Hippocrateorum integritas possit internosci; et de testimoniis veterum recentiorumque scriptorum, quod hanc librorum **HIPPOCRATIS** auctoritatem. Quae de interpolatione primum et falsorum librorum suppositione disputantur, non modo vim ad indicium de his libris recte faciendum habent: sed et ad ceteros antiquitatis libros, qui hominum vel fraude, vel stultitia ita sunt corrupti, commode possunt accommodari. Huius rei quidem prima ac praecipua causa esse videtur **PTOLOMÆI** et **ATTALI** aëmulatio, nec non bibliothecæ Alexandrinae desflagratio. Cum enim omni tempore **HIPPOCRATIS** fama et auctoritas apud omnes maxima fuisset, et **PTOLOMÆVS ATTALVS** quecumdem tempore optimos quosque libros magno pretio compararent: sane lucri cupiditas nonnullos incitauit, ut, quo pluris venderent, suos libros **HIPPOCRATIS** magni nomine inscriberent. Id ipsum quoque, bibliotheca Alexandrina incendio, militum Caesarianorum culpa, consumita, accidisse admodum verosimile videtur Nostro. (Nobis haec conjectura esse videtur. Non facile enim id fieri potuit propterea, quod, praeter Alexandrinam bibliothecam, etiam aliis in terris et publicae, et privatae erant bibliothecae, vbi **HIPPOCRATIS** antiqui libri extarent).

p. 5.

Quae Auctor disputat de causarum inuestigatione, vnde tot diuersitates et repugnantias in **HIPPOCRATE**

FOCRATE

POCRATE dimanarint, nobis minus probantur. Primum enim non de caussis lectionum variarum erat quaerendum, sed de libris in vniuersum. Deinde, praeter incuriam librariorum, inscitiam et malignitatem, etiam aliae quaedam erant commemoranda caussae eiusmodi librorum corruptionis. Denique ad suam sententiam de caussis singulorum lectorum corruptionis stabiliendam vtitur auctoritate **GALENI** et **SORANI**. At vterque locus exponit de libris vniuersis.)

Ad notas, quibus genuini **HIPPOCRATIS** li- p. II. bri a spuriis discernuntur, refertur primum orationis *breuitas*. (Hic propter vsum tironum, qui- bus eiusmodi liber aditum ad **HIPPOCRATIS** le- lionem patefacere debet, breuiter, salua perspi- cuitate, vis et natura breuitatis Hippocraticae ex- plicari potuisse, eaque idoneis exemplis compro- bari. Praesertim cum, quae in vniuersum de bre- vitate orationis in rhetoricis traduntur, non suf- ficiant semper et vbique ad Hippocraticam intel- ligendam.)

Deinde *Dialectus Ionica*, qua verum **HIPPO-** p. 16. **CRA**TEM vsum esse satis constat, non tamen ne- glecta vetere Attica orationis forma. (Res sum- matim hoc redit: primum dialecti Graecorum non ita inter se differunt, vt non quaedam com- munia et verba singula, et iuncta, formaeque in illis deprehendantur. Deinde dudum est obseruatum et satis demonstratum a viris eruditis, dialectum Atticam et Ionicam antiquissimis temporibus vnam fuisse. Id quod vel ex eo fit clarum, quod Ionia fuerit Atheniensium colonia. Igitur mirum non est, quod etiam posterioribus temporibus Ionica dialectus, quam proxime saepenumero ad Atticae similitudinem accedat). Quae Cl. Auctor de ra- p. 19. tione, cur **HIPPOCRATES** multis obscurus vi- Tom. XX. Pars I. I deatur,

deatur, (vti et interdum est) disputat, erant pauloco-
piosius explicanda et exemplis illustranda, vt ex eo
ipso nota et regula efficeretur, ad quam libri ge-
nuini a spuriis discernerentur. Veluti, vt quae-
dam tantum delibemus, genus dicendi Hippocrati-
cum, saepe paulo difficultus et obscurius oritur
vel ex breuitate ob ellipies, trajectiones, aliasque
caussas; vel ex usu vocabulorum, quae aut Ionibus
veteribus sunt communia, aut **HIPPOCRATIC**e
tusto propria; vel ex verbis iunctis paulo rariori-
bus, et omnino quadam orationis forma, quae
non uno modo est intelligenda et iudicanda.

p. 21. Tertiam notam Auctor ponit in *grauitate* or-
tionis atque *simplicitate*, ita vt vel nunquam, vel
raro admodum ratiocinia sententiasque, quibus ob-
seruationis alicuius aut pracepti reddatur ratio,
adiungat **HIPPOCRATES**.

p. 23. Postea Cl. Auctor accedit ad recensendos scripto-
res, quorum studium in distribuendis indicandi-
que Hippocraticis libris versatum fuerit. Hi autem
sunt duplicis in primis generis: alii enim libros ob-
rationem argumenti tantum in quasdam redigunt
classe; alii vero genuinos a spuriis discernere co-
nantur. Ad prius genus pertinent **EROTIANVS**,
GALENVS, **PALLADIUS** et **SVIDAS**. Sed ad
posterioris referuntur recentiores aliquot, vt **LVD.**
LEMOSIVS, de quo nihil assert Nostrer propterea,
quod eius liber, qui inscribitur *Judicium operum*
Hippocraticorum, nunquam sibi visus fuerit: **HIE-**
RON. MERCVRIALIS, cuius rationem distribuen-
di et iudicandi, vt praceptis dialecticorum et cri-
ticorum minus conuenientem repudiat et conde-
minat; et nostra aetate, qui exortus est **Cel. HAL-**
LERVS. Verum Viri ceteroquin doctissimi et
praestantissimi ratio improbatur. Nam cum ipse

HALLE

HALLERVS fateatur, se non satis profunde lin-
guam COI esse meditatum, et se potius de arbitrio
POESII aliorumque editorum pendere: facile intel-
ligi ait Noster, eius auctoritatem hoc in genere,
vbi semper fere etiam sermonis Hippocratici est
ratio habenda, magnam esse non posse. Hinc
etiam factum esse, vt eius argumenta ad suam sen-
tentiam stabiliendam admodum sint leuia et lu-
brica. Atque omnino ab Ill. HALLERO in eden-
do HIPPOCRATE vix satis diligentiae, quae re-
quiritur, esse adhibitum.

His disputatis, Auctor ipse ad genuinos et spu- p. 39.
rios libros iudicandos accedit. Ad genuinorum
classem referuntur, Ὀρκος: Α'Φοξισμοι, praeter se-
ctionem octauam et alias nonnullos aphorismos,
qui in superioribus hodie extant sectionibus: Περὶ
αἵρεων, ιδάτων καὶ τόπων: (Sed tamen ab interpo-
latione liberum illum non esse arbitramur. Certe
locus, pag. 72. edit. FOES. Eἰσὶ γὰς Φυσιες — καὶ
καὶ nobis HIPPOCRATIS magno ingenio indi-
gnus, et scioli cuiusdam glossema redolere vide-
tur.) Περογνωστικὸν, qui liber longe praestantissi-
mus et cognitu utilissimus iudicatur recte: Περορ-
ηνον alterum: Κατ'ιντεῖον: Επιδημιῶν liber pri-
mus et tertius: περὶ διαιτης ὄξεων: Περὶ τῶν ἐν κε-
φαλῇ τεματῶν: Περὶ αὔγυμῶν. Verum ad supposi- p. 73.
tos libros, qui vel subtilius, quam par erat, scri-
pi sunt, vel ceteris Hippocrateis monumentis re-
pugnant, vel a genere dicendi Hippocratico ab-
horrent, vel auctoritate veterum improbantur, re-
ferendi ex mente GRVNERI nostri sunt reliqui li-
bri, qui vulgo sub nomine HIPPOCRATIS edun-
tur. His inserta quoque est parua disputatio de p. 148.
Anatome HIPPOCRATIS, an secuerit corpora hu-
mana, nec ne? Viri eruditi de hac re inter se non

consentiantur. Alii enim putant, **HIPPOCRATEN** summa anatomie scientia fuisse praeditum. Alii qui ob ignorationem litterarum veterum, ignorantiamque quandam turpissimam et stultitiam, vetera contemnunt, nec, nisi recentiorum sapientiam, si Diis placet, amandam, descendam et colendam putant, nostrum **c o v m** nugatorem, et cognitione corporis humani omni destitutum esse fingunt, et quae est stultitia seculi, aliis suum errorem obtrudere cupiunt. Auctori Cl. media via incedere placet, ita, ut neget **HIPPOCRATEM** rudem plane fuisse cognitionis corporis humani, sed contendat, illum corpora humana nunquam dissecuisse, nec ei per gentis suae superstitionem licuisse.

Haec sunt, quae nobis de summa libelli dicenda videbantur. Ceterum neminem, opinamus, poenitebit librum ipsum legisse. Atque in primis illum cum vniuersitate bonarum litterarum studiosum in primis artis salutaris cultoribus etiam atque etiam commendandum esse censemus. Etenim si non alium fructum inde percipiunt; certa hoc non carebunt, ut intelligant, quid et quomodo **HIPPOCRATES**, quem parentem medicinae vocant, scripserit.

XVII.

Miscellae veritates de rebus medicis. Fasciculus primus. Auctore IOANNE HENRICO LANGE, M. D. Physico Luneburgensi, Acad. Caesar. Nat. Curios. Sodali, et Facult. Med. Kiloniensis adiuncto. Impensis Io. Friderici Wilhelmi Lemke. Luneburg. M DCC LXXIV.
8. plagg. 8.

Operae omnino pretium ducimus libri huius, veritates certe medicas continentis, facere mentionem. Laudamus Cl. Auctoris consilium, quo ipsas res, sine ambagibus, breui et incomto, sed Latino sermone Lectoribus proponit: atque optimus, vt promissa reliqua obseruata quam primum publici iuris faciat. Continentur hic plura, quae attente ipsa legere merentur. Nos quaedam tantum deligamus.

Chaerefolii virtutem antihydropicam laudat. p. 1
 ALHARDII puluerem, qui e tribus Scammonei partibus, et vna parte opii, tostis, constat, recte damnat. Euacuationes vernales corpus nostrum p. 3 magis ad morbos disponere putat, quam vt ab illis liberent. Moxae aut vesicatorii crebriorem applicationem in loco dolente esse mali ischiatici vnum remedium. WERLHOFII vnguento contra scabiem, quod ex vnguenti pomati vncia vna, et mercurii praecipitati albi drachma vna constat, addi optime ait oleum tartari per deliquum: atque tum ob virtutem exsiccantem singularem ad scabiem humidam, tineam et ad vlcera sordida sananda maxime conducere. Haemorrhoidibus coecis, p. 7 quas diligenter et caute tractari oportet, optime mederi pulmentum ex malis acidulis et vino rubro, Pontac dicto, coctum, quod ope linteui, repetitis

- vicibus, anno impositum, citum praestat leuamen.
- p. 9. Contra carcinoma vnguentum a **B A S I L I O V A L E N T I N O** laudatum, commendat, quod ex olei hyperici vnciis tribus, ol. oliuarum vncia vna et dimidia, ol. vitrioli vnciis tribus consistat; atque aqua edulcoretur: illudque cum **K O R T H Q L T I I** celebrato remedio *) conuenire forsan coniicit. Laudat remedium ad partum ciendum, constans ex foliis lauri, aut baccis eiusdem recenter fiscatis et in puluerem redactis, quibus oleum oliuarum ad consistentiam vnguenti admiscetur.
- p. 15. Infusum e baccis iuniperi in eiienda matre calculosa laudat; deditque eius oleum destillatum cum aqua Petroselini iis, qui gonorrhœa et telliculo venereo, a seminis concitati subita suppressione ortis, laborabant cum felicissimo successu: Eo tantum betulae succo, qui e superioribus fauciatis eius ramis destillat, crassitiem circiter trium digitorum habentibus, in podagras et lithias eos acerbissimis tormentis mirabiliter est adiutus Cl. Auтор.
- p. 21. In scorbuto inueterato *Sedum acre* LINN. cum lacte caprino paratum iuuare. Fructulo sacchari Canariensis albissimi liquefacto, atque in cellam ad fluorem vsque reposito, tunique papillis applicato, omnes fissuras breui consolidari. Dissoluit Auтор petroselino conciso, et aegrotantis vrina leuiter cocto, parti laesae calide imposito, recentes matmarum scirrhos, qui cicutae et mercurii vniuere recusarent. Sulphuri, praeter diaphoreticam, etiam roborantem tribuit virtutem, qua in diarrhoea, dysenteria ac saliuatione laudabilia edat effecta. Antinephriticum vnum Noster offendit in pilulis, quae ex therebinthina Veneta et cascarillas extracto
- p. 23. p. 25. p. 26. p. 29. p. 31.

*) vid. A. Vratisl. tentam. VII. p. 108 seq. tent. XIV.
p. 459 et 672.

extracto, aequali portione mixtis, cum aqua nymphaeae parantur.

Sanatos meminit Cl. Auctor multos, qui sub p. 33. phthiseos initium consugerent ad pultem, ex secalina farina, aqua pura et butyro insulso paratam: quam matie per aliquod tempus sumerent. Ra. p. 39. phani rusticani (*Cochleariae Armoraciae*) succum expressum aduersus rheumaticos affectus valentissimos optimo cum successu adhibuit. In morbis p. 44. exanthematicis camphorae usum reiicit: idque in primis e natura remedii, et morborum ita explicat. *Esse quemvis globulum sanguinis, in sua natura et pilulari subsistente confueratum, non, nisi volumen fibrarum subtilissimarum, circa commune centrum, pressioris ab omni parte aequabilis ope, in figuram sphæricam complicatarum: pressione maiori hos globulos in fibras tenuissimas resolui, atque sub forma partis lanuginosae in sero innatare: hanc lanuginem partium solidarum iacturam reparare.* Calorem febrilem hanc pressionem maiorem praestare posse. Atque vermiculos, in febricitantium sanguine ab aliis visos, esse fibras se motilantes. Resolutio igitur sic sanguine, non esse danda resoluentia, & quorum sit numero camphora.

Ab hepatis et lienis obstructione multos sanavit extracto absinthii, quod sapone Veneto mixtum esset, et pilularum forma datum. Puluerem, qui p. 57. ex marrubii foliis paratur, omnibus aliis remediis, propter virtutem insignem, viscidam materiem solvendi, antefert irratinate humido et quoquis pulmonum infarctu sanandis. In tarditate aurium, p. 66. quae obstructioni ductus Eustachiani ortum debet, scilla est adiutus, eamque coniunxit cum floribus cassiae cinnamonomeae. *Phellandrium seu foeniculum aquaticum optimum traumaticum iudicat.* Cicuta non fudit; vel tantum in partes, vrinae dicatas, p. 71

- p. 74. tas, agere concedit. Pinguedinem viperinam ran-
- p. 77. cidam in vngue oculorum laudat. In fluore albo,
- a menstruorum suppressione orto, camphoram, suc-
- cino albo praeparato et nitro combinatam, feliciter
- p. 81. exhibuit. Brassicam et antiquitate, et viribus esse
- insigne remedium, brodiumque eius in pectoris
- p. 85. morbis esse laudandum. Acinos mali citri speci-
- ficam contra ascarides virtutem possidere.
- p. 99. Aduersus arthritidem vagam decoctum folio-
- rum vrticae vrentis minoris omnibus antimoniatis
- p. 102. antefert. Oleo succini magnam esse vim in suble-
- vanda oculorum debilitate, eorumque acie resili-
- tuenda; praesertim si ei radix valerianae silvestris
- p. 117. addatur. Mercurii sublimati corrosiui in lue vene-
- rea vim laudat, si cum aqua ita misceatur, vt eius
- drachmae duae in aquae fluuialis vnciis duodecim,
- per eam temporis morain, qua oua indurescunt,
- coquantur; tum reponantur in cellam, donec mer-
- curius, instar coaguli, fundum petat, aqua superna-
- tans caute separetur, et aliquoties per gossypium
- traiciatur. Huius liquoris aegro, pro virium ra-
- tione, vna vel duae sunt dandae drachmae, dilutae
- in aquae simplicis parte aequali. Idem praeferat
- hic liquor, naribus attractus, praesertim in ozaena.
- p. 126. et ophthalmia venerea. Olei Kaieput solam esse
- vim antispasmodicam, nec alias: hinc in cardialgia
- colica spasmodica, epilepsia, atque aliis eius gene-
- ris morbis illud commendari.

XVIII.

Medical essays by JOHN ARMSTRONG, M.D.
Physician to his Majesty's Army. London.
Printed for T. Dauies, Russel-street, Co-
rent-Garden; Bookseller to the royal Aca-
demy. MDCCCLXXIII. fol. min. plagg. 11.

i. e.

Tentamina medica, Auctore IOANNE ARM-
STRONG, M.D.

Sermone vtitur Cl. Auctor nimis verboso, ac po-
tissimum de febribus earumque cura agit. Quae
hic continentur, agunt 1. *de theoria*; vbi omnem p. 1.
vanam existimat, nihilque fructus ex doctrina de
secretione vel etiam circulatione sanguinis in pra-
xin redundasse, quod nobis videtur, falso affirmat.
Recte ceteroquin vrget, vt diligenter obserua-
tiones instituantur.

2) *De instrumentis medicis.* Omni morbo a na- p. 6.
tura esse tutum specificum. Nondum vero hacte-
nus hic satis esse detectum. Medicamenta simpli-
cia esse danda, vt vis eorum intelligatur; cognita
hac, aliud posse addi. Laudat hic *mixturam sali-*
nam, quae vires naturae iuuet.

3) *De febribus*, praecipue neruosis, quarum p. 9.
causa sit nimia acrimonia sanguinis, quae augea-
tur eius diminutione: esse eum hic floridum, te-
nuem, vt in hysterico et maniaco morbo: languo-
rem deberi septico, deleterio non coagulabili spi-
ritui (*Gas*): non esse in febribus in Anglia dies cri-
ticos, neque signa certa de periculo morbi.

4) *De venaelectione remedio primario in febribus*, p. 13.
et quidem inflammatoriis. In pleuritide, cum vir-
robustus quinto iam die ea laboraret, eam vsque
ad symptomatum remissionem repetitam ut ilissi-

mam est expertus. Tum de noxis ex incauto eiusdem usu.

- p. 16. 5) Monet in acutis morbis larga incisione subito esse emitendum sanguinem; si vero sanguis emissus, frigidus factus, sit floridus, resolutus, et viscidus, venaesectio est intermittenda.
- p. 19. 6) *De ulceratoriis*, quae, si pectori, ventriculo vel abdomini imponerentur, multis horum viscerum periculis morbis mederi posse putat.
- p. 20. 7) *De cardiacis in febribus*. Vinum optimum habet cardiacum: dedit illud ad mensuram et dimidiām intra viginti quatuor horas in febre a debilitate neruosa cum optimo successu. Utile etiam in tali febre inuenit balnea pedum ex aqua calida, ac postea ex vino calido vel spiritu vini.
- p. 22. 8) *Aeris liberi accessum et puritatis observationem* maxime utile habet, ut quoque
- p. 25. 9) *Balnea frigida* in omnibus febribus: haec potissimum in non inflammatoriis, si cortex non sufficit: quae, si pressione corpora laedant, transfundenda sunt in corpus.
- p. 29. 10) Si in febribus aeger quaedam vehementer appetit, quaecunque demum sint, danda esse: sicque plerumque aegrum curari; sin contra, mori.
- p. 32. 11) *Aerimoniam subacidam in arthritide latere* ideo putat, quod soda afficiantur arthritici, atque plerumque sint potatores potuum acidorum, extenturque dolores e tali potu. Hinc antacida, praesertim vitam laboriosam morbo esse opponenda. *Rheumatismum* plane differre ab ea; frigidum esse interdum ulerosum, interdum haemorrhoidibus siccis (coecis) iunctum: forsitan hinc ulcersa caussae haemorrhoidum coecarum? Coniuncti sunt cum rheumatismo dolores dentium, atque clavos. Noster putat surculos eiusdem.

XIX.

Kurze Anweisung Insekten zu sammeln, entworfen
von AVGUST CHRISTIAN KÜHN, der Arz-
neywissenschaft Doctor. Eisenach, in Verlag der
Griesbachischen Hofbuchhandlung. 1773. 112
Seit. in 8.

i. e.

Brevis institutio ad colligenda insecta, Auctore
AVGVSTO CHRISTIANO KÜHN, M. D.

Ad capiendos *Papiliones* vtitur Cl. Auctor reti- p. 17.
culo, quod vlnae longitudinem latitudinemque aequet, ita quidem, vt illud ambabus manibus expansum super papilionem iaciat, atque postea inferius contrahat reticulum, cauteque illum prehendat. *Sphinges* vero melius capi afferit instrumento, ad hunc vsum vulgo adhibito (*Klappe*). Afferit et alias ad inueniendas *Phalaenar* notatu dignas obseruationes. *Phalaenar* nocte lucerna capi notum est: addit tamen Auctor, esse tantum mares, qui aduolent.

De modo querendi et colligendi laruas *Lepi-* p. 27.
dopteron utilia dat Cl. Auctor praecepta: suadet que recte in primis omnibus entomologis plantarum cognitionem. Erucarum quasdam species enumerat. Primo vere iam in apricis locis, versus mediem sitis, querendae sunt quaedam species. Serotinae non colligendae, neque laefae ab *Ichneumonibus*, (nisi quis Ichneumones cupiat). In Thuringia interdum laruas *Sphingis Atropos* non adeo esse raras; vesique *Solano tuberoso*, et praesertim circa hortos, domos, arbusta atque arbores commorari. Laru*a Sphingis Nerii* etiam in Thuringia in *Viburno Tino* et *Nerio Oleandro* inuenta est. Noctu esse querendas quoque quasdam laruas.

De

- p. 49. De ratione nutriendi laruas atque earum metamorphosi in pupas. Schema horti entomologiae reliquae curae. Praesertim puritas et liber accessus aeris suadentur. Mauult Cl. Auctor nutrire laruas in vitrore campanis, quam ligneis in scatulis.
- p. 69. Coniicit postea, quamlibet pupam propriam quasi habere atmosphaeram: Atque, qua ratione pupas *Sphingis Atropos* feliciter metamorphosir subire expertus sit, refert.
- p. 73. Praeparatio Lepidopterorum, et conseruatio ab Auctore describitur. Ad alas explanandas vtitur laminis vitrore. Contra alia insecta ea munit Colocynthide et muria, ex balaenis cocta, (*Fischtrahni*) vel suadet etiam mercurialia.
- p. 94. De modo alia insecta, Coleoptera, Diptera etc. capiendi. Dytiscos nunquam exedi a *Dermestibus* aliisque ait, propter odorem foetidum, muriae balaenarum similem.
- p. 100. *Tenthredinem (luteam?)* praeditam ait macula flava ouali, qua thorax a ventre distinguitur, atque quae per vices eleuetur concidatque: hinc coniicit eam quasi respirare, vel esse ibi locum cordis.
- Addit Cl. Auctor descriptiones quorundam *Papilionum* et *Phalaenarum* rariorū, atque pollicetur Faunam Thuringiacam: quam, cum et ex hoc bello, quem ab omnibus entomologis ipsum lectum iri speramus, et ex aliis, alibi insertis egregis tractatibus, Cl. Auctoris sollertia atque in rebus naturalibus scientia appareat, nobis aliisque gratam fore putamus.

XX.

Noua physico-medica.

Il. Abbas YART, censor regius, sodalis academiarum, Rothomagensis, Lugdunensis cet. reliquis, quae in prouinciis sunt, academiis atque aliis etiam litteratis nouum proponit *de diario harum academiarum consilium*.

Cum enim ingenia hominum pro varietate regionum etiam differant: hoc commercio magnam naturam esse utilitatem arbitratur. Academias nempe se parum ipsas nosse, neque de earum specimenibus multa publici iuris fieri, nisi brevia exerpta; pauca impressa esse, multa non continuata. Huic incommodo ita obueniri posse suadet: si quidam diarii auctor, qui Parisiis habitaret, atque cum omnibus Galliae academiis per litteras ageret, digeretur, isque solis occuparetur commentariis academicis atque distribueret quolibet mense ea, quae ab academicis per annum essent proposita maxime utilia. Atque sic quolibet mense a duabus academiis facile volumen conscribi posse.

Neque ita is, qui hos commentarios edat, subditum fore iudicio, cum ea tantum vulgentur, quae ab omnibus bona fuerint iudicata, neque quidquam mediocris ita editum iri, cum honori omnium academiarum ita multum detraheretur.

Huius instituti Auctorem sibi de fatis egregio posse persuadere praemio. Nullam enim esse academiam futuram, quin huic instituto faueat illud que soueat, neque ullam fore prouinciam, quae scriptis et inuentis carere velit incolarum suorum, omnemque ciuem esse optaturum, ut producta naturalia omnis generis, obseruationesque vel propter varietatem curiosas, cognoscat. Ipsumque Auctorem honorando academias, per fiduciam, quam in eo ponunt academiae, honoratum iri.

Inuitat

Inuitat isaque viros doctos, qui huic instituto se subtrahere possint, ut academiis proponant conditiones, quibus hoc consilium perfectius redditur, ipsasque academias, ut diarii auxilio hac de re secum conueniant.

Per annum iam *Berolini* celebres quidam medici et physici, e quibus GLEBITSCHIVM, MARTINIVM, GERHARDVM et PELISSONVM nominare sufficit, *societatem physicam* exstruxerunt: cuius leges et statuta, cum serius ad nostras manus venerint, hic repetere iuuabit. Finis primarius huius societatis est, communis studio mirabilia naturae, quanta sint, rimari studiosissime. Socii igitur sint *Physici* hoc nomine iam alias cogniti.

Quolibet die martii socii ordinarii, quorum numerus duodecimum non superet, conueniunt.

Quo congressu, apud socios per vices ordinarias celebrando, vel memorabiliora naturalia ostenduntur corpora, vel noua physica vel tractatus leguntur, ita, ut is, in cuius domo conuentus est, primus, quae habet, ostendat vel proponat; sublato tamen omni dignitatis vel gradus discrimine, cum omnes socii aequales habeantur. Proposita notatu digna ex arbitrio Auctorum colliguntur ad librum, qui inscribitur: *Beyträge zur Naturgeschichte*, prodit.

Eorum cura, vti quoque aliarum rerum memorabilium custodia tradita est ei, quem socii sibi a secretis elegerunt, estque is hoc tempore C. MARTINI. Recipiuntur etiam exteri historiae naturalis amici in hanc societatem, quorum est, ut primario fini omni opera faciant satis. Quod vt eo certius perficiatur, societas eos socios tantum eligit, qui et cognitionis diligentiaeque fama, et pietatis,

pietatis, fidei amicitiaeque sincerae nomine ei sunt perspecti et probati. Atque id demum curat, ut museum et bibliotheca, communitati inferuentia, comparentur: in quorum augmentum quilibet socius pro arbitrio suam dat symbolam.

Est omnino hoc institutum omni lande persequendum vehementerque optandum, ut diu, quod sapienter institutis legibus certe futurum est, felicissime floreat Societas haec in omnium physico-rum et publica, et priuata commoda.

Conuentu academias scientiarum elegantiorum litterarum et artium *Lugdunensis* celebrato, die 7 decembri 1773. praemia distribuit Eadem Cl. LASSVS chirurgo supra quaestione aliquoties iam repetitam *) de *lymphae partibus constitutiis, vasis et elaboratione* **) et Cl. PEYSILHE, Med D. et variarum academiarum sodali, super quaestione: *canni naturam effectus et optima remedia* ***) attinentem.

Quo facto nouas proposuit quaestiones: Ac prima quidem, cuius praemium ex aerario Christiano desumetur et monetis aureis duabus, quarum quaelibet trecentarum librarum valorem praebet, ita est comparata: *indicentur facilima et minus sumptuosa auxilia, ut ciuitati Lugdunensi procuretur optima quoque aqua, eaque satis larga in copia per omnes eiusdem partes distribuatur; (indiquer les moyens les plus faciles & les moins dispendieux de procurer à la ville de Lyon, la meilleure eau & d'en distribuer une quantité suffisante dans tous ses quartiers).*

Altera praemio sexcentarum librarum, a Cl. ROUTEAU suppeditato, sic se habet: *dare theoriam*

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 538.

**) v. ib. Vol. XVI. p. 544.

***) v. ib. Vol. XV. p. 171.

riam atque methodum morbis chronicis pulmonum mendendi, adiuncta disquisitione historica et critica, supra praecipua remedia adhibita aduersus hos morbos cum a veteribus, tum a recentioribus, etiam ab empiricis (donner la theorie & le traitement des maladies chroniques du poumon, avec des recherches historiques & critiques sur les principaux moyens de guérison employés contre ces maladies par les médecins anciens & modernes & même par les empiriques.

Commentarii ante 1. aprilis diem 1775. ita, ut supra *) monuimus, exspectantur.

Academia scientiarum artium et litterarum elegantiorum *Divisionensis*, cum nondum satisfacientem acceperit responsonem ad quaestionem nuper propositam **) et ita concinnatam: *In quibusnam morbis medico mox agendum est, in quibus vero exspectandum, et in quibus hoc vel illud praeferendum, quantum sunt signa, ex quibus medicus intelligat vel agendum esse fibi, vel quiescendum, usque dum tempus opportunius medicamenta applicandi appareat?* eandem quaestionem ad annum 1776 proponit.

Commentarii mittantur ad Cl. MARET, qui Academiae est ab epistolis, et eos ad diem 1 aprilis 1776 assumet.

Cl. BORIES praemium sexcentarum librarum Gallicarum recepit a regia scientiarum *Montpelien*s societate, cum thesin: *determinentur varii modi, ut gradus spirituositatis aquae vitae, vel spirituum vini per modum simplicem, et qui commercio respondeat***, ex voto societatis resoluisset.* Suadet Vir Cl. duo areometra, vt res cognoscatur, adhiberi. *Accedit* obtinuit

*) v. comm. nostr. Vol. XVI. p. 545.

**) v. ib. Vol. XVIII. p. 151.

***) v. ib. Vol. XIX. p. 158.

obtinuit Auctor dicti: *scientia a rebus occultis et ipsi natura absconditis ad usum communem adducenda.*

CLARTTE, qui societati est a secretis, iudicium societatis de commentariis tulit, super quaestione sequente elaboratis: *quinam praecipui characteres terrarum in genere et quae media, quibus viis earum possint emendari, quae producendis cerealibus parum sunt aptae* *). Praemium eiusdem valoris, vt supra, deportauit Auctor, cuius symbolum erat: *felix, qui potuit rerum cognoscere causas, qui et rogatur, vt nomen suum profiteatur.* Accessit, accepit Auctor theseos cum symbolo *l'aura, qui pourra.*

Porro repetiit iam vulgatam **) quaestionem: *quinam meteororum influxus in vegetationem et quam conseraria practica, quae ad haec spectant, profluant; ex observationibus meteorologicis variis, hancenius institutis, et praemium trecentarum librarum pollicetur.*

Academia scientiarum, elegantiorum litterarum et artium Massiliensis d. 13 iunii h. a. in conuentu sollemni, has quaestiones propoluit. In annum 1775. Quae sunt varia simus genera, quae Gallo Provincia suppeditat, quaeque sunt rationes, ea respectu variarum in regionibus qualitatum adhibendi; (*sur les différentes sortes d'engrais que la Provence peut fournir, & les manières de les employer relativement aux différents qualités du terrain.*)

In annum 1776. Quae sunt commoda atque dannata, quae ex usu lithanthracum, aut ligni in fabricas manuarias redundant; (*sur les avantages & les inconvénients de l'emploi du charbon de pierre, ou de bois dans les fabriques.*)

In

*) v. comm. nostr. Vol. XIX. p. 159.

**) v. ibid.

In annum 1777. *De amygdalo; in qua quartitur, quaenam sint species, quae conuenient climati in Gallo prouincia, quis sit optimus iis cultus, quae auxilia, si vlla, earum florescentiam retardandi, ut muniantur a pruinis vernis, ita ut durationi arborum, copiae et qualitati fructuum nihil noceatur; (sur l'amandier, dans laquelle on fera connoître les espèces analogues au climat de Provence, la meilleure culture, qu'on peut lui donner, & les moyens, s'il y en a, de retarder sa fleurison, pour le mettre à l'abri des gelées du printemps, sans nuire à la durée de l'arbre, & l'abondance de la récolte, & à la qualité du fruit).*

Quae praeterea cum in conscribendis, tam inmittendis commentariis attendenda sint, ea intelliguntur ex superioribus *).

Academia regia chirurgica *Parisenſis* die 14 iunii conueniebat. Atque praemium triplex quaestio[n]is: *de incommodis ex abusu unguentorum etc.* **) distribuit.

Primum, quod quingentarum librarum erat, videbatur, atque partim accepit Cl. CHAMPEAU, chirurgus Lugdunensis, partim Cl. CAMPER, partim Cl. CHAMLON, chirurgus Breuanensis, prope Lingones. Aemulationis praemium ducentarum librarum accepit Cl. NOLLESSON filius, Magister artium et chirurgiae.

Quinque minores aureae monetae datae sunt Cll. SANCEROTTE, CHAUSSIER, MAROCQUIER, DE LA MARQUE, iuniori, et L'HERITIER. (Repetit quaestio[n]em in annum 1775, supra ***) indicatam.

Societas

*) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 348.

**) v. ibid. Vol. XVII. p. 161.

***) v. ibid. Vol. XVIII. p. 150.

Societas medicorum *Londinenſum* constituit monetam auream ei, qui optimam *dissertationem de febribus* scripferit.

Tractationes affumuntur vsque ad tertium aprilis diem 1775. Sint scriptae Anglice aut Latine, atque sub initium et finem tractatus sit scriptum symbolum, quod etiam inscriptum sit chartae, sigillo clausae, in qua nomen et habitatio auctoris lateat.

Quarto die iunii 1775 moneta publice tribueretur optimo tractatui, ac postea remittentur tractatus reliqui ad Auctores ita, vt ne aperiatur charta obſigillata. Tractatus solutis impensis mittantur ad Secretarium societatis.

Regiae scientiarum Academiae *Mantuanae* quaestionibus et praemiis non multum ante commemoratis *) hanc addamus: *Desideratur occasio morbi illius in oryza, quae vulgo dicitur Carolo, auxiliisque eum cauendi et repellendi.* (*On de mande ce qui occasionne la maladie du rizen herbe, vulgairement appellée Carolo, & les moyens de la prévenir ou de la guérir.*)

Explanatio huius rei exspectatur 1775. Quid praeterea in elaborandis et mittendis commentariis obseruandum sit, supra monuimus.

Academia regia scientiarum *Burdegalenſis* repetit quaestionem: secundum quam vult, vt exhibantur *notiones clarae atque distinctae virtutum medicorum regni animalis* cet. **) et distulit eius elaborationem ad annum 1776. Ceterae quaestiones iam a nobis sunt commemoratae ***)). Elaboratio-

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 153. it. ib. Vol. XIX.

p. 158.

**) v. ibid. Vol. XVII. p. 715.

***) v. ibid. p. 714. et Vol. XIX. p. 549.

nes mittendas sunt ante primum diem aprilis eorum annorum, quibus quaestiones sunt destinatae. Id quod locis dictis supra, a nobis est indicatum.

Academia, quae in incrementum agriculturæ condita est Florentiae ac nomen gerit vernaculum *Georgofili* quaerit: pendetne quies, quam per unum vel plures annos agris in prouincia dare solent, a causis physicis, aut politicis, aut moralibus, et quomodo iis est aut ex toto, aut aliqua ex parte occurserendum? (*Le repos d'une ou de plusieurs années qu'on donne aux terres dans chacune de nos communautés ou provinces, depend-il de causes physiques, ou politiques, ou morales ? comment y remédier en tout ou en parties?*).

Examinetur et experientia probetur: an despoliatio foliorum secundorum in moris, earum vegetationi et conseruationi noceat, an vero melius sit, si easui naturali ex frigore lprimò committantur.

(*Examiner et vérifier par l'expérience, si la cueillette de la seconde feuille, que poussent les mûriers est nuisible à leur végétation et à leur conservation et s'il vaudroit mieux la laisser tomber d'elle même aux premiers froids?*)

Commentarii ante finem 1774. exspectantur. Reliquas leges supra*) narravimus. Ibi quoque de forma scholæ agrariae inuenies quaedam.

A Regia Societate scientiarum Noruegica, quæ *Nidrosii* floret, propositorum problematum hoc est commemorandum, quod attinet rationem detegendi fodinas lithanthracum in prouinciis (*sur les moyens de decouvrir les mines de houille dans les pays*).

Ad hac de re elaborandos commentarios omnes omnino inuitantur exteri viri docti, iisque Damico

vel

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 155.

vel Latine conscripti mittuntur ante mensem decembres 1774 secundum leges societatis, non multum ante a nobis *) communicatas.

Quaesitum fuit in *mercurio Germanico*, qui prodiit opera Cl. WIELAND: *quaenam esset optimissimaque educatio in ruricolarum liberis, agriculturae destinatis, administranda.*

Praemium constabit sexaginta aureorum. Commentarius respondeat regulis agriculturae, ab eius studiosis obseruandis. Successus laborum hic suceptorum non iis ipsis minor sit. Scribendi genus ab ruricolis intelligatur et commentarius ipse ante finem iunii 1775, solutis impensis Weimariam mittatur. Inscriptio exterior haec sit: *novo libro, instructioni ruricolarum liberorum sacro, destinatum.*

Eadem quaestio quoque proposita est ab aca demia, quae in incrementum agriculturae condita est Florentiae ac nomen gerit vernaculum *Georgo filii*, quam vide superius **).

Anonymus sub nomine boni Sueci (*bon Sueois*) proposuit palam hanc quaestionem: *Possitne societas, ex definito numero agentium membrorum formata, exstirpi fundarie, cuius studium et sumitus fuerint sibi proposuissent, rationem corrigendi, fertilesque reddendi terras neglectas vel deuastatas, paludes exiccandi et colendi regiones.*

(*Ne pourroit on pas établir une compagnie formée d'un certain nombre d'actionnaires, dont le travail & la dépense auroient pour but l'amélioration de terres ruinées ou négligées, le dessèchement des marais & la culture des terreins en friche?*)

*) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 541.

**) vid. ibid. Vol. XVIII. p. 155.

Triginta millia thalerorum offert ad hanc foundationem atque sexcentos thaleros ei, qui ex sententia societatis pro patria, quae Holmiae est instituta, coniuncturus est plurima commoda. Atque *Holmiam* ante 24 iunium 1775 mittendae sunt dissertationes. Praeterea et duae monetae argenteae praemio constituto addentur.

Francofurti ad Viadrum **CLEMENS AVGVSTVS DE STEINHAVSS** Professor medicinae extraordinarius factus est.

Cl. CHRISTIANVS GODOFREDVS GRVNER *) receptus est inter sodales ordinarios societatis Moguntinae scientiarum vtilium.

Cl. GVILIELMVS HENRICVS SEBASTIA-NVS BVCHOLZ **) sodalibus ordinariis societatis Moguntinae scientiarum vtilium est adjunctus.

IOANNES HENRICVS SCHÜTTE physicus prouincialis Cleuensis, ob inuentum Cleuensem fontem variaque scripta cognitus, *Cleuae* octuagesimo aetatis anno, ineunte hoc 1774 anno, apoplexia hanc vitam cum morte commutauit.

Mortuus est maximo cum dolore academiae Gottingensis Illustris **RVDOLPHVS AVGVSTINVVS VOGEL**, bene de hac academia meritus et variis scriptis perutilis, *Gottingae* die 5 aprilis 1774, m^arasmo senili.

Rerum naturalium, physicarum et oeconomiarum cognitione clarissimus Liber Baro **OTTO DE MÜNCHHAUSEN**, in primis notus ob librum elegan-

*) v. comm. nostr. Vol. XIX. p. 551.

**) v. ibid. Vol. XVIII. p. 494. it. Vol. XIX. p. 705.

elegantem, qui inscribitur *der Hausvater*, obiit die 13 iunii 1774, anno aetatis quinquagesimo octauo.

Experientissimus **F R I D E R I C V S C H R I S T I A-**
N V S G Ü N T H E R, consiliarius aulicus et archiater
 ducis Coburgici *Calouiae*, desit die 24 aprilis 1774
 viuere. Aetas eius erat quadraginta et octo annorum, morbus, quo succubuit, hecticus. Multa cum
 laude versatus est in arte facienda medica et in na-
 tura perscrutanda. Reliquit igitur magnam rerum
 naturalium collectionem, in primis aues cum ouis
 et nidis.

Lipsiae desit viuere mense aprilis 1774. **J O A N-**
N E S C H R I S T I A N V S T I L L I N G, medicinae Do-
 CTOR et Professor Lipsiensis.

M. C O M M E R S O N, Medicinae Doctor, ineunte
 hoc 1774 anno, in Africæ colonia Gallica e rebus
 humanis exemptus est. Legauit testamento sum-
 mam quandam, sub nomine pretium virtutis (*prix de vertu*), quod singulo anno die ianuarii distri-
 buetur dabiturque optimae actioni, quae in ordine
 morali et politico cognita fuerit. Rogat testator
 senatum summum Gallicum, hanc testationem pro-
 tegendi, atque distribuendi in ultima sessione de-
 cembris dicti anni.

Die 16 aprilis *Dresdae* 1774 obiit **S A M V E L**
K R E T S C H M A R morbo pectoris. Medicus do-
 ctus et naturae scrutator indefessus. Profectus est
 maximis cum molestiis per Belgium, Angliam, Gal-
 liam, Italiam, Polonię magnamque in omni hi-
 storia naturali nactus fuerat peritiam, quod ex va-
 riis ab eo editis libellis aliisque scriptis, diuersis dia-
 riis infertis docetur, nec non ex collectione ma-

gna rerum naturalium et nummorum, quam reliquit et partim Lipsiae, partim Wittenbergiae universitati dono dedit.

Cl. IOANNES ANDREAS MVRRAY medico practicam bibliothecam vulgavit et continuabit.

Cl. MVRRAY solus hoc opus curabit, utilia quaeque medico pratico scitu necessaria, coniunctim et sparsim edita in medicis et praeter eos in aliis libris, ut itinerariis, oeconomicis, fugitiis et periodicis scriptis cert. indicabit; minus utilia et absurdia vel prorsus praetermittet, vel breuissime tanget, hypothesisum, nisi summe probabilem et maxime utilium, nullam rationem habebit.

Sufficient iam haec ad magnam profecto utilitatem huius operis intelligendam. Prodibit hoc opus per partes, quarum quatuor sistant volumen, indice instructum. Inscriptum est ita: IO. ANDREAS MVRRAY medicinisch praktische Bibliothek. Erster Band. Erstes Stück. Göttingen, bey Johann Christian Dietrich, 1774. 8.

Cl. IOANNES HILL nouam *Horti Malabarici* editionem in 4to maiori molitur. Plantae ad systema Ill. LINNAEI in classes, ordines, generi, species distribuentur, nomina specifica, synonyma et obseruationes botanicae addentur.

Prima pars maio 1774 absoluta dicitur, continebit plagulas centum et tredecim tabulas atque ita singulis tribus mensibus pars una sequetur. Preium partis est aureus Anglorum. Inprimentur exempla chartae mediae et minori et quaedam vix ornabuntur coloribus, quae 3 aureis Anglorum constabunt.

Ebermayerus, bibliopola Norimbergensis, omnem b. EISENBERGERI apparatus librorum Blackwelliani

welliani herbarii et serpentium pisciumque ex c A T E S B A R O sibi emsit. Continuabit iam et operam dabit, vt haec duo opera cito beneque finiat.

Memoria CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG, Philosophiae et Medicinae Doctoris, Therapiae Professoris publici ordinarii in academia Lipsiensi, Ordinis Medicorum Decani, academiae Senioris et Decemviri, Collegiorum maioris principalis et beatae Mariae virginis Sodalis, Academiae scientiarum regiae Borussicae, Societatis botanicae Florentinae, et Societatis oeconomiae Lipsiensis Socii, Societatis Teutonicae Lipsiensis Senioris.

Ergo etiam de eius vita dicendum est, cuius auctoritate hi commentarii per vnum et viginti annos scripti sunt. Habuimus L V D W I G I V M, medicum experientissimum, professorem artis suae eruditissimum, virum pium erga Deum, beneficum erga alios, publicis commodis multo plus, quam domesticis deditum, omniumque officiorum studiosissimum. Habuimus eum, neque ullus est defiderii nostri pudor; ac ne modus quidem foret, nisi diuina voluntate adquiescendum esse sciremus.

Hunc anno huius seculi nono, die ultimo aprilis, Bregae Silesiorum suscepit G E O R G I V S, futor, ex ANNA ELISABETHA KOERNERIA: qui excusatione magnae paupertatis nunquam eo usi sunt, vt filium publicae in schola disciplinae aditu intercluderent; imo adeo, cum eius studium probari quibusdam vidissent, quidquid potuerunt pecuniarum comparare, ne deesset studio materies. Quod autem multo maius fuit, vt Deum reuereri

pietatemque magni facere filius disceret, id ipsum cumulate praestiterunt: nam paternarum cohortionum tamquam semina tam altas in animo eius radices egerant, vt senex adeo interdum ageret aliquid, quoniam (id enim diserte fatigabatur) ita agendum esse parentes prescrispsissent. Inter magistrorum gymnasii patrii SCHINDELIVS, Rector, plurimum de eo meritus est, a quo historiae notitiam ita dispositam acceperat, vt, omnibus aliis posthac occupatus, loca tamen facile sciret, quo quidque e litterarum praefertim historia, referendum esset. Cuius disciplinae hic fructus in omnem vitam manuit, vt LUDWIGIVS neminem medicinae rationem admittendum putaret, nisi qui historia coleda ad eandem facultatem se parasset: nam turpe esse, vel penitus ignorare, quidquid vlo loco atque tempore accidisset, vel, in litteris nominatum suam tantum aetatem praceptorumque dictata nosse, et omnia nunc demum prolati et patefacti opinari. Sed cum in ipso illo gymnasio nec philosophiae, nec graecarum latinarumque litterarum scientiam usque eo perfecisset, vt subtiliter et expediti scribere, aliorumque libros ad certam dialecticas normam examinare posset: multum temporis sarciendo huic damno impendit, suoque exemplo medicinae studiosos permanenter monuit, vt et philosophia et humanitatis doctrina assidue exercerentur, nec legere solum latine scriptos libros, sed, quacunque demum lingua, scribere etiam ipsi subtiliter, disposite, pure ac perspicue discerent. Et fuit cohortatio haec tam severa, vt, si quem his praesidiis delitatum vidisset, non corripere tantum atque reprehenderet, sed suo suintu bene multos erudiendos curaret.

Iam cum maturus academieae videretur, a multis commendatus quidem est HOFFMANNO, qui

Halam

Halam tum ornabat; sed Lipsiam nihilo minus adiit, multo cum minore spe paupertatis sustentandie. Quae voluntas miram fane caussam habuit. Nam pater **LUDWIGI**, qui olim opificum ritu Lipsiam viderat, tantum urbis contraxerat amorem, ut difficultatum omnium ipsiusque paupertatis securus, non sine graui comminatione, ut sit, iubet filium Lipsiae litteris vacare, quoniam sibi quondam urbis huius adfluentia et elegantia manopere placiisset. In quo quis non videat, diuinae prouidentiae vestigia latere, quae per huiusmodi ambages saepe numero ad finem tendit, et minutis adeo, humanam aciem effugientibus, vtiatur. Venit ergo Lipsiam a. 1728, nemini vni notis, praeterquam iis mercatoribus, quos itineris comes habuerat; nullo hospitio parato; paucis numerosis instructus, ut primum prandium esset merus panis, deuersorium autem vnius noctis in suburbio, quibusdam obolis conductum, non procul ab illa domo et hortis, quorum ipse postea ex Waltheriana hereditate dominus fuit. Quae rerum vicissim eum per omnem vitam ad verissimas diuinae prouidentiae laudes excitauit, et ad consolandos engendosque pauperes disertissimum fecit.

In litterarum studiis **ROECHERVUM** et **HAVSENIVM** elegit, illum philosophiae, hunc matematics magistrum. Medicos adiit **SCHACHEVUM**, **WALTHERVM**, **PLATNERVM**, **QUEL-MALZIVM**, **HEBENSTREITIVM** et **PLAZIVM**, quem postea collegam amantissimum et in decanatu successorem habuit. Hos omnes quidem indeesse sectatus est, et, quidquid ab iis acceperat, imprimere animo studuit; saepe tamen paupertas eum adegit, aliquam temporis partem in iis rebus collocare, vnde potius lucelli aliquid, quam verus ad ipsam medicinae cognitionem necessarius fru-

ctus

Eius redundaret. Quod autem in patria familiariter usus fuerat GVENTHERO, poeta nuper negligibili, excitatus ab eo ad aliquem poeseos vernaculae amorem ad GOTSCHE D I V M se contulit eiusque auctoritate legendō, scribendo et vertendo multum temporis et operaē tribuit: essetque longius progressus, nisi medicinae amplitudo et difficultas ab hoc quidem itinere eum deterruisset. Tamen hinc illud consecutus est, vt, si quandoque sua arte dicendum scribendumque esset, oratio, via praeferim voce utentis, non nihil suscitatis atque varietatis haberet. Omnino Gotschedianae disciplinae hoc acceptum tulit, quod audere aliquid in publicum prodire coepit: libenter enim et gravissima mente fassus est, se quidem, nisi GOTSCHE D I I hortatu confirmatus esset, de maiore fortius desperantem, triennio in academia exacto, in primam reuersurum fuisse. Si ergo LUDWIGI utiliter Lipsiae detentus est, GOTSCHE D I O hic debetur.

Sed dum ita litteras tractat, F R I D E R I C U S A P G V S T U S, primus e Saxonica gente rex Poloniae, quosdam in Africae et Afiae partes mittere decenit, qui naturae bona ibi diligenter inuestigent. Deligitur IOANNES ERNESTVS HEBENSTRETTVS, medicus eruditissimus, ceterorum, qui illi facturi essent, dux et moderator. Cui cum innobilis ardor LUDWIGI et dexteritas multis modis innotuerit, hunc in primis comitem sibi adiungit, eique botanices curam demandat. Rege salutato, a 1731 mense octobri Dresdena proficiscuntur, ac secundo mense post per Heluetos Massiliam venient, ibique omnibus adparatis, ineunte proximo anno soluunt oram: sed, post molestissimam nauigationem, mense demum februario Algerium temuerintibus iam pratis, et amygdalo florente, ipsaque

que natura i v d w i g i v m botanicum salutante. Ille
 vero, grauiore morbo constrictus, ceteros, paullo
 minus in Algeriensem agrum progressos, comitari
 non potuit: tamen viribus collectis, solus in vici-
 in oppidi munere fungi, et plantas conquerere
 coepit. Eodem tempore aliud tentauit, vt, Ron-
 deletiano opere adiutus, piscium genera colligeret.
 Quorum siccandorum cum cupidissimus esset, ne-
 que tamen commodam rationem nosset, ipse pro-
 bero successu intuenit, pisciumque huiusmodi non
 parum copiam secum Dresdam attulit. Solebat
 enim, si cuius rei efficienda studio teneretur, in-
 defeso laborare, donec eam in potestatem suam re-
 degisset; eiusque causa immanes interdum supe-
 rioris molestias. Algerio Hippo regum, quae
 nunc Bona est, contenderunt; inde Constantiam,
 Oranum, Tabarcam; quo in itinere marinae po-
 tissimum plantae examinatae sunt. Non attinet
 commemorare, eum cum sociis aliquoties a tumul-
 tu plebe infestatum, in obsidione, qua classis
 Hispanica Algerium pressit, magno periculo obie-
 cum fuisse, summoque Algeriensium magistratu per
 seditionem interemto, dubium de itineris pro-
 gesu et successoris fauore haesisse: hoc potius di-
 camus, pertinaciam et suspiciones incolarum nullo
 modo vinci, aut omnibus persuaderi potuisse, vnius
 naturae scrutandae studio hos Germanos in illa
 loca venisse: imo vero, quantumuis commendati-
 muniti ab Europaeis consulibus, vterius proce-
 deret tunc prohibiti sunt. Bisertam ergo et Tune-
 num regnum adire placuit. Cuius summus ma-
 gistratus cum alienior a Christianis esset, nec ve-
 rum regni peragrandi faceret: reliqui, l v d w i-
 g i o propter morbum Tunete relicto, Tripolin
 pedare coacti sunt. Sed ipsa illa mora effecit;
 per AARONEM V SIELEM, medicum, quo-
 cum

cum familiariter viuere, et Horatio legendo
creari confuerat, proceribus aulae commendaretur:
a quibus res eo deducta est, vt, specie fodinarum
aluminis inquirendarum, quae nuper detectae fu-
rant, medias terras Tunetinas, etiam plantarum
caussa, liberius peragrare posset, praesertim cum
Cairouanum deuerti, et inde, quorsumcunque vel-
let, excurrere liceret. Ita Susam usque progra-
sus est. Reuersis ceteris, mitigatoque ad lenitatem
summi magistratus animo, impetratum est, vt di-
Eyliferam terram adirent. Vnde cum Tunetum
rediissent, improuisus de morte regis Poloniarum
nuncius medio in cursu impediuit: iter enim se
fuerat institutum, vt, Barbaria peragrata, defera-
quoque loca et occidentalem Africæ partem usque
ad bonae spei promontorium adirent. Sed nunc
ille de repetenda Germania cogitare iussit, ipsum
que iter iam a. 1733 mense martio coeptum est.
Ac ceteri quidem per Massiliam redierunt; LUD-
WIGIVS vero, qui et animalia Africana, et aliis
deduceret, Gibraltaram versus cursum flexit, vi-
de, tribus hebdomadibus post secundum ventum
naectus, Hamburgum profectus est, et Albim nau-
gans tandem augusto mense Dresdam delatus.

In hoc itinere quidquid singulis diebus accidit,
diligentissime confignauit: et existant etiamnum
commentarii, ipsius manu scripti. Ab iis vero eden-
dis primo modestia eum detinuit, ne ab aliis occu-
pata repeteret, a SHAWIO nominatim, quo ali-
quamdiu in Africa amicissime usus est: deinde pru-
dentissimum consilium, vterius in litteris progra-
diendi, et pluribus in dies experimentis ea confir-
mandi, in quibus obseruandis iuueni aliqua for-
tasse fraus obrepisset: denique HEBENSTREITIS
auctoritas, qui, cum sociis itineris praefuisse, iure
postulare videbatur, ut ipse potissimum de itinero
scriberet.

scriberet. Sed victis difficultatibus, et **H E B E N-**
S T R E I T I O humanis rebus exemto, occupationes
L V D W I G I I tantopere auctae sunt, vt omnis spes
 digerendorum vulgandorumque **commentariorum**
 eunesceret. Quod non modo physicae doctrinæ,
 sed antiquitatuim etiam, historiae, atque morum
 cussa dolendum est. Nam vt physicam doctrinam
 nunc mittamus, mores et instituta hominum tam
 attente ad certam rationis salutisque publicae ac
 priuatae normam exegerat, vt non modo, quid
 turpe, quid vtile, notatum haberet; sed quid aliae
 actiones ab aliis, quid Turcae a Turcis distarent,
 que litterarum, disciplinae, oeconomiae vel impe-
 dimenta, vel adiumenta, vbi artibus, vi, donis, in-
 tegritate opus esset. De vestitu praeterea, re do-
 cistica, aedificiis, precibus, omnique incolarum re-
 ligione, quaedam non protrita obseruavit. Atque
 n peritissimis viris sermones de his rebus, vita-
 que multiplicem vsum saepe numero probauit, ita
 ab ipsa hac experientia in librum eius de forensi
 medicina, praesertim vbi de publica sanitatis cura
 dicit, multa deriuata sunt. Omnino mirandum est,
 inueni viginti circiter annorum, (ea enim aetate
 fuit, cum iter suscepimus est) nullis magnopere ad-
 monitionibus aut praeparatum, aut gubernatum,
 omninoque botanicae colendae destinatum, tamen
 sponte sua ingeniique bonitate tam acute alia quo-
 que obseruasse, tam perite exigua cum magnis con-
 trariis, et tam diligenter notasse, vt vix fieri pos-
 sit peritius. Sed vt alia debuit ingenio et ardori,
 ita in naturae studio mire eum adiuuit **S H A W I I**
 incititia: ab hoc enim planius accepit, quid tan-
 tem esset naturalis historiae systema, ab hoc ad **R A I I**
 systema ductus est, ab hoc de modo artis huius co-
 noscendae ac tractandae colloquiis potius et ysu,
 tum praceptoris et disputatione, edoctus est. Scri-
 psit

psit aliquando, ut pauca etiam de antiquitatibus adamus, de aquaeductu Carthaginiensi, eo modo, quo talia scribi debebant a pluribus. Neque enim in ipsius operis subtractionibus haesit, id quod narrat iam a F R O N T I N O factum, et ab aliis repetitum; sed fontes aquarum obseruavit, et perspicue ostendit, incredibile propemodum videri, in tanta aquae penuria tamen tam largam copiam, e paucis scaturiginibus haustam, per multa miliaria ad urbem frequentissimam deductam esse: quo quidem modo ad magnitudinem veterum aestimandam non minus contulit iis ipsis, qui de structurae miraculo scripserunt. Atque huiusmodi narrationibus pleni sunt hi commentarii. Notauit inter alia bene multis inscriptiones, e quibus videntur nonnullas illustrandas antiquitates militares peti posse. Praeterea sunt ex Antoninorum aetate; vna, I V S T I N I A N O et T H E O D O R A E consecrata. Praesertim ea notanda est, quam ad Casseriam detexit, non-ginta hexametris et decem distichis constantem, quia aliquis F L A V I V M S E C V N D V M ob monumentum sepulcrale, patri erectum, laudat, eique breuitatem aeui, diuturnitate operis superatam, glorietur.

Lipsiam redux denuo medicinam omnem tanto ardenter ut iliusque tractauit, quanto iam parior a naturae cognitione erat. Sed aduersante his conatus fortuna, eo coepit inclinare animus, ut Americani itineris conditiones spectaret, meliorem fortasse sortem apud alios experturus. Sed ingessimo stipendio Siluersteiniano ab hac voluntate reuocatus est: ita enim poterat viam Lipsiae cospitam prosequi, et in botanicis eo maxime consilio elaborare, ut ad profitendam in academia disciplinam, in qua totus defixus erat, se pararet. Capitis ergo a. 1736 Magistri philosophiae honoribus, editaque

editaque disputatione de plantarum marinorum vegetatione, multo cum fauore audientium rem herbariam explicauit, et, H E B E N S T R E I T I vestigiis infistens, cum docendo, tum in silvas, hortos et campos excurrendo, complures ad hanc naturas partem excolendam commouit.

Cum inter haec a. 1737 medicinae Doctor creatus, iam artem faceret, Vitebergam vocatus est physices Professor; sed amor erga Lipsiam, plenum annorum beneficiis confirmatus, et voluntas, medicinae cum omni potius naturali historia, quam cum physicis, coniungendae, suaserunt ei, munus hoc modeste declinare. Quod etsi inuitis patronis fecerat, tamen paullo post, ut Lipsiae quoque premium molesti itineris haberet, electus est Professor medicinae extraordinarius, cum stipendio hato, et post obitum P L A T N E R I a. 1747 physiologiae Professor ordinarius, a quo gradu a. 1754 ad professionem anatomicam, quarto anno post ad pathologicam, mox ad Decanatum sui Ordinis, et munus therapiae docendae, adscendit, omnesque ideo honores, quos medico in hac academia capere licet, deinceps tenuit.

In initii huius curriculi C R A M E R V S, libris chemicis et docimasticis longe celeberrimus, Lipsiam venit, quem inter et L V D W I G I V M tanta familiaritas conciliata est, ut per dimidium annum communis habitatione et amicissimo conuictu vtentur. Quod omne tempus L V D W I G I O ad chemiam experimentis praesertim illustrandam opportunitatum fuisse, per totam vitam gratissima mente agnouit. Adparuit vero etiam non spernenda chemiae cognitio, quoties medicamentorum formulas composuit, in quibus, quid chemia suaderet si quis ferret, semper accurate cogitauit, iisque graviter indignatus est, qui nouitatis studio aut auda-

cia quadam decepti, quidquid vlo modo possent, commiscerent, quantumuis aduersante pharmacia.

Eo circiter anno, quo medicinae extraordi-
ria professio ipsi concessa est, mandata accepit ab
H E V C H E R O, regis Poloniae archiatro, vt genera
terrarum, in Dresdensi museo adseruatarum, dig-
reret describeretque. Quae cum maximam partem
e Saxonia collectae essent, iussus est, metalla Saxonica
circuire, vt eo verius peritusque de singulis
scribere posset. Atque vt nullis, vel sumtibus,
vel laboribus, in hoc opere perficiendo peperit,
ita nec regia liberalitas ei desuit: certe Ludwiga-
num opus de terris eo etiam splendore externo
commendatur, qui facile regiam munificentiam de-
claret. Quodsi liber absolutus dici nequit, (neque
enim ipse auctor celavit, mutari multa et addi-
posse) praesertim si cum iis comparetur, quae re-
centior aetas adinuenit et correxit: tamen occa-
sio fuit **L U D W I G R O**, huius etiam partis naturas
perscrutandae, a qua sua quidem voluntate paulo
alienior fuit; certe praestitit tantum, quantum illa
aetate praestari potuit.

Pluribus dicendum est, qua via et ratione ad
eam botanicae artis perfectionem venerit, cuius
laude eum vbique floruisse constat. Ex quo igitur
L I P S I A M venit, **H E B E N S T R E I T I O**, vt saepe di-
mus, operam dedit, qui et hunc plantarum amo-
rem cum eo communicauit. Ad haec initia non
parum accessit Africani itineris opportunitate, sua
varietatem et nouitatem stirpium, siue otium, vni
botanicae arti destinatum, spectemus. Quibus omni-
bus si ardorem animi incredibilem, inauditam con-
stantiam, frigoris calorisque singularem toleran-
tiā, alias labores, saepe illos valetudini et vita
periculosos, quotidianam denique docendi exer-
citationem, haec igitur si adjuncta fuisse dic-
imus:

mus: facile adparebit, cur non modo breui tempore longe progressus sit, sed amor etiam artis tam alie insederit animo, vt ne senem quidem relinqueret. Quod si enarrare singulatim placeret, quid iuuenis discendi docendique causa fecerit, habitura quidem esset haec narratio plurimum admirabilitatis; sed ubi ad prouestiorem venerat aetatem, multisque negotijs districtus esse cooperat, nullum tamen totius fere aestatis diem, sine aliqua occupatione botanica, elabi passus est. Vix enim terris inspirauerat vernus tepor, cum de plantis cogitare et loqui, plantas quaerere et colere, plantas siccire, macerare, digerere, et titulis notare coepit: et postquam senex hac manuaria opera abstinere penitus coactus est, alios tamen haec curare iussit, eorumque conata iuuit et rexit. Vbi vero auctum aus hortos et prata nudauerat, niuesque cum frigoribus botanicum domo concludebant, libros versabat, in primisque figuram aeris incisas contemplabatur, ne in ea re, quae memoriae et oculorum esset, tempus aliquod exercitatione vacuum effueret: omninoque hanc hiemalem floram omnibus, qui senera lege proficere vellent, magnopere commendauit. Multo autem et copiosior et expeditior borum omnium occasio fuit, postquam hortos Wallerianos, in usus artis botanicae instructos, herediter acceperat. Ceterum nunquam in ea herbaria rei parte substitut, quae classium generumque cognitione ac nominibus absoluitur; omnem potius singularum plantae partium naturam, et physice botanices partem, animo amplecti contendit. Cum enim naturam ipsam multis in regionibus contemplatus esset, eiusque vias omnes suis oculis, suicie persecutus: qui poterat tandem se intelligentem eius putare, si nomina quidem, genera, formam atque habitum rerum teneret; neque vero,

qua ratione nascerentur et euoluerentur, quam haberent fabricam, quem motum, quem usum, quam institutionem, diligenter scrutaretur. Certe liber eius de regno vegetabili, sine hac attentione et cura reuelandae naturae, nec concepi animo, nec absolui potuisset. Hinc iucundissimos saepe super his rebus sermones habebat, non scholae tantum, sed et vitae utiles, et paulo erectioris ingenii hominibus exoptatos: nam ubique tantam creatori sapientiam atque benignitatem demonstrabat, ut alienissimos ab eo animos ad sensum pietatis atque reverentiae commoueret. Mox enim in bulbo tulipae, aut arboris gemma, omnes futurae plantae partes latentes ostendebat; mox institutionem plantae, sapienter et ad crescendum, et ad permanendum accommodatam, mirabatur; mox hominum vitam, incrementa, alimenta et mortem, cum totidem plantarum vicissitudinibus comparabat. Adstantis vero plantae, quae cum maxime animalculo succum e nectaris praeberet, aut impeditum vicio teneret, aut spinis arceret, admirabundus concionari propemodum de Deo et rerum natura solebat. Huius igitur scientiae fructus proferre coepit in aphorismis botanicis, a. 1738 in usus scholarum editis; sed opusculum hoc veluti fundamentum veterioris libri fuit, quo a. 1742 institutionem regni vegetabilis complexus est: nam eadem fere, quae in aphorismis angustius dixerat, in maiore operi dilatauit. Sed iam ante, a. 1773, definitiones botanicas edidit, quae tertio et vigesimo anno post cura BOEHMERICI, medicinae Professoris Vitebergensis, recusae et acceptae sunt, opus utile, et commendatione dignissimum. Condidit nimirum in eo systema, e Riuniano, quo antea usus erat, et Linnaeano compositum. Itaque voluit, ut floris involucra, calyx, corollae integrae et in petala diu-

se habitus, vel legitimus, vel aberrans; staminum numerus, fructus denique ratio et natura, fundamenta divisionis generum summorum, mediorum et infimorum essent. Flores autem, inuolucris infructos, adpellauit inuolutos; iis contra destitutos, nudos: priores illos rursus perfectos, si praeter inuolucrum stamna pistillaque haberent; reliquos, si harum vnam vel alteram partem. Colla petaloideum, calyx solus apetalum florem constituebat, normamque subdivisionis offerebat, in inferioribus, quae dicunt, generibus ex variis harum partium conditionibus repetendam. Fuit autem haec methodus tantae facilitatis, ut, qui ei essent adsueti, reliquorum systemata ad eius normam facilime referre atque diiudicare possent: temuit etiam aliquamdiu inter artis cultores, donec aliorum libris maior auctoritas tribui coepit.

In hac studii botanici continuatione mirum non est, tot plantas, arte siccatas, ab eo collectas esse, quot nemo fere in omni Germania collegit; praeterea si Africanae, et aliae exteræ spectentur. Et cum sciret, quantopere natura et habitus plantarum, e natali sole translatarum, cultura mutarentur, exoticas plantas nullas fere adseruauit, nisi e patria ipsa acceptas, ut Italicas, Siculas, Africanas, Batuanas. Nec difficilis fuit collectio, cum omnes fere per omnem Europam botanicos amicitia et necessitudine sibi coniunctos haberet. Ad has, ipsum studio congestas, accessit ante aliquot annos Boianum herbarium, et ipsum numerosissimum; quod cum aliquis minori LUDWIGI filio, in quo induerat acrem esse paterna gloriae aemulatorem, dono dedisset, placuit parenti, sua quoque munu conquistas plantas donatione addere. Tenet ergo filius hunc duplē thesaurum, duraturum laboris et amoris paterni monumentum.

Anatomicae scientiae, quam, ut omnia, multis
et indefesso labore sibi comparauit, haec habemus
certa documenta. Quae ille de arteriarum tumic
et glandularum differentia, de cuticula, de cutis fa
brica et pilorum origine, copiosius atque diligen
tius ceteris scripsit, ea tantam meruerunt adprob
tionem, ut in his quidem rebus ad hunc usque
diem auctoritas L V D W I G I I plurimum valeat; et
quae traduntur, Ludwiganio nomine decorentur.
Rursus omnem huius disciplinae cognitionem in
instituit, ut non tam partes singulas in milles di
videret, et ad minutissima usque progrederetur;
quam situm nexusque partium spectaret: prop
suerat enim sibi, anatomiam ad praxin referre, id
quod fieri non potest, cum partes partium per se
spectantur, unde non adparet, quid quaelibet sit,
quo modo, et quare sic potissimum. Qua quidem
de caussa in chirurgicis de natura et exitu morbo
rum peritissime iudicauit. Tum numerus praep
ratorum, qui fuit ex omni genere in museo Lud
wigiano permagnus, non ipse quidem scientiam de
clarat; sed tanto magis summa ars et diligentia
qua confecta sunt: pauca enim habuit, quae non
aut ipse confecerit, aut ab aliis se moderante faci
curauerit. Angiologica praesertim et neurologia,
quae maiori filio hereditate reliquit, tanta sunt
praestantia, ut, quisquis vel peritissimus ea viderit,
ab uno, eoque priuato, rem usque eo excoli et
perfici potuisse, admiratus sit. Nulla rursus est ol
fium laesio, nullus fere morbus, cuius non repe
riantur tot exempla, ut origo morbi, vis et succe
sio planissime cognosci possit. Atque haec mor
bosa ossa minor filius adseruat. Neque tantum in
docendo haec praeparata profuere; sed multis in
de-suppeditata est occasio disputationum scribenda
rum, quibus aut ipsa pars corporis, cuius exem
plum

plum in Ludwigiano museo exstabat, descripta est diligentius, aut morbus, qui e praeparato disci poterat, tractatus et illustratus: vnde plura ex hoc museo aeri incisa prostant. Consignauit etiam sub initia curriculi academici dictata anatomica, quae eti nunquam prodierunt, tamen merentur laudem, partim a proprio illo Ludwiginis scriptis ordine et insigni perspicuitate, partim ab eo loco, qui de integumentis humani corporis agit. Itaque huius academiae Professoribus in tradenda anatomia diu inferuerunt, donec varietas et multitudo rerum recens inuentarum usum huius compendii, de quo ipse semper modeste statuit, abrogauit.

Satis videmur ostendisse, quo modo eas quoque medicinae partes, quae non in arte facienda versantur, tractauerit, et quid in singulis praestiterit. Videamus iam, qualis in facienda medicina fuerit, in quo genere eum excelluisse, nemo aequus aestimator unquam dubitauit. Ergo LUDWIGIVS in primis inter nos vicit, quod vix tentare ausi fuerant superiorum medicorum pauci, ut simplicitas illa Hippocraticae curationis restitueretur, quae per aliquot secula propemodum exsulauerat. Nam simul atque facere artem cooperat, calidioris illius regiminis abusum, ubique dominantem, auersatus est. Et quamquam non omnes illico difficultates, ut sit, superare potuit, cum interdum adeo, contra quam ipsi persuasum esset, etiam in scriptis simulatione uti cogeretur: persistit tamen in proposito, atque spirituosa medicamenta indies magis improbavit, abusumque discipulis accurate dissuasit. Tum re prudenter moderanda hanc felicitatem consecutus est, vt febris puerperarum miliaris, epidemia propemodum inter nostras, et Lipsiensis morbi nomine ab exteris insignita, tandem euansceret, certe vix vestigia quedam eius remanerent.

Quae vero rara est eorum moderatio, qui aliquid innouant, ut modum seruent, ea fuit L V D W I G I, qui, si vel maxime a calidore regimine discedendum esse statueret, multisque modis recedens, non ita tamen ad frigidius transiluit, ut, quidquid olim visitatum fuisset, penitus abiiceret, gloriamque nouitatis cum aegrorum et artis incommode sectaretur. Quantum potuit, mitiora medicamenta validioribus praetulit, non omnino tamen spritis vehementioribus. Ab ingerendis praeter modum medicamentis abstinuit; interdum adeo incipiente morbo nulla plane exhibuit, ut ante omni experiretur, quorsum natura tenderet, quam sciret obsequio moderandam, non scholae, opinionum et consuetudinis imperio cogendam. Atque cum magnam morborum turbam e vitiosa diaeta ori constet, in iis praesertim vrbibus, quarum elegancia et diuitiae non deliciarum modo parentes sunt, sed et morbos necessarios gignunt: primas in curando malo dabat temperantiae, et maxime lactabatur, si quem mature nactus esset, cui monendo caueret: ac plus adeo adloquio et regendo vita genere, quam medicamentis, efficere conabatur; unde multis non probatus est. Emetica, id quod ipse fatebatur, iusto parcus suadebat, fortasse ex primae disciplinae consuetudine et cautione. Absum venaectionis praeter modum oderat. Inuenta ab aliis medicamenta non temere probabat; sed quae ratio ipsa monstraret bene delecta, et apto composita, ea nihilo minus imitanda, et suo visu cognoscenda esse iudicabat. In praedicendo morborum euentu sagacissimus erat, quae res ei summam interdum laudem peperit. In chirurgicis naturam quidem, si quam ipsa sibi viam pandens, adiuuandam putabat; tamen etiam seueram manum et cultrum inutili vunctionis et emplastrorum clementias

clementiae praeferebat; et sunt eo duce et auctore
et chirurgis nostris multa feliciter praestita. Pauca
solebat ex tempore decernere; sed partem diei co-
gitandae medendi rationi tribuebat: et quamquam
primum locum doctrinae dabat, nunquam tamen
obliniscebatur, eam mirifice variari, cum ad aegro-
tantes ipsos esset ventum: deprostebatque ex do-
ctrina, quid fieri posset, et ab aliis alibi factum es-
set; ex visu vero et re, quid hoc tempore et loco
fieri deberet. Morborum historias diligenter con-
signabat, eo fere modo, cuius exemplum in me-
thodo doctrinae medicae proposuit. Quod insti-
tutum non modo ei vtile fuit, cui saepe aliquid
scribendum esset; sed ad experientiam quoque
praestantissimum: nisi vero quis neget, pluribus ex
eodem genere collectis comparatisque, legem
tandem atque normam constitui. Omnino con-
tigerat ei haec facultas, celerrime aliquid obser-
vandi, cum in morborum caussis et decursu, tum
in naturali historia: nec praesentia tantum anim-
aduertendi; sed et concludendi, quid quamque rem
secuturum videretur, quem habere usum, quo modo
emendari atque perfici posset: unde multis va-
ria sua sicut experimenta, in iisque capiendis moni-
tor et hortator fuit. Qui semel ad eius fidem et
curam se contulerant aegri, hos non officio tan-
tum et arte medici iuuabat, sed integritate etiam
atque comitate amici amplectebatur, eos in pri-
mis, qui multam in ipso fiduciam ponerent, nec
dubitando aut tergiuersando suspicionem moue-
rent. Palam se dimitti patiebatur; clam sperni se
et posthaberi nullo pacto ferre poterat. Ergo etiam
amorem malebat, quam sonrum, quod non pau-
peribus modo remisit, sed iis etiam, qui mercena-
riam operam sibi praestitam putarent, generoso
animo reddidit. Multum quoque valebat adloquio,

cum cruciatus summos, metum mortis, sollicitudinem propinquorum non tam verborum ambiguibus leuabat, quam vna tali sententia, quibus plenum gerebat pectus, de prouidentia diuina, de religionis, de futura felicitate, de misericordia divina: cuiusmodi sententias eo vultu et ore proloquebatur, ut certam animi persuasionem prodere, et hac vna re multo plus, quam facundis blandientium precibus et sanitatis vana spe ostendenda efficeret. Paucis annis post, quam inter medicos huius urbis esse cooperat, ita auctus est aegrorum ad eum confugientium numerus, etiam e viciniis, ut non nisi corpus robustum, acerrimi animi vixibus adiutum, quale L V D W I G I O contigerat, tot itineribus, curis laboribusque par esset: totus enim dies scholis habendis et aegris inuisitidis discriminatus fuit. Accedebant quotidianae consultorum epistolae, quibus accurato respondebat, et auxilium, in ipsa vrbe etiam ab iis quae situm, quorum medicus non erat. Tamen nec succubuit his tot negotiis, nec vni alterius caussa aliquid demixit; sed in insigni ordinis studio satis temporis habuit.

Iam in docendo, quod alterum eius munus fuit, si non exiguae commendationis est, perspicuita vti, (quae quidem, nisi quis omnia via atque ratione cognita habeat, exspectari a nemine potest) fuit haec virtus ita propria L V D W I G I O, vt, qui cum audirent, facilissimas quidem res se accipere opinarentur; sed repetendo, cogitando, aliisque expoundingo inteligerent, profecto eas non omnibus in promptu esse. Doctrinam habuit paratam: modo enim sciret, qua de re dicendum esset, omnia ei in mentem veniebant. Neque tamen hac facilitate ad socordiam abusus est; imo nullam habuit schemam, in qua quidem perpetuo sermone vtedum erat,

erit, ad quam non meditatus accederet. Nihil
merhabatur magis ostentatione atque vanitate eo-
rum, qui hypotheses iactant, se solos verum tenes-
gloriantur, multa vbiique scriptorum nomina re-
censent, disensus aliorum potius enarrant, quam
rem ipsam explicant. Non dubitabat fateri, si
quid ignoraret, sed causas etiam iniustae hactenus
difficultatis aperiebat, interdum et vias, quibus
posterior aetas fortasse ad verum ventura esset. Ab
obseruatione et experientia, velut ex fonte, omnem
disciplinam repetebat, in eaque digerenda et con-
firmando iudicium malebat exerceri, quam in ex-
cogitandis ornandisque opinionibus ingenium. Ta-
men idem ille sub fine vita ad eas proclivior
fuit, cum in judicanda singulorum morborum na-
tura, tum in condendo totius artis systemate, de
quo infra dicemus. Quoties docebat, toties in hac
re totus erat, vt et domesticas curas, et aegroto-
rum mala, et munerum difficultates obliuioni pe-
nitus tradidisse videretur. Insigni praeterea erat
adsiduitate, qui omnia alia docendi negotio post-
haberet, ac tanta quidem cum constantia, vt non
posset ostentationi aut morositati tribui, sed iudi-
cio et deliberationi: fidem enim violari putabat, si
quis sibi in hac re indulgeret. Hinc illa alacritas
et vis, quae nihil eum remisse, segniter, aut obi-
ter dicere patiebatur; hinc illa laetitia, vt saepe,
iactatus multis variis negotiis, vix exspectare horam
posset, qua se in otium scholae reciperet, e qua
nuquam nisi recreatum se ac renouatum redire
dicebat. Quod si ille demum studio flagrare cen-
sundus est, qui non modo, quae praescripta sibi
sunt, recte exequitur, sed etiam cogitat, quid ad-
dere, quid emendare possit, atque adeo negotia
ipse auget, vt aliorum commoda augeat: certum
est, hoc in L V D W I G I O studium suisse, hoc est,
fideliter

fideliter gerendi muneris unicum praefidium. Solebat instructam omni genere librorum medicorum bibliothecam non modo patefacere cuilibet; sed horas etiam hebdomadis binas destinabat, in quibus e serie disciplinarum medicarum libros proponeret, eorumque historiam, usum et summam recenseret, ut, tamquam aliud agendo, imbuierentur animi litterariae historiae amore. Alias item horas, praeter eas, quae disputando dicatae erant, in condicere solebat, qui scribendo diendoque exerceri vellent. Cum vero studiosos examinabat, tam perite velut obstetricabatur, ut ex eorum animis depromere omnia videretur: multique fassi sunt, se hac parte Ludwigianae disciplinae ad nexum doctrinarum cognoscendum plurimum adiutos fuise. Ne vero deesset aliquid iustae institutioni, prouidit adparatum omnem, sine quo praecepta intelligi nequeunt. Nam quod chirurgica instrumenta, quibus ipse non usus est, magno sumtu coemit, id locit discipulorum caussa, ut ea, de quorum usu sermo esset, tractare manibus et aspectu cognoscere discerent: quod ex horto botanico nihil sibi redire voluit, ne sumptus quideni, ad eum tuendum necessarios, id publico commodo et studiosis dedit: eademque de caussa numerum praeparatorum anatomicorum et bibliothecam, ultra quam necessarent, auxit. In his tot tantisque sumtibus, senex praeferunt et muneribus beatus, a nemine mercendem doctrinæ acerbius exegit, atque multas horas studiosis sponte obtulit, modo essent, qui discere et exerceri vellent. In uniuersum studia uennum, quamuis seuerus morum magister, et paucus acrior castigator, singulari amore et benevolentia allexit, parentisque curam cum doctoris fide confunxit. Multos exceptit hospitio, multos victulari giter instruxit, neminem aditu prohibuit, nemini
re con-

re consiliisque desuit, et, quasi viuere utilius beatiusque non posset, in comitatu studiosorum laetissimus fuit. Tardiora ingenia nunquam deterruit; obtusa exercendo et centies eandem rem repetendo exacuit. Specimina ab iis elaborata non abiecit, ut ipse alia in eorum locum substitueret; sed correxit, ut tirones sua esse putarent, et se conando mutandoque tamen aliquid efficere posse intelligerent. Huius praceptoris discipulos si per omnem Germaniam multos fuisse, et etiamnum esse dicamus, non videatur hoc a vero abhorrere, aut exiguum esse ad gloriam; sed cum inter eos sint, qui summis muneribus cum laude fungantur, qui libris scribendis inclaruerint, qui artem saluberrime faciant, id vero tantum est, ut ad pretium Ludwiginiae disciplinae statuendum nihil certius, nihil item ad diuturnam meritorum famam clarius inueniri possit. Viuit, viuit ille in animis multorum, et quamquam humano generi eruptus, per hos semper prodest.

Hanc docendi prouinciam satis occupatam cum sustinere coepit, animum ad compendia doctrinam medicarum scribenda adpulit. Prostant libri eius botanici, quos iam descripsimus, physiologici, pathologici, therapeutici, practici; praeterea de medicina forensi et chirurgia: nam anatomica dictata, de quibus supra monitum est, et materiae medicae conspectus non prodierunt. Neque ipse tantum ius usus est, sed aliarum etiam academiarum doctoribus sunt probati: nominatim forensis medicina in Batauum sermonem translata est, et Vir Clarissimus in Francia in opere suo chirurgico *) ordinem chirurgiae Ludwiginiae maximam partem seruauit. His autem ita tractandis hoc consecutus est, ut partes omnes doctrinae medicae perspiceret,

in

*) Précis de chirurgie pratique par P***.

in quo summam muneris professorii ponebat, ut
vbique sibi constaret, vt, quoad quidque tracta-
dum esset, vbi currendum, vbi strigandum, facil-
sciret, scholamque ab vsu vitae internosceret. In
primis methodus doctrinae medicae, ab eo edita
declarat, qualis ingenio, opinione, institutis, factis
que fuerit. Ibi enim noua plane ratione triplex
artis tractandae consilium constituit, vel ut qui
se inueniendo pararet, vel docendo, vel arti facien-
dae, et ad singula genera viam ostendit. Quia
vero in professore et pratico medico esse volunt
ea omnia ipsum tenuisse satis constat; ad insu-
niendi laudem adspirare, nec res familiaris, nece-
rietas munerum et occupationum passa est.

Inter libros, quibus magnam sibi nominis glori-
am parauit, est nobile illud opus Commentario-
rum de rebus, in scientia naturali et medicina ga-
stis: quod qua ratione ortum sit et progressum, cui
in praefatione vtriusque decadis demonstratum est;
tamen hic quoque breuiter narrandum videtur.
Iam ante annum 1752 institutum est, aduocatis
amicis, quibuscum vel de moderanda re deliberatur,
vel libri perlegentur, quorum summa possit
indicari. Re satis consulta, partes ita diuisae sunt,
vt alii historiam medicinae tractarent, alii libri
rum argumenta diiudicarent. Sunt ergo binas ho-
bdomadis horae constitutae, quibus socii conuenient,
excerpta librorum argumenta secum com-
municarent, et quae dubia essent communis consil-
lio constituerent. Ita prodit prima pars, se-
cundaisque mox quibusdam aliis, tantopere se probant
res viris doctis, ut statim de maiore exemplorum
excudendorum numero cogitandum esset, atque
prima decas haud interrupta serie deinceps edatur.
Cum vero placuisse, alteram quoque deca-
dem a. 1763 ordiri, idem modus, eadem institu-

tio fuit; nisi quod interdum paullo tardius res pro-
cessit. Perductum est opus ad voluminis octauis at-
que-decimi partem quartam, cum L V D W I G I V M
mors absulmisit, tradito prius amicis quibusdam de-
catis absoluendae negotio, quorum cura in exse-
quendis his mandatis cum maxime versatur. Mul-
tum laboris in hoc negotio exhaustum esse, facile
existimabunt, qui eiusmodi operis molestias cogni-
tis habent, aut ei vñquam praefuerunt. Nec
sumtibus caruit res, partim ad libros coemendos,
partim ad alia, quae historiae caussa ad manus esse
deberent, conquirenda. Ceterum aut nullam, aut
perraram habuit hoc opus offenditionem, cum prima
esset lex, argumenta librorum excerpere, sed ab
omni in vtramque partem iudicandi studio et cupi-
ditate abstinere, vt, si narrata esset libri summa,
peritis lectoribus integrum relinquetur iudicium.
Voluit enim, esse hanc librorum medicorum veluti
bibliothecam, iis, qui maiora et rariora opera coe-
mere ipsi non possent, institutam.

Extremus non consilio quidem, sed effectu, scri-
bendi conatus fuit, cum a. 1769 Aduersaria me-
dico practica vulgare coepit, de quibus, vt e dissertationibus primae partis adparet, viginti annis
ante cogitarat; sed multis impedimentis retardatus,
cum dudum omne hoc consilium abiecisse videre-
tur, repente ad id reuersus est, et in eo exsequendo
tantum laborauit, vt omnia fere alia Aduersariis
postponeret. Substitit in tertia parte voluminis ter-
ti; quarta enim pars posthumum opus est. Cauf-
sum edendi libri videtur hanc habuisse, vt partim
vterius elaboraturis colligeretur vndecumque ma-
teries, partim selecta disciplinae capita, quae in
compendiis, aut integris de arte operibus tantum
indicari possent, hic explicati tractarentur.

Vnius operis consilium morte irritum fuit.
Aphoristicam nimirum medicinam instituerat, sive
totius

totius artis systema, paucis comprehensum. Qui in re duo spectauit, alterum, ut, quantum posse, sententias densaret, et interpreti futuro tot ser verba, quot sententias, exhiberet, eumque adeo cogeret, occasione singulorum verborum aliquid vberius explicare; alterum, ut hypothesin aliquam stabiliret, ad quam amore et consuetudine botanicas ductus fuerat, euolutionem et incrementa corporum a vi vasorum fugente sive resorptione devandam esse, qua laesa, etiam corpus laederetur. Ac in priore quidem felicissime elaborauit; tantus ordo est, tanta diligentia et rerum copia: ac vedi potest, exemplar hoc dogmatici libri futurum fuisse: quid autem de posteriore videatur, non integrum est statuere, cum quod hypothesis menfundamentum operis fuit, tum quoniam non multa absoluit. Quatuor circiter plagulae huius operis eo consilio typis excusae sunt, ut amicis examinande traderentur.

Praeter hoc triplex munus, scribendi, docendi, artis facienda, quod inter plures diuisum satis tamen singulos occupare potuisset, etiam aliis functui est. Rectoratum academie quater gessit, nec nullum vñquam munus, quod ex ordine ad eum de latum est, quantumvis molestum; declinavit: sunt autem singulis fere annis alia ei demandata. In Decanatu nominatim, quem ex more perpetuum gessit, tanta fuit in singulis ordinandis stipendia que curandis fide atque diligentia, ut nihil ab eius collegis desideraretur. Et quamquam temporis magna pars huiusmodi negotiis ei erupta est, tamen animo tranquillo tulit, simul atque muneris rationem ita postulare cogitauit.

Sed fuerunt quaedam in litterarum studiis instituta L V D W I G I R, quae nondum attingere possumus, quorum tamen mentio non iniucunda plane

aut inutilis videtur. Egressus scholis medicis, ad libros in quocumque genere praestantiores legendos totum se dedit, et sexennium ita exegit, ut hanc suam messem fuisse saepe diceret. Quae vero hoc sexennio legerat, ea per omne vitae tempus memoria tenuit: unde initia senectutis paullo impatiens tulit, cum multa, vix lecta, rursus effluerent. Ab hoc legendi studio remittere aliquid costitus est, aucto indies aegrorum aliorumque negotiorum numero; sed damnum hoc ita compensauit, ut per occasionem scribendorum commentariorum, tamen cognosceret, quidquid a medicis vbiique locorum actum et inuentum esset. A legendō ad scribendum transiit, nondum muneris necessitate costitus; sed ut doctrinam subigeret, et in suam potestatem redigeret, (innumera enim scripsit, de quibus edendis nunquam cogitauit) interdum etiam ut discipulis dictata exhiberet. Sed cum aliquid vulgandum esset, libellos, multo ante elaboratos, et in nonum annum pressos, recognoscendi caussa promebat, aliquoties describebat, (nam describendi taedium nunquam sensit, quoniam ita limam adhiberi norat) cum amicis communicabat, quorum severas de rebus et verbis admonitiones audire dicerat, ipse denique typographorum specimina examinabat. Pari cum cura in repetitis librorum editionibus versatus est. Solebat praeterea, ne def esset vñquam materies, in schedas, quas mnemonicas appellabat, coniicere, si quid legenti, cogitanti, artem facienti, docentique in animum venisset: In docendo nominatim instituerat, ut adsideret aliquis, quem interdum iuberet, notare aliquid his ipsis verbis, quibus usus erat, aut summam disputationis, consignatam hoc ordine potissimum, ad se deferre: nouerat enim, dicentibus saepe quasi afflata quodam tantam perspicuitatem, tantam in
 Tom. XX. Pars I. M ordine

ordine verborumque delectu felicitatem continere, quantam interdum ne meditatio quidem efficit.

Vt autem adpareat, quare talis in omni vita fuerit, qualem descripsimus, omnino indolem eius adumbremus, praesertim cum hactenus nihil, nisi de doctrina muneribusque, dicere licuerit. Omnum igitur eius vitam pietas erga Deum gubernauit, cuius maiestatem vt natura contemplanda adorare dicerat, ita religionem, mysteria praesertim, quae fide sola sine argutationibus probanda sunt, tam reverenter est amplexus, vt nulla ratione posset ab iis demoueri, docuitque suo etiam exemplo, quo quis esset naturae intelligentior, hoc est, quo saepius intellexisset, eam tenebris abditam latere, eo illum in aestimanda religione sapientius ac modestius versari. Publicis sacris, quantumuis interdum negotiis iuuandorum miserorum districtus, adsidue intererat, sūosque his pietatis exercitiis adsuefiebat. Superstitionem et enthusiasmum acerrime abhorribat; religionis vero contemtoribus, si vel summo loco constituti essent, libere obloquebatur, ac monitos de natura et historia, statuere de feme*ti ipsi* contemtim, et obedire Deo iubebat. Nemini ideo habebat, quem ab religione alienum esse se ret, multoque minus eo amico uti sustinebat. Quoties vel inopinata, vel paullo maior rei familiaris accessio facta erat, toties inde aliquid ad pauperes deriuabat, non quod animus repentina laetitia in caluisset, et ad beneficentiam abreptus esset; sed ea de causa, quam praescripsit religio. Plerumque rerum diuinarum cogitationem a natura bonisque rerum externarum orsus est, vt ipsius essent preces et laudes Dei, nec ab aliis sumtae, et vt animus subinde ab adspectabilibus ad maiora et occultiora eueheretur. Fiducia in Deum plane incon-

culla erat; nam rite precatus, nihil sibi, nihil liberi, nihil muneri timebat. Hinc tanta alacritas, tanta fides, tanta obstinatio, quantum supra multis exemplis comprobauimus. Pectus habebat ad suscipiendas amicitias apertum, ad gerendas constans et fideles, et in vtriusque fortunae societatem omni modo veniebat. Nulla tamen arte amor eius magis, quam integritate, labore et ordinis studio, ad huc confirmarique poterat. Bene de se suisque meritos vtique, et cum damno suo, iuuabat; certe minimi ingrati turpitudinem tantum alienis exemplis cognitam habuit. Sed et iis, a quibus nullum commodum percepérat, ac ne percipere quidem poterat, se suaque consecrabat: non modo aegris, discipulis, vicinis; sed indigis, quicumque demum essent; nec singulis tantum priuatim, sed publicis maxime fiscorum institutis. Vere ergo dictus est a multis parens. Cum ab amicis moneretur, ne nimius esset, fere respondebat, hos esse thesauros, quos in grato multorum pectore liberis suis relinquenter. Publicam salutem per omnem vitam omnibus aliis praetulit, Lipsiae laborauit, academiae vigilauit, arti medicae pecuniam, domum, hortos sacravit. Saxoniam, alteram patriam, tanta pietate coluit, vt indigenas aequaret; quos potuit, in ea retinuit; qui sponte venerunt, eos exceptit; de publica re consultus, libenter sententiam dixit. Impetus animi habebat aciores, vt semper aliquid moliretur, semper accessione quadam eumulum negotiorum augeret, atque etiam, vbi nulla spes efficiendi esset, de modo tamen instituendae rei cogitaret. Ergo plura interdum, quam quae recte ferre posset, suscepit. Quae ipsi displicerent, ea impavidus solebat reprehendere, interdum etiam non sine offenditione. Ordinis erat disertus laudator, ipse eius tenacissimus: nam singulis horis singula negotia,

alia rursus aestati, alia hiemi destinarat: erant adeo quibus vacua temporis momenta, quae interdum caueri nequeunt, expleret. Omnis recreatio in cultura horti botanici, satis laboriosa, quaerebatur, neque tamen amicos et colloquia fugiebat, quibus inter coenam maxime frui optabat. Cum autem ad amicos ventum esset, nemo illo hilarior erat, ut qui scirent, quantis laborum oneribus premeretur, vix caperent, posse aliquem, oeterorum oblitum, ita totum amicorum esse: videbatur enim, cum surgens a libris et curis frontem terfisset, omnes similes curas detersisse. Facillimi erant ad eum, etiam inter medias occupationes, aditus, praesertim si quid grauius cum eo deliberandum esset; atque adeo placebat ei, si ab suis consuleretur. Quae se mel decreuerat, ea libenter solebat eo, quo decreuerat, modo exsequi. Precibus aliorum facilem se praebebat, et si ipse opitulari non posset, apud alios intercedebat. Miseris suorum maxime angebatur, ut interdum sibi vix constaret; sed primo impetu excepto, redibat ad indolem, atque ad negotia administranda animum colligebat.

Matrimonium inuit a. 1745 cum SOPHIA REGINA, filia IOANNIS GOTTLIEB REICHLII, patroni caussarum celeberrimi. Quae cum eadem liberalitate et humanitate, qua maritus, esset tanta haec voluntatum consensio iucundissimam effecit societatem; sed multo etiam magis insigne studium, quo vxor, quamquam adsidue aegrotans, rem domesticam, ultra vires saepe, curare, mattoque leuamento esse consueuerat. Vnde eam incredibili amore prosecutus est, eaque a. 1767 e graviore morbo amissa, non plane collegit animum, aut ad pristinam hilaritatem rediit, cum perpetuo eius desiderio urgeretur. Duos habuit filios superstites, CHRISTIANVM, philosophiae et medicinae

Doctorem,

Doctorem, qui physicen in hac academia scienter tradit, et CHRISTIANVM FRIDERICVM, medicinae studiosum, ingenio, adsiduitate et moribus perquam commendabilem, quos ante omnia exemplo suo et meritis de genere humano, tum vero etiam omnibus iis bonis beavit, quorum constanza veram felicitatem humanaeque vitae salutem continet.

Valetudine vsus est recta, praeterquam quod aliquoties maligna febre laborauit. Nam ab iis viis, quae e chronicā dysenteria, quam Africanus aer et virtus genuerant, diu remanserunt, et intemperantia quadam legendi et scribendi sedendoque aucta sunt, ita liberatus est, vt saepe sibi ipsi incredibile diceret, se plane copualescere potuisse. Sed paucis ante obitum annis tentari coepit tussi vehementiore, quamquam ab initio non continua, cuius saepe dixit hunc exitum fore, vt ex ea sibi moriendum esset. Et auctum est indies malum: nam integrum annum iam fuerat tussis frequentior, et somnum saepe interturbarat, cum ita tandem inualuit, vt incredibilis copia sputi purulentī et lymphatici quotidie eiiceretur, sic debilitato corpore, vt de vita desperare inciperet. Sed vernum tempus et rusticatio restituerunt vires. Tamen anno proximo idem mali impetus fuit, eadem debilitatio, quae nullo aeris et rusticationis vsu vinci potuit: nam si vel maxime aliquot dierum hilarius fuisset interuallum, tamen morbi vis eo atrocior redibat; et somnus plane erat recreandi corporis vi destitutus. Misere ergo duodecim circiter hebdomadas extremas traxit, uno mortis solatio obuerstante, et interdum rursus aufugiente, donec, impareciendae materiae, nullo symptomate alio accedente, a. 1773 d. 7 maii suffocatus est. Secto corpore adparuit, ventriculum contractum, et, qua

pylorus est, callosum esse, intestina angusta, colos supra renem dextrum contra naturam inflexum, hepatis margines cum liene sphacelo tactos. Dexter pulmo spumosum eundemque albicantem humorē habuit, in tubercula scirrhosa passim mutatus et febaceam materiem; sinister, qui dextro simiter adhaereret, nec nisi cultello separari posset, pene cartilagineus fuit. Infra tertiam et quartam costam saccus pulmonis fuit, materia pingui coloris sanguinolenti foetorisque putridi repletus, paulo altius vleus adparuit, et pulmonis indurati terrena pars absunta fuit.

Animum habuit ad finem vitae sui compotem, nec desit, negotia, liberos et amicos curare, atque paucis ante mortem horis amico cuidam numerari iussit, se ita placido et confirmato animo esse, ut ipsi huic amico duo bona sua ex animo precertetur, mortem sine dolore, et animum, certa futurae beatitatis spe tranquillatum.

Index scriptorum a b. L V D W I G I O editorum,

- De vegetatione plantarum marinarum Diss. Resp. *M. Morgenbeffer.* Lips. 736. 4. c. f.
- Definitiones plantarum in usum auditorum. ib. 737. 8.
- De minuendis plantarum generibus. Pr. ib. 737. 4
- De sexu plantarum Diss. Resp. *C. F. Haase.* ib. 737. 4
- Aphorismi botanici. ib. 738. 8.
- De vomitu nauigantium, epistola. ib. 738. 4.
- De cuticula Diss. Resp. *I. C. Schoos.* ib. 739. 4
- Observationes in methodum plantarum sexualem Cel. LINNAEI, Pr. ib. 739. 4.
- De arteriarum tunicis, Diss. Resp. *G. C. Hahn.* ib. 739. 4.
- De minuendis plantarum speciebus, Pr. ib. 740. 4.

Decas

- Decas quaestionum medicarum. Lips. 740. 4.
 De glandularum differentia, Pr. ib. 740. 4.
 Institutiones historico - physicae regni vegetabilis.
 ib. 742. 8.
 De radicum officinalium bonitate ex vegetationis hi-
   storia dijudicanda. Spec. I. generatim et II. specia-
   tim, Pr. ib. 743. 4.
 Decas quaestionum medicarum. ib. 743. 4.
 Definitiones generum plantarum olim in usum au-
   ditorum collectae, nunc auctae et emendatae.
 ib. 747. 8.
 Panegyricus in Ill. w A L T H E R V M. ib. 747. 4.
 De humore cutem inungente, Diss. Resp. F. Grütz-
   macher. ib. 748. 4. c. f.
 De ortu et structura vnguium. Pr. ib. 748. 4.
 De primaruin viarum debilitate, Diss. Resp. C. S.
   Kazowsky. ib. 748. 4.
 Terrae musei regii Dresdensis. Accesserunt terra-
   rum sigillatarum figurae. ib. 749. fol. mai.
 De yictu animali, Diss. Resp. H. D. Friedrich. ibid.
 750. 4.
 Deterris medicis, Diss. Resp. L. G. Rothe. ib. 752. 4.
 Institutiones physiologiae cum praemissa introdu-
   ctione in vniuersam medicinam, praelectionibus
   academicis accommodatae. ib. 752. 8. c. f.
 De cortice dentium, Pr. ib. 753. 4.
 De diarrhoea in febribus acutis, Diss. Resp. Ph. L.
   Haenlein. ib. 754. 4.
 De usu roborantium medicamentorum in cacochy-
   mia, Pr. ib. 754. 4.
 Institutiones pathologiae praelectionibus academi-
   cis accommodatae. ib. 754. 8.
 Institutiones therapiae generalis praelectionibus aca-
   demicis accommodatae. ib. 754. 8.
 De collo femoris eiusque fractura, Pr. ibid. 755.
 4. c. f.

- De physiologia per phaenomena pathologico-theraeapeutica illustranda, Pr. Lips. 755. 4.
- De natura fibrae animalis elasticæ per eiusdem genesin in morbis declaranda, Pr. ib. 755. 4.
- De crisibus variolarum accessoriis, Diss. Resp. C. A. Gebhardt. ib. 755. 4.
- De situ viscerum in infimo ventre, Pr. ib. 755. 4.
- De colore plantarum quaedam obseruata, Pr. ibid. 756. 4.
- Obseruata in sectione cadaveris feminæ, cuius ossa emollita erant, Pr. ib. 757. 4.
- Institutiones hystorico-physicae regni vegetabilium, praelectionibus academicis accommodatae. Editio altera, auæta et emendata. ib. 752. 8.
- De debilitate corporum curationem morborum impediente, Pr. ib. 758. 4.
- De vanis longaeuitatem acquirendi praesidiis, Pr. in memor. L. B. DE SILVERSTEIN. ib. 758. 4.
- De abscessu latente, Pr. ib. 758. 4. c. f.
- Obseratio, quæ viam bilis cysticae declarat, Pr. ib. 758. 4.
- De colore florum mutabili obseruata, Pr. ib. 758. 4.
- De medicamentorum contrariorum compositione, Resp. C. G. Bürtkner *). ib. 758. 4.
- Institutiones medicinae clinicae praelectionibus academicis accommodatae. ib. 758. 8.
- Fines officij medentium in morbis contagiosis et centibus sistens, Pr. in orat. anniuersar. HESSE-STREITII. ib. 758. 4.
- Monita de excindendis tumoribus tunica inclusis ib. 758. 4.
- Eruditio medica placidae mortis adiumentum, Pr. in orationem anniuers. QVELMALZII. ib. 759. 4.
- De colore plantarum species distinguente, Pr. ib. 759. 4.

Obser-

*) Huius dissertationis Auctor est Respondens.

Observationes de situ praeternali viscerum in-
fimi ventris, Pr. Lips. 759. 4.

De caussis praeternalis viscerum abdominalium
situs, Pr. ib. 759. 4.

De fallaci iudicio vulgi super vi imaginationis ma-
ternae in foetum obseruata, Pr. ib. 759. 4. c. f.

Monita semiotica in diiudicandis infimi ventris do-
loribus, Pr. ib. 759. 4.

De laela ossium nutritione, Diss. Ref. C. E. O'schatz.
ib. 759. 4.

De sanitate senili, Pr. ib. 759. 4.

De medendi methodo in praeternali viscerum
abdominalium situ, Pr. ib. 760. 4.

Praefatio ad editionem tertiam definitionum gene-
rum plantarum, quam BOEHMERVS curauit,
ib. 760. 8.

De membrana epicrania et musculis in eam inser-
tis, Pr. ib. 760. 4.

Praefatio ad Germanicam editionem materiae me-
dicæ GEOFFROY: *Daß der sicherste Weg, die
Kräfte der Arzneymittel zu bestimmen, die genaue
Beobachtung der Wirkungen in dem gesunden und
kranken Körper sey.* ebend. 760. 8. pagg. 44.

De celeri corporum incremento caussa debilitatis in
morbis, Diss. Resp. S. C. I. Locke. ib. 760. 4.

De celeri corporum obesitate caussa debilitatis in
morbis, Pr. Lips. 760. 4.

Praefatio ad ectypa vegetabilium officinalium

TRAMPII.

De vita molli caussa debilitatis in morbis, Pr. ibid.
761. 4.

De aquae ductu Carthaginensi, Pr. in memor. L. B.
DE SILVERSTEIN, ib. 762. 4.

De aquarum puritate a magistratu curanda, Pr. ib.
762. 4.

De lumbricis intestina perforantibus, Pr. ib. 762. 4.

- De nimia animi defatigatione caussa debilitatis in
morbis, Pr. Lips. 762. 4.
- De immoderatis exercitationibus caussa debilitatis
in morbis, Pr. ib. 763. 4.
- De nimiis haemorrhagiis caussa debilitatis in mor-
bis, Pr. ib. 763. 4.
- De contentione studiorum ad sanitatis normam mo-
deranda, Diss. Resp. I. Mencke. ib. 763. 4.
- De medicina cultoribus exitiosa, Pr. ad orat. ann-
versariam Dn. D. I A N C K I I . ib. 764. 4.
- Observationes quaedam angiologicae, Pr. ib. 764.
- Institutiones chirurgiae paelectionibus academicis
accommodatae, ib. 764. 8.
- Institutiones medicinae forensis paelectionibus
demicis accommodatae, ib. 765. 8.
- De vera studiorum ineunda ratione *ad doctrinam me-
dicæ alumnos*, Pr. ib. 765. 4.
- De cauto vsu exemplorum prosperae curationis ad
definiendas letalitatis gradus, Pr. ib. 765. 4.
- De plethorae differentiis, Diss. Resp. I. Munzen-
ib. 766. 4.
- Anfangsgründe der Wundarzneykunst, zum Gebrauch
seiner Vorlesungen abgefaßt, ebend.* 766. 8.
- Methodus doctrinæ medicae vniuersae, paelectioni-
bus academicis accommodata, ib. 766. 8.
- De cura oculorum in litterarum studiis, Pr. in mor. L. B. DE SILVERSTEIN, ib. 766. 4.
- Institutionum pathologiae, editio altera emendata,
ib. 767. 8.
- De nutritione puerarum non lactantium, Pr.
ib. 767. 4.
- Aduersaria de contagio varioloso, Pr. ib. 767. 4.
- De variantibus arteriae brachialis ramis in aneurys-
matis operatione attendendis, Pr. ib. 767. 4.
- De ischuria ex tumoribus vesicæ, Pr. ibid. 767.
4. c. f.

- De paraplegia ex fractura vertebrarum colli, Pr.
Lipf. 767. 4. c. f.
- De venaelectione differentiis plethorae accommo-
danda, Diss. Resp. *I. G. Gokusch*, ib. 767. 4.
- De luxatione vertebrarum colli a medico foren-
si circumspete disquirenda, Pr. ib. 767. 4.
- Demorbi notione, Diss. Resp. *I. A. Ridder*. ib. 767. 4.
- De contentione studiorum in puerili aetate cauen-
da, Pr. ib. 767. 4.
- De rei herbariae studio et vsu, Pr. ib. 768. 4.
- De suctione vulnerum pectoris, Pr. ib. 768. 4. c. f.
- De elaboratione succorum plantarum in vniuersum.
P.I. Radix, Caudex, Folium, Pr. ib. 768. 4.
- De cruento post venaelectionem aucto vel immi-
nuto, Pr. ib. 768. 4.
- De lucubrationis damnis, Pr. in memor. L. B. DE
SILVERSTEIN. ib. 769. 4.
- De caussis obstructionis aluinae, Diss. Resp. *C. F. E.*
Boden. ib. 770. 4.
- Institutiones therapiae generalis, praelectionibus
academicis accommodatae. Editio altera et emen-
data. ib. 771. 8.
- De oligochymiae differentiis, Diss. Resp. *C. G. Al-*
tenburg. ib. 771. 4.
- De elaboratione succorum plantarum in vniuersum.
P.II. Flos, Fructus, Germen. Pr. ib. 771. 4.
- De nutritione differentiis oligochymiae accommo-
data, Diss. Resp. *G. L. Wockaz*, ib. 772. 4.
- De exercitatione corporis cum litterarum studio
coniungenda, Pr. in memor. L. B. DE SILVER-
STEIN, ib. 772. 4.
- De elaboratione succorum plantarum in vniuersum.
P.III. Medulla, Pr. ib. 772. 4.
- Decacochymiae differentiis, Diss. Resp. *A. G. Stoeck-*
hardt, ib. 772. 4.
- De plantarum viribus medicis in vniuersum, Pr.
ib. 772. 4.

De

- De medicinae studio non praecipitando, Pr. in ¹⁷⁶⁸
mor. i. c. MÜLLER I. Lips 772. 4.
- De viribus plantarum, cultura mutatis, Pr. ib. 772. 4.
- De plexibus nervorum abdominalium atque nervo
intercostali duplici, Pr. ib. 772. 4.
- De plantarum viribus specificis. Comment. I. Pr.
ib. 772. 4.
- De medicamentis euacuantibus differentiis caco-
chymiae accommodandis, Diss. Resp. C. F. Sor-
torius. ib. 773. 4.

XXI.

Supplementum indicis scriptorum physico-
medicorum, quae anno 1768 prodierunt.

Histoire & mémoires de l'Academie Royale des
sciences de Paris pour l'ann. 1756. Voll. II. qui
faisent les Tomes XIII. & XIV. de la nouvelle cen-
turie des volumes de cet ouvrage. à Amsterd. 11.

*Medizinische Bemerkungen und Untersuchungen einer
Gesellschaft von Aerzten in London. Dritter Band.
Aus dem Englischen. Altenburg gr. 8. m. K.*

*Harzmagazin, das neue, von Sachen, so in die Oek-
onomie, Policey, Bergwerk- und Cameralwissenschaft
einschlagen, 1 und 2 tes Stück. Blankenb. 8.*

*Schwedisches Magazin, oder gesammelte Schriften der
größten Gelehrten in Schweden für die Liebhaber
der Arzneywissenschaft, der Naturgeschichte, Chro-
mie und Oekonomie. Aus dem Schwedischen übersetzt
von IO. CHRIST. WEBER N. 1ster Band.
Kopenhagen 8.*

*Neues Bremisches Magazin zu Ausbreitung der Wissens-
schaften, Künste und Tugend. Mehrentheit aus
den Englischen Monatschriften. 2ten Bandes 2tes
Stück. Bremen 8.*

*Mélanges interessans & curieux ou abrégé de l'his-
toire naturelle, morale, civile & politique de
l'Asie,*

l'Asie, l'Afrique, l'Amerique & des terres polaires. Tomm. XI. et XII. à Berne 8.

Neue Sammlung auserlesener Wahrnehmungen aus allen Theilen der Arzneywissenschaft. 3ter Band. Strasburg 8. m. K.

Der neue Bienenstock. 3ter Theil. Hamburg 8.

Dictionnaire abrégé de physique. Voll. II. à Avignon 8.

Dictionnaire de chymie théorique & pratique & son application à la physique & à l'histoire naturelle. Voll. II. à Paris 8.

La nouvelle maison rustique, ou économie générale de tous les biens de la Campagne, la manière de les entretenir & de les multiplier etc. Neuvième édition. ib. 4. c. f.

Allgemeine Haushaltungskunst und Landwissenschaft, aus den sichersten und neuesten Erfahrungen und Entdeckungen von einer ökonomischen Gesellschaft in England. Hamburg und Leipz. 8. m. K. 5 Th.

Neue ökonomische Nachrichten 41 bis 44stes Stück. Leipzig 8.

Der Hausvater, eine ökonomische periodische Schrift, 2 und 3tes Stück des 3ten Theils. Hannover 8 mai.

Ökonomische Gedanken zu höhern Nachdenken eröffnet. Aus dem Dänischen übersetzt. Kopenhagen u. Leipzig 8 mai.

Kurzer und deutlicher Unterricht, wie die Färberwüthe oder Grapp mit Vortheile anzupflanzen und zuzurichten sey. Mannheim 8.

Abhandlung von Zubereitung der weißen Stärke, oder einer anzulegenden Stärkenfabrik. Erfurth 4.

Gründliche Anweisung alle Arten Vögel zu fangen, einzustellen, abzurichten, zahm zu machen, ihre Eigenschaften zu erkennen, Bastarden zu ziehen. Nürnberg 8. m. K.

Kurze

Kurze Beschreibung der Barometer und Thermometer, auch anderer zur Meteorologie gehörigen Instrumente. *ibid.* 8. m. K.

Lettres patentes du Roi en forme d'Edit portant règlement pour le collège de chirurgie de Paris, données à Versailles, mois de mai 1768. à Paris 4.

Memorial von einem Italienischen Arzte über die Nothwendigkeit und Art, die Arzneykunst von der gräulichen Krankheit der Charletanerie zu heilen. *Aus dem Italienischen. Zürich 8.*

Sammlung verschiedener die Fiebernde betreffender Abhandlungen und Nachrichten. *Aus dem Englischen übers. und mit Zusätzen vermehrt.* 2 Theil. *Nürnberg 8. mai. m. K.*

Traité de l'économie animale & des causes premières des maladies. à Geneve & Basle 12.

Traité des sensations & des passions en général & de sens en particulier. Tomes II. à Paris 8.

Observationes clinicae ad ductum meditationum in nosocomio generali Varsaviensi. Fascic. II. *Vratislav. et Lips. 8.*

** AELIANI de natura animalium libri XVII. Graece et Latine, cum animaduersionibus CONRAD. GESNERI et DAN. WILH. TRILLERI, curante ABRAH. GRONOVIO. iuxta exemplar Lon dinense. *Tubing. 4.*

I.D. ASTRV C tractatus pathologicus. Parisis et Lipsiae 12.

PET. ION. BERGII descriptiones plantarum ex capite bonae spei. Lips. 8. c. f.

I. U. BILGUERS chirurgische Wahrnehmungen, welche im letztern Kriege in den preussischen Feldzäthen aufgezeichnet worden. *Frankf. 8 mai. m. K.*

LEOPOLD. BIWALDI physica generalis et particularis. Graec. et Norimb. 8 mai. Tomm. 10.

Recueil

Recueil de divers traités sur l'histoire naturelle de la terre & des fossiles. Par Mr. BERTRAND. à Avignon 4.

Contemplation de la nature. Par Mr. C.H. BONNET.

Tomm. II. Nouvelle édit. augmentée. Berne 12.

PIVS D. considérations sur les corps organisés, où l'on traite de leur origine, de leur développement, de leur reproduction. Amsterd. 8. Voll. 2,

Wallerius Lotharingiae: ou catalogue de mines, terres, fossiles, sables & cailloux, qu'on trouve dans la Lorraine etc. Par Mr. BUCHON. Nancy 8.

Abdeker, ou l'art de conserver la beauté. Par Mr. LE CAMVS. à Paris 12. Voll. 4.

Traité pratique de la goutte où l'on indique les moyens de guérir cette maladie. Par Mr. COSTE. Troisième édit. à Paris 12.

THOM. DIMSDAL'S neue Methode für die Ein-
pfropfung der Pocken. Aus dem Engl. Zürich 8.

L.G. ECKHARDT'S gründliche und ausführliche Ab-
handlung von den Blattern, und deren Entstehung
und Heilungsart. Meinungen 4.

I.C. A. FABER de potu Caffae. Rentel. 4.

L.A. FISCHER zuverlässige und in der Wirthschaft
wahrbefundene Mittel, wodurch der mittlere und
kleine Landmann bey Ackerbau und Viehzucht sei-
nen Nahrungsstand verbessern kann. Budissin 8.

WILH. FORDYCE Untersuchung der venerischen
Krankheiten und ihrer Hülfsmittel. Aus dem Eng-
lischen übersetzt von G. H. KÖNIGSDÖRFERN.
Altenburg 8.

DAN. GOTTFR. FRENZEL'S Natur und Wür-
kung des mineralischen Wassers zu Lauchstädt,
durch Versuche und Erfahrungen bestätigt. Halle 8.

LO. DAV. GRAVENS Abhandlung von der leben-
digen Kraft des menschlichen Körpers. 1ster Theil,
welcher

welcher die *Physiologie* dieser Lehre enthält.
Lemgo 8.

ALB. HALLERI *historia stirpium indigenarum Heluetiae.* Tomm. III. Bern. fol. mai. c. f.

DU HAMEL DU MONCEAU *Ergänzung zu seinem Tractate von Erhaltung des Getraides, besonders des Weizens. Aus dem Franzößischen von 10.*
DAN. TIETZEN. Leipzig 8.

EIVSD *Kunst türkische Tapeten zu weben. Königberg* 4.

MICHAEL CHRIST. HANOWS *der Danziger großen Mondjahre monatliches, voriges und künftiges Wetter, oder Anweisung, wie die Wetterprognostica aus dem Mondzirkel mittels der Observationen des 1767 Jahres abzunehmen. Danzig und Wittenberg* 4.

ANTON HEINS *patriotischer Medicus. Erster Th zweyte Auflage. Hamburg* 8 mai.

GEORG. HEINR. KÖNIGSDÖRFERS *Ronnewigische Krankengeschichte. 2te Sammlung. Altonburg* 4.

IO. CPH. HENKELS *einige neuentdeckte chemisch-physikalische Wahrheiten, den Kennern der Naturlehre und Arzneybereitungskunst zur Betheilung und Anwendung hingegeben. Leipz.* 8.

LEON. EL. HIRSCHEL *Gedanken von der Starfsucht oder catalepsi. Berlin.* 8.

NIC. AMBROS. KRAPFENS *Gespräch zwischen einem Philosophen und Medicus von dem schon so viele Jahrhunderte mit der forma vergebens gesuchten und nunmehr gefundenen principio vita. Augsburg* 8.

IO. MOVLTRIE *diss. med. de febre maligna biliosa Americae, Anglice the yellow fever, editit et praefatus est E. G. BALDINGER. Longf. diss. 4.*

CARL CHPH. O E H L H A F É N VON SCHÖLLENBACH

Abbildung der wilden Bäume, Stauden und Buschgewächse, nach der Natur mit lebendigen Farben vorgestellet und gründlich beschrieben. Nürnb. gr. 4.

P. S. PALLAS spicilegia zoologica, quibus nouae in primis et obscurae animalium species iconibus, descriptionibus atque commentariis illustrantur. Fascic. V. Berol. 4 mai.

HIVS D. Naturgeschichte seltener Thiere, übersetzt durch C. G. BALDINGERN. Berlin und Strahlsund. Erster Theil. 4 mai. m. K.

L'électricité soumise à un nouvel examen dans différentes lettres addressées à Mr. l'Abbé NOLET. Par Mr. le P. PAVLIAN. à Avignon 12. c. f. CAR. PISONIS selectiorum obseruationum et consiliorum cet. liber singularis. Amstelod. 4.

Eröffnete Geheimnisse der vornehmsten auserlesenen Haushaltungskünste und Wissenschaften von C A R L RÄELMEYER. Wien 8.

E. VON RAMECOURT Kalkbrennerkunst. Königsberg 4 mai. m. K.

Herrn VON REAUMUR Anweisung, wie man zu jeder Jahreszeit allerley zahmes Geflügel ausbrüten und aufziehen soll. Zweyter Theil. Aus dem Französischen von M. I. CHPH. THENN. Augspurg 8. m. K.

CHR. TOBIAS EPHRAIM REINHARDS Ausmessung des menschlichen Körpers und der Theile desselben zum Gebrauche der Aerzte, Maler und Bildhauer. Neue Auflage. Glogau' m. K.

HIVS D. Bibelkrankheiten. 5tes u. letztes Buch. ib. 8. Abregé méthodique des principes d'anatomie & de chirurgie. Par JEAN RIST. à Francfort. fol.

GEORGE ROTHENS kurzer Begriff der Naturlehre nach den neuesten Entdeckungen. Neue verbesserte Auflage. Breslau 8.

Tom. XX. Pars I.

N

Manuel

Manuel d'agriculture pour le laboureur, pour le propriétaire & pour le gouvernement. Par Mr. DE LA SALLE DE L'ETANG. à Paris.
VON SCHÖLLENBACH. V. OELHAFEN.

GOTTW. SCHVSTERS medicinisches Journal über allerhand in die Arzneywissenschaft und deren Ausübung einschlagende Materien. 4 Theile. Chemnitz 8.

IO. ANT. SCOPOLI *Einleitung zur Kenntniß und Gebrauche der Fossilien, für die Studierenden.* Riga und Mietau 8.

IO. AVGVST UNZERS physikalische Untersuchungen von der Struktur der Erdfläche und den Ursachen der Erdbeben. Hamburg und Lüneburg 8.
EIVSD. Sammlung kleiner physikalischer Schriften. Neue Ausgabe. ib. 8.

** VALENTINI chymische Schriften. 3 Theile. Wien.

XXII.

Supplementum indicis scriptorum physico-medicorum, quae anno 1769 prodierunt.

Sammlung einiger in die Cameral und ökonomischen Wissenschaften einschlagender Abhandlungen. Frankfurt und Leipzig 8.

Histoire & mémoires de l' Academie Royale des sciences de Paris pour l'année 1764, en 3 volumes, qui forment les tomes 32, 33 et 34 de la nouvelle centurie de cet ouvrage de l'édition de Hollande. à Amsterd. 12.

Allgemeine Historie der Natur, nach allen ihren Theilen abgehandelt, nebst einer Beschreibung der Naturalienkammer Sr. Majestät des Königs von Frankreich. VI. Theils 2ter Band. Leipzig 4 mai. m. K.

Histoire naturelle & civile de l' Isle de Minorque. Traduit de l'Anglois. à Amsterd. & à Leipzig 11. Traité

Traité du plantage & de la culture des principales plantes potageres recueilli & augmenté par les soins de la société économique de Berne. à Berne 12.

Traité complet sur la maniere de planter, d'elever & de cultiver la vigne ib. 12. Voll. 2.

Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande. XIX. Theil. Leipzig 4. m. K.

Utkast till beskrifningarna om Upsala. Tom. II. Upsal. 8. c. f.

Gründlicher Unterricht von erstaunlicher Erhöhung des Ertrages der Feldgüter, vornehmlich mittelst Anlegung künstlicher Wiesen, nebst einer Abhandlung von Steinkohlen, welche nicht rauchen. Jena 8. Wittenbergisches Wochenblatt zum Aufnehmen der Naturkunde und des ökonomischen Gewerbes auf das Jahr 1768. Erster Band. Wittenberg 4. (Auctore IO. DAN. TITIO.)

Beyträge der neuen zu der Cameral - und Haushaltungswissenschaft von einer Societät in Thüringen. ster und 6tes St. Jena 8. (cum ind. primi volum.)

Briefe über die vornehmsten Merkwürdigkeiten der Schweiz, zum Nutzen junger Reisenden. Erster Band. Leipzig 8.

Kurzer Inbegriff aller Wissenschaften, welche zu Einrichtung einer guten Oekonomie und Hauswirthschaft erforderlich sind. Nürnb. 8.

Traité des arbres, fruitiers, extrait des meilleurs auteurs & augmenté par la société économique de Berne. Tomm. 2. à Berne 12.

Philosophische Untersuchung der thierischen Schöpfung, in welcher die allgemeine Verwüstung und der Krieg, der unter den verschiedenen Classen der Thiere herrschet, aus einem neuen Gesichtspunkte betrachtet wird. Aus dem Englischen. Leipzig 8.

Medicinal Ordnung der Grafschaft Lippe. Lemgo Fol.

ERNEST. GODOF.R. BALDINGER progr. conti-
nens memoriam IANI CORNARIJ, primi quon-
dam ordinis medicorum in academia lenensi de-
cani, restauratoris Hippocraticae medicinae. Jen. 4.

GEORG. HEINE. BARTHSCHENS ökonomisch,
theoretische und praktische Handgriffe. Berlin 8.
Traité des maladies des enfants ; traduit du Latin
des aphorismes de BOERHAAVE commentés
par VAN SWIETEN. Par Mr. PAVL. JAVI-
gnon 12.

CARL BONNETS philosophische Palingenesie, oder
Betrachtungen über den gegenwärtigen und künfti-
gen Zustand der Menschen. 2. Théile. Aus dem
Französischen. Münster 8.

L. COCHIVS Untersuchungen der Neigungen, wel-
che den von der königlichen Academie zu Berlin für
das Jahr 1767 gesetzten Preis erhalten hat.
Berlin 8.

JO. MATTH. COSTENBAVER de abusu vesica-
toriorum in febribus malignis. Lugd. Bat. 4.

** COYERS Sendschreiben über die Riesen in Pat-
agonien. Aus dem Französischen. Danzig 8.

JO. CHPH. DITHMARS Einleitung in die ökono-
mische Policy - und Cameralwissenschaft. Neu
durch Herrn Prof. DAN. GOTTFR. SCHREBERN
vermehrte Auflage. Frankf. an der Oder 8.

IO. LEONH. EYRICHS Entwurf der vollkommen-
sten Bienenpflege für alle Landgegenden. Nürnberg
8. m. K.

GRAVENHORST, der Gebrüder, Nachrichten an
das Publikum, viere der Gravenhorstischen Fabrik
in Braunschweig chymische Produkte betreffend.
Braunschweig 8.

G. D. GRVNER auserlesene Sammlung zum Vorteile
der Staatwirthschaft, der Naturforschung und des
Feldbaues. 2ter Band. Aus dem Schwedischen. Bo-
sel 8 mai. m. K.

HEINRICH HAGENS physikalisch-thymische Be-
trachtung über die Herkunft und Abstammung des
feuerbeständigen vegetabilischen Laugenfälzes. Kö-
nigsberg 4.

Elémens de physiologie, traduits du Latin de Mr.
A. HALLER; par Mr. BORDENAVE. à Paris 12.
EIVSD. opuscula pathologica. Edit. noua et aucta.
Bern 8. c. f.

PHIL. D. HE C Q V E T S V. PHIL. D' H V C Q V E T S^{*)}.

HIPPOCRATIS opera genuina recensuit et prae-
fatus est ALBERT. HALLER. Lausan. 8. Voll. 4.

NIC. VON KAMPEN Abhandlung von den Zwie-
belgewächsen. Aus dem Französischen. Regensb. 8.
(zweyte Auflage.)

10. HERRM. KNOOP beschryving von de moes
en keukentuyn te Leuwarden. fol. min.

10. GOTTL. LEHMANN S kurzer Entwurf einer
Mineralogie, zum Gebrauche der Vorlesungen. 3te
Auflage. Nürnberg 8.

10. GOTTL. LEIDENFROST diss. inaug. de
morborum complicationibus rite diiudicandis.
Resp. Frid. Hoffmann. Duisb. ad Rhen. 4.

La nouvelle maison rustique; ou économie géné-
rale de tous les biens de campagne. Par Mr. LI-
GER. 8me édition augmentée considérablement.
à Paris 4.

10. LVDW. LEBR. LÖSECKENS Pathologie, oder
Lehre von den Krankheiten des menschlichen Kör-
pers. Dresden und Warschau 8. Neue Auflage:

EIVSD. Semiotik, oder Lehre von den Zeichen der
Krankheiten. ibid. 8.

MARC. LOOF TS niedersächsisches Kochbuch, nebst
Anhange von Confituren. 7te verbesserte Auflage.
Altona 8.

CARVS LVCRETIVS de rerum natura lib. VI.
interpretatione notis illustravit. T H. GREECH.
Basileae 8 mai.

** M. LOUINS ausführliche Beschreibung der Müller-Nudelmacher- und Beckerkunst, nebst der kurz-gefaßten Geschichte des Brodbackens. Berlin und Königsberg 4 mai. m. K.

Cours de physique expérimentale & mathématique. Par VAN MUSSCHENBROECK. Nouvelle édition, traduite par Mr. SIGAUD DE LA FOND. à Paris 4. Voll. 3.

ERN. ANT. NICOLAI diff. inaug. de putredine.
Resp. Io. Godofredo Effich. Ien. 4.

SIEBOLD V. SINBOLD *).

IO. IOACH. VON SANDRAST deutsche Akademie
der Bau-Bildhauer- und Malerkunst. 2. Bände.
Nürnb. Fol. mai.

JVSTINA SIEGMUNDIN königlich Preußische und
Churbrandenburgische Hofwehmutter. Neue Auf.
Berlin 4.

JOSEPH VON SONNENFELS Ermunterung zu
Lectüre an junge Künstler. Wien 8 mai.

EIVSD. von dem Verdienste des Portraitsmalen. ibid.
8 mai.

Nouvelles recherches sur les découvertes micro-
scopiques & la génération des corps organisés,
traduites de l'Italien de SPALANZANI, avec des
notes par Mr. NEEDHAM. à Paris 8. c. f.

Ouvrages divers de Mr. S. A. TISSOT, en Latin
& en François. à Paris 12.

EIVSD. l'onanisme, dissertation sur les maladies
produites par la Masturbation. Quatrième édi-
tion. ibid. 12.

EIVSD. traités sur différents objets de médecine.
ibid. 12.

* v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 748.

Contents

Contenta in hac parte.

Pag.

I. Noui commentarii Academiae scientiarum imperialis Petropolitanae Tomm. XIV. XV. XVI. pro annis 1769. — 1771	3
II. GOUAN illustrationes et obseruationes bo- tanicae.	16
III. SCOPOLI principia mineralogiae	22
IV. LINNAEI <i>vollständiges NaturSystem von MÜLLERN, I — III. Theil</i>	28
V. NEVBAVER descriptio anatomica neruo- rum cardiacorum. Sectio I.	37
VI. EIVSDEM diff. inaug. sistens descrip- tionem arteriae innominatae et thyroideae imae	42
VII. Manuel de jeune chirurgien. Tom. I, et II.	45
VIII. SAGAR historia morbi epidemici cir- culi Iglauiensis cet.	56
IX. Journal de médecine cet. Par Mr ROUX Tom. XXXIV.	60
X. SELLE rudimenta pyretologiae methodi- cae	77
XI. Essais ou reflexions intéressantes relati- ves a la chymie cet. Par Mr. STRUVE	90
XII. MEAD monita et praecepta medica per- multis notationibus illustrata. Auctore WINTRINGHAM	96
XIII. STEINS	

XIII. STEINS Beschreibung einer Brust- oder Milchpumpe	101
XIV. Noua acta naturae curiosorum Tom. IV.	103
XV. MARTINI neues systematisches Conchylienkabinet. Zweyter Band	122
XVI. GRVNER censura librorum Hippocrateorum	127
XVII. LANGE miscellae veritates de rebus medicis. Fascic. Imus	133
XVIII. Medical essays. By ARMSTRONG	137
XIX. KÜHN Anweisung Insekten zu sammeln	139
XX. Noua physico-medica	141
XXI. Supplementum indicis scriptorum physico-medicorum, quae anno 1768 prodierunt	148
XXII. Supplementum indicis scriptorum physico-medicorum, quae anno 1769 prodierunt	154